UČEBNICE

JAZYKA POLSKÉHO

se zvláštním zřením k výslovnosti

obsahující mluvnici, rozmluvy a čítanku.

Pro školy i samouky

sestavil

JOSEF PAULÍK.

Prof II 6 188
3668
Profesorská knihovna
reálky
v Hradci Králové

V PRAZE.
Nákladem »Českého knihkupectví a antikvariátu« Dra Frant. Bačkovského.
1891.

Středoškolská knihovna
Vyšší zdravotní školy
v Hradci Králové

Čís. kat. 1953
inv.

P

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PEDAGOGICKÉ FAKULTY
HR. KRÁLOVÉ
Signatura U 975
Inventár. č. 20 1487

Slovutnému pánu

panu

JOSEFU KOLÁŘOVI,

řádnému učiteli slovanských jazyků na české vysoké škole technické, lektoru polské, ruské a srbsko-chorvatské řeči na české universitě, rytíři řádu Danilova za nezávislost Černé Hory, skutečnému členu Společnosti přátel ruské filologie na universitě moskevské a Archaeologické společnosti tamže, mimořádnému členu Král. české společnosti nauk, dopisujícímu členu Společnosti pro srbskou filologii v Bělehradě, členu Českého musea v Praze, atd. atd.,

na důkaz

povinné úcty a oddanosti

věnuje

SPISOVATEL.

PŘEDMLUVA.

Říká se, že polština jest ze všech jazyků slovanských češtině nejbližší. Tvrzení to jest však jen potud oprávněno, pokud máme na mysli polské tvarosloví, snad i slovosled. Jinak jest s výslovností. Tato liší se od všech nářečí slovanských velikým rozčleněním zvukovým od nejjemnějších hlásek k nejtvrdším a nejširším. A toto bohatství zvukové dodává polské řeči onoho půvabu a vděku, jejž tak rádi zachycujeme, slyšíme-li mluviti rozeného Poláka. Hlavní tedy váhu při učení se polštině dlužno klásti na úplné ovládání polské výslovnosti. Kdo naučil se správným pronášením charakteristických hlásek bezvadně polsky čísti, má půl díla hotovo.

Naše posavadní mluvnice česko-polské, ač jim nechci nikterak upírati zasloužené hodnoty, přihlížely méně k výslovnosti jazyka polského a tím namnoze úspěch, naučiti se náležitě polské mluvě, minul se cílem. Polština stala se pak mnohému následkem pochybeného návodu k výslovnosti nechutnou, snad i nelibozvukou. Proto zde abeceda a s ní spojená výslovnost probrána poněkud šířeji a přidány ještě některé články s transkripcí českou. Mluvnické části, z které, pokud bylo lze, vynechal jsem vše, co polštině společno s češtinou, neprovázel jsem, jak obyčejně bývá, příklady, nýbrž připojil jsem na konec část cvičebnou odděleně, a to rozmluvy a čítanku. V rozmluvách volil jsem rčení a spůsoby řeči nej-

obvyklejší, abych aspoň poněkud učinil přístupnu květnatou konversaci polskou. V čítance snažil jsem se podati výběr z polského písemnictví četby hodný.

Naděje se, že přítomná kniha přijata bude přátely jazyka a národa polského s takovou láskou, s jakou jsem ji k utužení svazku česko-polského vydal, přeji, aby v ní čtenář nalezl vše, čeho k naučení se jazyku bratrského kmene potřebuje, a aby byla zároveň skromnou pákou k uskutečnění krásného hesla slovanského „Poznejme se!“.

Milou jest mi zároveň povinností vzdáti zasloužený dík svému vzácnému a slovutnému příznivci panu Josefu Kolářovi, lektoru polské, ruské a srbsko-chorvatské řeči na české universitě a řádnému učiteli slovanských jazyků na české technice, za vzácnou ochotu a obětavost, s kterou prohlédl mluvnickou část dílka tohoto.

V PRAZE v červnu 1891.

J. Paulík.

ČÁSŤ MLUVNICKÁ.

Část I.

Výslovnosť. — Wymowa.

Abeceda polská obsahuje tato písmena: a, ą, b, c, cz, ć, d, dz, dż, dź, e, é, ę, f, g, h, ch, i, j, k, l, ł, m, n, ń, o, ó, p, r, rz, s, sz, ś, t, u, w, y, z, ż, ź. Jest jich dohromady 40. Avšak mezi těmito není obsaženo osm samohlásek měkkých. Jsou to hlásky t. zv. jotované, a to: ia, ie, io, iu, (i); ié, ió, ię, ią.

Ostatně dlužno samohlásky polské rozděliti ve dvě řady:

1. tvrdé: a, e, y, o, u; é, ó; ę, ą;
2. měkké: ia, ie, i, io, iu; ié, ió; ię, ią.

Vyslovovati správně polské zvučky jest značně nesnadno. Polská slova: praca, zamek, kotka, lekarka, oprawca, zdrajca zní až na malé výminky přízvukové*) právě tak jako v češtině. Jsou-li však nakupeny různé souhlásky, jako sz, cz, ścz, szcz, rdz, dżdż (na př. ve slovech: gdzie, trzymać, rzecz, wzdłuż, szczérk, szczął, czczy, czcionka, czcić a p.), jest potřebí probrati důkladně výslovnosť jednotlivých písmen polských, abychom chybnou výslovností nestali se směšnými.

Samohlásky. — Samogłoski.

a vyslovuje se jako v češtině, avšak nikdy se nedlouží: ataman (ataman, kozácký hetman), atrament (inkoust), zabawka (zábavka, malá zábava, hračka), Halina (Alžběta), harmata (dělo), jałmużna (almužna).

ą = o͡n (o͡m), ę = e͡n (e͡m) pronáší se po způsobě fran-

*) O přízvuku viz na straně 14.

couzském (nosem). Jsou to t. zv. polské nosovky, t. j. vyslovujeme-li některou z nich, třeba vypustiti zvuk otvory nosními, na místě ústy. Nosovosť těchto hlásek před různými souhláskami různě zní: 1. **ą** před retnicemi b, p zní jako o͡m, **ę** jako e͡m, na př. ząb (zo͡mb — zub), skąpy (sko͡mpy — skoupý), dąb (do͡mb — dub), gołąb (goło͡mb — holub); zęby (ze͡mby — zuby), tępy (te͡mpy — tupý), dębina (de͡mbina — dubina, doubrava); 2. před zubnicemi (d, dź, dz, t, ć, c) **ą** zní jako o͡n, **ę** jako e͡n: sąd (so͡nd — soud), bądź (bondź — buď), piąty (pjo͡nty — páty), swąd (svo͡nd — čmoud); sędzia (se͡nďza — soudce), pięć (pje͡nťc — pět), prędki (prendki — prudký, rychlý); 3. před hrdelnými (g, k, ch), sykavkami (z, s) a podnebnými (ż, dż, cz, sz, j) **ą** a **ę** zní pouze se slabým pazvukem nosovým: mąka (mo͡nka — mouka) wiązać (vjo͡nzać — vázati), mąż (mo͡nž — muž), wstążka (vsto͡nžka — stužka); męka me͡nka — muka), mięso (mie͡nso — maso), węzeł (ve͡nzeł — uzel), tęgi (te͡ngi — tuhý), wstęga (vste͡nga — stuha); 4. před tvrdými ł, dále w a na konci slov **ą** a **ę** zní v běžné mluvě bez nosovosti, a to jako protažené o a e*): dął (dół — dmul), dąwszy (dóvšy — dmuv), będą (be͡ndó — budou), błyszczą błyščó — blystí), potęgą (pote͡ngó — silou), minął (minól — minul); dęła (déła — dula), wzięła (vzéła — vzala), minęła (minéła — minula), mię (mje akk. zájmena já), się (še, vztažná náměstka se); 5. v akkusativech ženského rodu **ę** zní jako krátké e (**ą** a jako krátké o): duszę (duše — duši), rybę (rybe — rybu), matkę (matke — matku), naszę (naše — naši), ją (jo, akk. zájmena ona).

e jest buď krátké (otwarte — otevřené) nebo dlouhé **é** (ściśnione — stěsněné). Toto dlouhé nebo stěsněné **é** pronáší, se jako y: pérz (pyrž), pastérz (pastyrž), bohatér (bohatyr)í cztéry (čtyry). Čárkování tohoto **é** stále víc a více mizí, a mnoz, spisovatelé polští píší již místo umié, więcéj, jednéj, rzéka dészcz prosté umie, więcej, jednej, rzeka, deszcz.

ie pronáší se jako české ě, které také zastupuje; zároveň měkčí předcházející souhlásku: widzenie (vidzeně — spatření), cukier (cukěr — cukr), niebieski (něběski — modrý),

*) Ve veršich a v mluvě řečnické nicméně toto ą a ę pronáší se na konci slov v plné své nosovosti.

niecierpliwość (něćerplivość — netrpělivosť), dzieci (dźeći — děti), dzień — den).

ié zní jako naše í, které také zastupuje: wiém (vím), umié (umí), u niéj (u nij — u ní). Stran čárkování tohoto ié platí totéž, co svrchu při é uvedeno.

i měkčí rovněž předcházející souhlásku: nic, dziw (dźiv — div), cicho (ćicho — ticho), zima (źima — zima), siła (śiła); v násloví a po hlásce zní jako ji: ich, im, inny, moi, kolei (jich, jim, jinny, moji, koleji). Po c, cz, ż, dz, rz, sz toto **i** zní v polštině tvrdě: Polacy, oczy (oči), żyw, między (mjendzy), grzyb (gržyb), uszy (ušy).

y zní tvrdě jako ruské ы. Hláska tato vzhledem k slovozpytu s českým y totožná, liší se velmi od tohoto svojí výslovností. Mnozí srovnávají ji s hlubokým hanáckým e ve slovech veletí (vyletí), beval (býval). Jest to hláska mnohem hlubší nežli německé ü nebo řecké *υ* a výslovnosť její (podobně jako tvrdého ł) možno pouze praktickým, sluchovým návodem postřehnouti. Nejlépe učiníme, když vyslovujeme pro začátek toto y jako temné hrdelné **e**: chyba, chytry, wysoki, gruby, dychać, dym, pycha, pysk (huba), pyszka (pyška — kroupa), pytać (tázati se). Po hrdelnicích (h, k) píše se i místo y a rovněž měkce se vysloví: nogi, rzeki (rżeki), ubogi (ubogi), ginąć (ginońć — hynouti), kinąć (kinońć — hoditi).

o jest buď krátké (otwarte), s výslovností totožnou nebo dlouhé **ó** (ściśnione — stěsněné), které pronáší se jako u a zastupnje namnoze **û**: Bóg (Bug — Bůh), ów (uv — on, onen), nóż (nuž — nůž), góra (gura), panów (panuv), król (krul).

io (jo) a **ió** (ju) působí na předcházející souhlásku, změkčujíc ji: kościola (košćola — gen. slova kościół — kostel), zionąć (žonońć — vydechnouti), zioła (źoła — zeliny), wioska (vjoska — víska); kościół (košćul), wiódł (vjudł — minulý čas slovesa vésti), siódemka (šudemka — sedmička), bióro (bjuro — písárna, z franc. bureau).

Měkké samohlásky (ia, ie, io, iu, i; ié, ió; ię, ią) po různých souhláskách různě zní. Tak na př.: 1. po retnicích b, w, f, p, (m) pronášejí se jako jotované; biały zní bjały (bílý), wioska (vjoska), ofiara (ofjara — oběť), wiara (vjara — víra), piąty (pjonty — pátý), biada (bjada — bída); 2. po zubnicích, sykavkách a nosové souhlásce n toto **i** měkčí pouze předcházející souhlásku, avšak nevysloví se: dziany, zde měkčí se dz, vlastně pouze z, avšak i nevysloví se, tedy dźany

(tkaný), dziatwa (dźatva — děti), ciocia (ćoća — teta), siano (śano — seno), ziarno (źarno — zrno), ziemia (źemja — země), niańka (ńańka — chůva), niebieski (něběski), nieborak (něborak — nebožák); 3. na začátku slov a slabik toto i měkkých hlásek nahrazuje j: jeść místo ieść (jísti), jadlo místo iadlo (jídlo), což ihned se ukáže, napíšeme-li: ob-iad (oběd), śniadać (snídati); moi (moji), svoim, z kolei (koleji), kraina, szyi (šyji), nadziei (nadźeji).

Souhlásky. — Spółgłoski.

Ze souhlásek polských možno si učiniti tento přehledný obrazec:

Souhlásky	tvrdé	změkčené	rozlišené
1. retní	b, p w, (f)	— —	— —
2. nosové	m n	— ń	— —
3. plynné	ł r	l rz	— —
4. zubní	d t	dź ć	dz, (dź) c, (cz)
5. hrdelní	g (h) k ch	dz, (ż) c s, (sz)	ż cz sz
6. sykavé	z s	ź s	ź sz

Souhlásky **c, ż** a složené **dz, dź, cz, sz** a **rz** jsou, ač neprávem tvrdé; **g** a **k** právě tak zase měkké. Stran výslovnosti polských souhlásek omezíme se pouze na ty, které výslovností od našich se liší.

h není polský zvuk a přichází v polském jazyku pouze v slovech cizích, do polštiny přijatých. Polák neobvyklý tento

zvuk také jinak pronáší nežli Čech, což pak pouze vycvičenému uchu postřehnouti lze. Z českých slov do polštiny vzatých, v nichž h nedoznalo změny, uvedeme následující: błahy, czyhać (číhati), druh, hańba, hasło (heslo), hojny, ohyda (ohyzda), wahać się, wahadło; z maloruštiny: buhaj (býk), hajdamak (tak nazýváni záporožští kozáci na Ukrajině), hałas (hlas), hulać (výskati, hýřiti); z němčiny a z latiny hrabia (hrabě), hetman, handel, herbata, honor, hardy (vzdorovitý, pyšný).

ł zní tvrdě z útrob hrdla na kořeni jazyka a jest pro Čechy jednou z nejnesnadnějších hlásek k vyslovení. Mnozí Poláci nemohouce vyslovovati ł, nahrazují je pouhým u (podobně jako Chorvaté nahražují toto ł pouhým o: bio, sokoo, kotao atd.). Tvrdé ł píše se před souhláskou a v cizích slovech před tvrdými samohláskami na př.: fałsz, żołd, gwałt (násilí), małpa (opice), jałmużna (almužna); łakomy, łąka (louka), łączyć (łon͡czyć — pojiti), łagodny, łańcuch (řetěz), łan (lán), łabędź (łabęndź — labuť), ładny (pěkný), łono (lůno), łatwy (snadny), łaźnia (łaźńa — lázeň), łopata, łuszczasty (łuščasty — luskovatý), łupież (łupjež — loupež) łyżeczka (lžíčka), łza (slza).

l zní oproti tomu velmi měkce na špičce jazyka: las, lew, lot, lód, lud, laska (les, lev, let, led, lid, hůlka) zní asi jako: l'as, l'ew, l'ot atd., rozumí se, že tato měkkosť splývá tak, že splynulou hlásku j nelze ani sluchem postřehnouti.

rz rovná se českému ř, avšak naše ostré ř to není. V polském **rz** má převahu hláska ž, kdežto v českém ř převládá r. Mnozí Poláci pronášejí je docela jako ž. Pravý zvuk pro polské **rz** jest asi **rž**, krátce vysloveno; i po **rz** zní v polštině tvrdě (**rzy**) a také se zde píše. Příklady: rzeka (řeka), brzoza (bržoza — bříza), brzuch (bržuch — břich), wierzę (vjerže), trzy (tři), trzymać (tržymać — držeti). V příkladech těch opsané české **rž** dlužno vysloviti velmi krátce, aby v jediné této hlásce měla nadvládu hláska ž. V několika slovech zní **rz** jakoby českou výslovností; rznąć (rzn͡oć — řznouti), marznąć (marzn͡oć — mrznouti); mierzić (mjerźić — mrzeti).

dź, ć odpovídají českým ď, ť, vyslovujíce se však ostřeji, asi jako dz, tc, zavadíme-li víc o zuby: miedź (mjedz — měď), bądź (bon͡dz — buď), miedźwiedź (mjedzvjedz — medvěd), pić (pitc — píti), dać (datc — dáti). **ć** jest obyčejně koncovkou infinitivní sloves.

ś, ź jsou t. zv. měkké zubnice polské (pieszczotliwe) a čárkují se pouze na konci slov a před souhláskou. Výslovnosť jich kolísá asi mezi **s** a **sz**, **z** a **ż** a dlužno je pronášeti velmi jemně: śnieg (śněg), śniežka (śněžka — sněhová koule), ślizki (slizký), miękkość (měkkosť), geś (geńś — husa), gęślarz (geńślarž), kuźnia (kovárna), wyobraźnia (obraznosť), weź (vezmi). Následuje-li **i**, tož se **s** a **z** nečárkují: siodło (šodło — sedlo), siostra (šostra — sestra), sieść (šešć — sednouti), zielony (želony — zelený), ziobro (žobro — žebro), zięć (žęńć — zeť), ksiądź (kšońdź — kněz).

ń zastupuje naše ň, které se na konci a uprostřed slov (před souhláskou) čárkuje: ogień (oheň), płoteń, płomień, Biliński, Dębiński, płyń. Následuje-li **i** neb jotovaná samohláska, jak praveno svrchu, tedy se **n** nečárkuje: niemy, niańka, zapełniono, nazwanie (němy, ňaňka, zapełňono, nazvaně).

g a **k** jakožto hrdelnice jsou v jazyku polském měkké, následuje-li **i** neb **ie**: giest (gěst — posuněk), ogień (ogěň), chorągiew (choroňgěv — korouhev), kiedy (kědy — kdy), łokieć (łokěć), kibitka (lehký vozlk ruský), kiciasty (kićasty — košatý).

Souhlásky plynné **r**, **l**, [ł] jakož i **m**, **n**, **w** na konci slov po jiných souhláskách oněmují a netvoří slabiky: Piotr (vyslov Pjot — Petr), wiatr (vjat — vítr), mistrz (mist — mistr), myśl (myś — myšlénka), wiódł (vjud — vedl), mógł (mug — mohl). Toto ł nepronáší se pravidelně v příčestích minulých po souhlásce. Další příklady: siedm (šed — sedm), ośm (oś — osm), pism (pis — gen. pl. od pismo — časopis), pieśń (pěś — píseň), głupstw (głupst — hlupstev, vlastně hlupství). Nicméně postřehne bystřejší ucho tam, kde souhlásky tyto (**r**. **l**, [ł], **m**, **n**, [ń] **w**) onemují, jaksi pazvuk jejich.

l, **r**, **n** mezi dvěma souhláskami rovněž oněmují: krwi (vysl. kvi — krve), plci (pci — pleti), brwi (bvi — nom. brew — brva), drwa (dva — stromy), trwać (tvać), drgać (dgać — třásti), klnę (kne — klnu), brnąć (bnońć — břísti, zapadati), krwawy (k'vavy), trwoga (tvoga), rzemieślnik (řeměšnik), pomyślny (pomyšny — příznivý); — szedłszy (šedšy — příčestí minulé), padłszy (padšy).

O přízvuku. — Akcent.

Přízvuk polský jest rytmický a spočívá vždycky na **předposlední** slabice slov víceslabičných, nehledě k tomu, zdali

jest krátká či dlouhá. Proto se při skloňování a časování mění a **přechází** ze slabiky na slabiku tou měrou, jak slovo na konci roste, t. j. jak mu na konci slabik přibývá, na př.: **człowiek** má přízvuk na slabice czło-, avšak v gen. człowieka, posune se na slabiku následující -wie-, v dat. człowiekovi opět na slabiku -ko- atd., aby tak vždy byl na slabice předposlední.

Odchylek pravidelného přízvuku polského jest málo. Stůjtež zde některé:

1. Slova složená, jako: Kazimiérz, Stanisław, Bogusław mají přízvuk na první slabice; v ostatních pádech přízvuk jest však pravidelný, tedy na předposlední slabice: Kazimierza, Stanisława, Bogusława, Stanisławowi atd.

2. Před částicemi enklitickými **-m, -ś, -by, -ci, -li,** jež se přivěšují bezprostředně na slova a před zvratným **się,** přízvuk posouvá se o slabiku dále: **pisał, pisałem, pisałeś, kochał, kochałeś, kochałby** (avšak **kochałaby**), kochaliśmy, kochali**byśmy**, jeżeli (jestli) niżeli, aniżeli (nežli), atoli (přece). Enklitická slovce **to, kroć, set** nemění přízvuku: **tegoże, kilkaset, kilkakroć, ilekroć, dziewięćset.**

3. Cizí slova na **ia** (ya) mají přízvuk na třetí slabice od konce (latinský): **biblia, wilia** (štědrý večer), **linia, Galicya, Anglia, teorya, prowincya, imaginacya.** Někteří píší také Galicja, biblja, Anglja atd.

Cvičeni ve výslovnosti. — Ćwiczenia we wymowie.

Bájky Ezopovy. — Bajki z Ezopa.

1. Pies łakomy.

Pies płynął przez rzekę, trzymając w pysku kawał mięsa. W tem spostrzegłszy w przezroczystéj wodzie własną postać, rozumiał, że to był inny pies, także sztukę mięsa niosący. Pobudzony nienasyconą chciwością, puścił swój kawał, chcąc wydrzeć z pyska mięso psu obcemu; ale i tam tego nie dostał i swój utracił.

1. Pěs łakomy.

Pěs płynól přez řeke trymajonc v pysku kaval mjensa. V tem spostřegšy v přezročystej vodźe vlasnó postać, rozumjał. že to był inny pěs, takže štuke mjensa ňosoncy. Pobudzony něnasyconó chćivośćó, puśśił svuj kaval, chconc vydřéć z pyska mienso psu obcemu; ale i tam tego ně dostał i svuj utraćił.

W pysku kawał mięsa trzymać — držeti v hubě kus masa. — przezroczysty — průzračný. — postać — postava. — sztuka — kus, avšak i umění, na př. Akademia sztuk pięknych (akademie krásných umění). — niosący jest příčestí přítomné, inf. jest nieść — nésti, tedy nesoucí. — wydrżeć — vyrvati, obcy — cizý.

2. Wilk i żuraw.

Wilk jeden tak żarłocznie pochłonął owcę, że mu kość w gardle uwięzła. Szukał więc pomocy, ale każdy pomyślał sobie: dobrze mu tak, temu niesytemu żarłokowi! Sam tylko żuraw ulitowawszy się nad nim, włożył swą długą szyję w gardło wilcze a dobywszy kość, prosił o przyzwoitą nagrodę. Alboż nie masz dosyć na tém, że uniosłeś łeb cały z mego gardła? odrzekł wilk, zgrzytając zębami.

2. Vilk i žurav.

Vilk jeden tak žarločně pochłonół ovce, že mu kość v garle uvjenzla. Šukal vjenc pomocy, ale každy pomyślał sobě: dobře mu tak, temu něsytemu žarłokovi! Sam tylko žurav ulitovavšy śe nad nim, vložył svó długó šyje v garlo vilče a dobyvšy kość, prosil o pryzvojitó nagrode. Alboż ně maš dosyć na tym, że uńosłeś łeb cały z mego garła? odřek vilk, zgřytajonc zembami.

żuraw — jeřáb. — pochłonąć — pohltiti (žarłok — žrout). — gardło wilcze — vlčí hrdlo. — przyzwoity — slušný, na př. przyzwoita odzież — slušný oděv. — nagroda — náhrada. — Alboż nie masz — cožpak nemáš. — łeb — hlava, jinak také głova. — zgrzytać — skřípati.

3. Przechodzień i wąż.

Wąż niezmiernym kamieniem przywalony, prosił przechodnia, aby ten głaz z niego odwalił, obiecując mu w nagrodę pokazać skarb wielki. Co kdy ów uczynił, nie tylko obietnicy nie dotrzymał, ale się nawet rzucił na swego dobroczyńcę. Gdy z sobą walczą, zdarzyło się, że lis tędy przechodził. Ten obrany sędzią. Nie mogę, rzecze, tak ważnego sporu rozstrzygnąć, jeżeli wprzód nie zobaczę, jak wąż kamieniem przywalony leżał. Gdy więc

3. Přechodźeň i vonž.

Wonž nězmjernym kamjeněm přyvalony, prosił přechodňa, aby ten głaz z něgo odvalił, oběcujonc mu v nagrode pokazać skarb vělki. Co gdy uv učynił, ně tylko obětnicy ně dotřymał, ale śe navet řućił na svego dobročynce. Gdy s sobó valčó, zdařyło śe, że lis tendy přechodźił. Ten obrany sendźó. Ně moge, řeče, tak važnego sporu rozssřygnonć, jeżeli vpřud ně zobače, jak vonž kamjeněm přyvalony leżał.

człowiek przycisnął znowu węża kamieniem, rzekł lis: niewdzięczny nie wart pomocy!

Gdy vjenc člověk přyćisnól znovu veⁿža kamjeněm, řek lis: něvdźenčny ně vart pomocy!

Przechodzień — pocestný, gen. przechodnia. — wąż — had, (wązki — úzký), — głaz balvan. — obiecać — slíbiti (srovnej slib — oběť). — pokazać skarb — ukázati poklad (skarbnik — pokladník). — obietnica — přípověď. — dotrzymać — dodržeti. — nawet — také, i, nawet z tej przyczyny. | rzucić się — vrhnouti se. — zdarzyło się — stalo se, přihodilo se. — lis — liška. — tędy — tudy. — sędzia — soudce. — rozstrzygnąć — rozhodnouti. — zobaczyć — spatřiti. — więc — tedy. — przycisnąć — přitisknouti. — nie wart — není hoden.

4. Mysz wiejska i miejska.

Mysz wiejska mając raz zaszczyt przyjmownć u siebie mysz miejską, wyciągała z dziury, co tylko miała naj lepszego, to trochę grochu, to słoniny, to séra! lecz miejska przywykła do wytworniejszego życia, ledwo się tak lichych potraw przez grzeczność dotykała. Po téj skromnéj uczcie, mysz miejska zaprosiła także nawzajem wiejską do miasta vychwalając jéj zawczasu wykwintne przysmaczki. Biedna chudzina ze wsi niezaniedbała stawić się o przeznaczonéj godzinie i przyjęta była w pięknéj sali, gdzie zastała stół suto zastawiony. Ledwo co lizła tych wybornych specyałów, už tu wchodzi do pokoju służący i niezmiernego strachu nabawia naszych biesiadników. Mysz miejska łatwo się w znajomych sobie schowała kryjówkach, ale biedna wieśniaczka, uciekając niezręcznie i szukając kryjówki, już była blizką

4. Myš vějska i mjejska.

Myš vějska majone raz zaščyt přyjmovać u šebě myš mjejskó, vyćongała z dźury, co tylko mjała najlepšego, to troche grochu, to słoniny, to syra; leč mjejska přyvykła do vytvornějšego žyća, ledvo še tak lichych potrav přes gřečność dotykala. Po tyj skromnyj učće, myš mjejska zaprośiła takže navzajem vějskó do mjasta, vychvalajonc jej zavčasu vykvintne přysmački. Bědna chudźina ze vši nězanědbała stavić še o přeznačonej gedžině i přyjenta była v pjenknej sali, gdźe zastała stul suto zastavjony. Ledvo co lizła tych vybornych specyaluv, už tu vchodži do pokoju służoncy i nězmjernego strachu nabavja našych běšaduikuv. Mysz mjejska łatvo še v znajomych sobě schovała kryjuvkach, ale bědna věšňačka, ućekajonc nězrenčně i šukajonc kryjuvki, już była

śmierci. Gdy się służący oddalił, mysz miejska zachęca wiejską do jadła, każe jéj być dobréj myśli i śmiało kosztować tak cudnych przysmaczków; lecz mysz wiejska na pół umarła ze strachu, rzekła: Bądź Jejmość zdrowa, wolę ja spokojność z moją chudobą, niż wszystkie twoje dostatki, wśród trwogi i niebezpieczeństwa.

blízkó śmjerći. Gdy še služ͡oncy oddalił, myš mjejska zach͡enca vějskó do jadla, kaže jej być dobrej myśli i śmjało koštovać tak cudnych přysmačkuv; leč myš vějska na puł umarła ze strachu, řekla: Bond͡ź Jejmość zdrova, vole ja spokojność z mojó chudobó, niž všystkě tvoje dostatki vśrud tvogi i něbězpěčeństva.

Mysz wiejska — myš veská, myš z venku, miejska — městská. — zaszczyt — čest. — mam zaszczyt pana znać — mám čest Vás znáti. — wyciągać — vytáhnouti. — dziura — díra. — co tylko miała — co jen měla. — wytworniejsze życie — vybíravý život, život nádhernější. — lichych potraw — špatných jídel. — przez grzeczność — ze zdvořilosti; Polák užívá této předložky ponejvíce kde my máme pouhý instrumentál: przez okno — oknem, vydaný przez niekogo — vydán někým. — uczta — pohoštění, dat. uczcie; — wykwintne — výborné. — przysmaczki — lahůdky, zákusky. — biedna chudzina — ubožačka. — niezaniedbać — neopomenouti. — przeznaczony — naznačený. — przyjęty — přijmutý, trpné příčestí slov. przyjąć — přijmouti. — suto — plno, bohatě. — służący — sloužící, służanka — služka. — nabawia — působí, inf. nabawić. — łatwo — snadno. — kryjówka — skrýš. — uciekając — utíkajíc, uciekać. — niezręcznie — nezručně, nešikovně. — szukając — hledajíc. — śmierć — smrť, — zachęca — nutí. zachęcać — pobízeti k jídlu. — jadło — jídlo. śmialo — směle. — cudny — podivuhodný. — Bądź — buď, bądźcie — buďte. — Jejmość — zkráceno z Jejmiłość, podobně i Jegomość. — wolę — chci, přeji si raději. — dostatki — přepychy, přebytky. — wśród trwogi — obklopena starostmi.

5. Lew i mysz.

Koło lwa śpiącego psotne goniły się myszy, z których jedna przypadkiem na grzbiet mu wskoczyła. Schwytana od lwa przebudzonego, ledwie żywa myszka, uniewinniała nieroztropność swoję, obiecując być wdzięczną, jeżeli jéj życie daruje. Lew lubo był rozgniewany, przebaczył jednak myszce proszącéj. Nie długo potém lew wpadłszy przez nieostrożność

5. Lev i myš.

Kolo lva śpj͡oncego psotne goniły še myšy, z kturych jedna přypadkěm na gřbět mu vskočyła. Schvytana od lva přebudzonego ledvě žyva myška, uněvinňała něroztropnosť svoje, oběcuj͡onc być vdźěnčnó, jeżeli jej žyće daruje. Lev lubo był rozgněvany, přebačył jednak myšce prošoncej. Ně długo potym lev vpadšy přez

w sieci myśliwskie okropny ryk wydał, przybiegła wdzięczna myszka, przegryzła sieć i lwa z niebiezpieczeństwa uwolniła.

něostrožność v śeci myślivskě, okropny ryk vydał, přyběgła vdźenczna myška, přegryzła śeć i lva z něbězpěčeństva uvolniła.

Śpiącego — spícího, inf. spać aneb sypiać — spáti. — przypadkiem — náhodou. — chwytać — chytiti. — przebudzony — probuzený. — uniewinniać, uniewinnić — vymlouvati se, vydávati se za nevinna, omlouvati se. — nieroztropność — nerozvážnosť, hlouposť, — wdzięczny — vděčný. — lubo — ačkoliv. — przebaczyć — odpustiti. — jednak — však. — proszącéj — prosící, proszę — prosím. — przez nieostrożność — nepozornosti. — sieć — síť, sieci — síté. — okropny. — straśný, nkrutný.

6. Lis i bocian.

Lis zaprosił bociana na obiad, dodając: zjemy sobie, co dom ma; a gdy się ten stawił na przeznaczoną godzinę, częstował go tylko polewką, którą mu nalał na płaski talerz. Bocian stukał na próżno długim dziobem po talerzu, nie mógł nic nabrać i ledwie co skosztował. Chytry lis wychlipał wszystko, śmiejąc się w duchu z bociana, który zawstydzony i głodny wstał od stołu. Ale nie długa była radość lisa; gdyż bocian zaprosiwszy go wzajemnie tego wieczora na kolacyą, dał swemu gościowi wybornéj siekaniny, ale w butlu, mającym długą i ciasną szyję, w którą gospodarz włożywszy dziob, wygodnie wyjadł wszystko do szczętu, gdy tymczasem oszust, wąchając tylko koło naczynia, odszedł w złym humorze głodniuteńki.

6. Lis i boćan.

Lis zaprośił boćana na objad dodajonc: zjemy sobě, co dom ma; a kdy śe ten stavił na přeznačonó godźine, čenstował go tylko polevkó, kturó mu nalał na płaski taleř. Boćan stukał na pružno długim dźobem po taleřu, ně mug nic nabrać i ledvě co skoštoval. Chytry lis vychlipał všystko, śmjejonc śe v duchu z boćana, ktury zavstydzony i głodny vstał od stolu. Ale ně długa była radość lisa; když boćan zaprośivšy go vzajemně tego věčera na kolacyo, dał svemu gośćovi vybornej śekaniny, ale v butlu, majoncym długó i časnó šyje, v kturó gospodař vložyvšy dźob, vygodně vyjad všystko do ščentu gdy tymčasem ošust, vonchajonc tylko koło načyńa, odšed v złym humoře głodňuteňki.

Bocian — čáp, bočan. — zjemy — sníme, inf. zjeść — sníst. — co dom ma — co dům dá. — częstował — častoval. — tylko —

pouze, jen, — płaski — mělký, plochý. — stukał — tukal. — na próżno — na prázdno. — dziób — zoban. — wychlipał — vychlemtal. — śmiać się z niekogo — smáti se komu. — zawstydzony — zastyzen. — zaprosić — pozvati, zaproszenie — pozvání. — kolacya (wieczerza) — večeře. — butel — láhev. — ciasna szyja — těsné (úzké) hrdlo. — do szczętu — úplně, do mrvy. — oszust — podvodník, oszustwo — podvod. — wąchając — čenichaje, inf. wąchać. — naczynie — nádobí. — głodniuteńki — hladový (głodny), jest to deminutivum formy příd. jména, kterouž si Čech dovoliti nemůže.

7. Żaba i wół.

Żaba widziała wołu przechodzącego koło bagniska. Nie będą mogli ludzie powiedzieć, rzekła do córki, nadymając się potężnie, że ten wół przeszedł mnie wielkością. Patrzno na mnie, muszę być przynajmniej tak wielka jak on, Ah, gdzie tam! odpowiedziała córka — No, to teraz! — ej, nie, bajalibyście, matulu! Oh już ja mu wyrównam! Nieboga, jak się nadęła po trzeci raz, pękła ze zbytecznego wytężenia.

7. Žaba i vuł.

Žaba vidźała vołu přechodzoncego koło bagniska. Ně bendó mogli ludźe povědźeć, řekła do curki, nadymajonc śe potenžně, že ten vuł přešed mně vělkośćó. Patřno na mně, muše być přynajmněj tak vělka jak on. Ah, gdźe tam! odpovědźala curka — No, to teraz! — ej, ně bajalibyśće, matulu! Oh, już ja mu wyruvnam! Něboga, jak śe nadéła po třeći raz, penkla ze zbytečnego vytenženeňa.

Nie będą mogli — nebudou moci. — córka — dcerka. — potężnie — silně, mocně. — przeszedł mnie wielkością — stal se větším mne. — Patrzno — hle, podívej se! — przynajmniéj — při nejmenším, nejméně. — Ah, gdzie tam! — kdež pak! — nie bajalibyście matulu! — kdybyste neblouznila, matičko! — nadęła — nadula, nadmula, inf. dąć, dmę, dmiesz atd. — pękła — pukla. — wytężenie — napnutí.

8. Koń i osieł.

Dumny koń szedł pyszniąc się bogatém rzędem, który miał na sobie. Precz z drogi, trutniu, krzyknie zuchwale na osła, co zaledwo zdążył umknąć na bok i ujść groźnego kopyta. W krótce potém postrzelony w bitwie rumak, przedany był rolnikowi, od któ-

8. Koň i ošeł.

Dumny koň šed pyšnonc śe bogatym řendem, ktury mjał na sobě. Preč z drogi, trutňu, křykně zuchvale na osła, co zaledvo zdonžył umknonć na bok i ujść groźnego kopyta. V krutce potym postřelony v bitvě rumak, předany był rolnikovi, od kturego zapřen-

rego zaprzężony do woza z gnojem, postępował spokojnie tą samą drogą. Poznał go osieł i choćby był mógł oddać mu wet za wet, litował się raczéj nad jego nieszczęsną dolą.

žony do voza z gnojem, postẽmpoval spokojně tó samó drogó. Poznał go ošeł i choćby był mug oddać mu vet za vet, litoval sie račyj nad jego něščẽnsnó doló.

rząd — úprež, řemení, rzędem jest instrumentál. — truteń — trubec, voc. trutniu — trubče. — zuchwale — směle. — co zaledwo — který sotva. — zdążył — stačil, dążyć — spěti někam. — umknąć — vyhnouti. — na bok — na stranu. — rumak — oř, kůň. — przedany — prodaný. — choćby — byčby, třeba by. — oddać wet za wet — dáti v odvetu. — raczéj — raději. — dola. — osud (nešťastný).

9. Paw i słowik.

Paw żalił się przed boginią Junoną, że bogowie dali mu głos brzydki i krzykliwy, gdy tymczasem słowik tak mile śpiewa. Ten głos mnieby mieć należało, który jestem najpiękniejszy z ptaków. Właśnie też dla tego, odpowiedziała bogini, że jesteś nejpiękniejszy z ptaków, śpiewasz tak szkaradnie. Słowik, któremu wyrzucasz, nie zazdrości ci piór twoich; wie on, że bogowie między różne istoty rozdali swe dary i że każdy na swojem przestać powinnien.

9. Pav i slovik.

Pav žalil śe před bogiňó Junonó, že bogově dali mu głos břydki i křyklivy, gdy tymčasem slovik tak mile śpěva. Ten głos mněby mjeć należało, ktury jestem najpjẽnknějšy z ptakuv. Vlaśně też dla tego, odpověďžała bogini, že jesteś najpjẽnknějšy z ptakuv, śpěvaš tak škaradně. Slovik, kturemu vyřucaš, nie zazdrośći či pjur tvojich; vě on, že bogově mjẽndzy ružne istoty rozdali sve dary i že každy na svojem přestać povinněn.

žalił się — stěževal si. — brzydki — ošklivý. — który jestem — když jsem. — wlaśnie — právě. — dla tego — proto. — wyrzucasz — vyčítáš. — nie zazdrości — nezávidí, zazdrość — závisť. — piór — per, peří (gen.). — między różne istoty — mezi různé bytosti.

10. Dąb i trzcina.

Dąb smiał się z trzciny; żal mi cię niebogo! że za najmniejszym wietrzykiem pochylasz głowę, gdy ja najsroższym burzom się opieram. Ledwo

10. Dõmb i třćina.

Dõmb śmjał śe z třćiny; žal mi će něbogo! že za najmnějšym větřykěm pochylaš głove, gdy ja najsrožšym buřom śe opěram. Ledvo to vymuvił,

to wymówił, zerwał się gwałtowny wicher. Gibka trzcina uginając się ocalała, gdy tymczasem rozłożysty dąb, nie mogąc się oprzeć wściekłym wiatrom, runął z łoskotem rozciągniony u nóg téj, któréj nie dawno urągał.

zervał śe gvałtovny vicher. Gibka tŕćina uginajo͡nc śe ocalała, gdy tymčasem rozłożysty do͡mb, ně mogo͡nc śe opřeć vśćekłym vjatrom, runół z łoskotem rozćo͡ngňony u nug tej, kturej ně davno uro͡ngał.

najsroższy — nejkrutší. — zerwał się — strhl se. — gwałtowny — mocný. — Gibka — ohebná. — uginać — ohybati se. — ocalała — zůstala celá, zachránila se. — runął — zkácel se. — łoskot. — praskot. — rozciągniony — roztažen. — urągać — rouhati se, křivditi.

Část II.

Jméno podstatné. — Rzeczownik.

Sklonění (deklinací) polský jazyk má pět; jsou to podstatná jména:

1. mužská, zakončená v nominativě **souhláskou**, a to buď tvrdou, jako na př.: chłop, pan, orzeł, anebo měkkou, jako na př. koń, kraj (země);

2. ženská na **a** neb **i**: woda, ryba, bania (koupel); pani, bogini (bohyně); tudíž i mužská na **a**, **o**: wojewoda, sędzia (sudí) a rodinná jména, jako Fredro, Janko, Ryłło;

3. střední na **o** neb **e**: (dzieło), wiano (věno), miasto (město); pole, jaje (vejce), serce;

4. ženská, zakončená **souhláskou** (**měkkou**): miłość (láska), wieś (ves), łakoć (mlsota), mysz, noc, klacz (kobyla), łupież (loupež), żagiew (plachta lodní), chorągiew (korouhev);

5. střední na **ę**: cielę (tele), źrębię (hříbě), imię (jméno), ciemię (témě).

Prvé tři spůsoby mají po dvou vzorech skloňovacích, čtvrtý a pátý toliko po jednom.

Pádů (przypadków) jest podobně jako v češtině sedm, ale polský instrumentál jest šestým a lokál sedmým pádem.

1. sklonění.

I.

1. anioł (anděl)	anieli, aniołowie
2. anioła	aniołów
3. aniołowi	aniołom
4. anioła	anioły
5. anie**le**!	jako první
6. aniołem	aniołami
7. (w) anie**le**	aniołach.

II.

1. koń (kůň)	konie
2. konia	koni
3. koniowi	koniom
4. konia	konie
5. koniu!	jako první pád
6. koniem	końmi
7. (w) koniu	(w) koniach.

Podle „aniół“ jdou všechna podstatná jména mužská s tvrdým zakončením, jako na př.: chłop, stół (gen. stołu), brat, błąd (gen. błędu — chyba), sąsiad (soused, m. č. sąsiedzi), dzwon (zvon), piec (kamna), tygrys, pan, ojciec (wysl. ojćec — otec), płot atd.

Podle „koń“ jdou všecka podst. jména mužská s měkkým zakončením, na př.: król (král, gen. króla), ryś, liść (list, gen. liścia), miedźwiedź (medvěd, gen. miedźwiedzia), nauczyciel (vysl. naučyćel, učitel), przyjaciel (přítel), piekarz (pekař), malarz (malíř), paw (páv, gen. pawia), ołów (olovo, gen. ołowia), śledź (sleď, gen. śledzia), karp (kapr, gen. karpia), gołąb (holub, gen. gołębia), wuj (strýc), klucz (klíč), arkusz (arch), kmieć (kmet, gen. kmiecia) atd.

V 2. pádě j. č. jména osob a z větší části zvířat mají **a**. Mezi neživými některá mají **a**, jiná **u**: głog má głogu, nów (nový měsíc) má nowiu, tłok (mačkanice) má tłoku, wół má rovněž wołu.

V 3. pádě některá mají **owi**, jiná **u**. Slova, která mají v 2. pádě **u**, mohou míti v 3. pádě toliko **owi**.

Ve 4. pádě životná mají týž tvar jako v pádě 2.; naproti tomu neživotná mají stejné tvary s pádem 1. V některých rčeních třeba však činiti výminku. Polák říká na př.: tańczyć mazurka, stanąć dęba (postaviti se jako dub), grać wista, wziąć (vzoⁿć), kija na kogo, dostać kosza (dostati košem) atd.

V 5. pádě podst. jména 1. vzoru mají **e**, druhého vzoru **u**. Ksiądz (vysl. kśondz — kněz) má ve vokativě księże, ojciec má ojcze; kopiec má kopcu, piec — piecu, palec (prst) palcu! człowiek má człowieku! brat má bracie!

V 7. pádě (lokále) tvary prvého vzoru končí se na **e**, avšak jména končící se na hrdelnice k, g, ch, h, přibírají **u**. Druhý vzor má vždycky **u**.

Množné číslo má až čtyry různé koncovky (owie, e, i, y — panowie, poganie, chłopi, aniołу), pro prvý a tři

(owie, e, y — ojcowie, rycerze — rytíři), mówcy (řečníci) pro druhý vzor. Stran různých těchto koncovek pamatovati dlužno, že jména na —**anin** (włościanin — rolník, mieszczanin, chrześcijanin) mají —**e**; názvy osob, jako: generał, oficer, profesor, pan, poseł mají —**owie**; biskup, opat (opaci), urzędnik (urzędniki), Włoch (Włosi), Francuz —zi, mají —**i**. Konečně některá mají oba tvary (—i a —owie), jako: aniół, doktor (doktorzy, - owie), opiekun (pěstoun) opiekuni —owie. Tvar na —y mohou míti všechna podst. jména vzoru prvého: row — rowy, pies — psy, kot — (kočka) koty, wilk — (vlk) wilki, głog — głogi. Mimo to možno říci: (ci) poganie (ti pohani) a (te) pogany, ci generałowie a te generały, ci posłowie a te posły, ci urzędnicy a te urzędniki. Tento nominativ, ač užívá se ho v polském jazyku v pravém smyslu, jest vlastně již akkusativem. — rycerz má rycerze, pisarz (spisovatel) pisarze, gość — goście, liść — liście, łokieć — łokcie; koszt (vydej, výloha) množ. čís. koszta, grunt — grunta, kurs — kursa.

2. pád m. č. jest buď **ów** neb **i**; przyjaciel má však przyjaciół, poganie — pogan, krakowianie — krakowian. Vedle królów, obywatelów možno také říci; króli, obywateli; vedle pisarzów, rycerzów také pisarzy, rycerzy.

6. pád má koncovku —**ami** nebo **mi**: słoniami, ojcami, królami — przyjaciołmi, wołmi, ludźmi (lidmi), gośćmi (hosty), kijmi, końmi.

Podstatná jména hromadná (rzecowniki zbiorowe) mají sklonění částečně shodné s rodem ženským; człowiek, brat, ksiądz, szlachcic mají v mn. č. bracia, księża, szlachta, gen. jest: braci, księży — částečně plurální, na př. v dativě: braciom, księżom; 6. pád jest braćmi, księżmi; 7. pád w braciach, księżach; tydzień má v 2. pádě tygodnia, v m. č. tygodnie, jęczmień má v m. č. jęczmiona.

2. sklonění.

I.

1. ryba	ryby
2. ryby	ryb
3. rybie	rybom
4. rybę	ryby
5. rybo!	ryby!
6. rybą	rybami
7. (w) rybie	rybach

II.

1. bania (lázeň)	pani	banie (lázně)	pani
2. bani	pani	bań	pań
3. bani	pani	baniom	paniom
4. banię	panią	banie	pani
5. banie!	pani!	banie;	pani
6. banią	panią	baniami	paniami
7. (w) bani	pani	baniach	paniach.

Podstatná jména ženského rodu na ja, jako: szyja (šíje), nadzieja (naděje), mají v genitivu i, tedy; szyi, nadziei. Rovněž cizí slova, jako: Szwecya, kolacya, misya, pasya, biblia, Anglia, mají v gen i: Szwecyi, kolacyi (večeře); idea má idei. Některá podstatná jména, jako: sędzia, hrabia, mají v gen. buď sędzi, hrabi nebo sędziego, hrabiego; cieśla (tesař), kaznodzieja, zbójca mají sklonění pravidelné, tedy gen. cieśli, kaznodziei, zbójcy (zbojníka).

Stran koncovky ę (ą) v akk. třeba podotknouti, že všechna domácí slova na ja, ca, dza, sia, zia, mají výlučně v akk. ę; na př.: szyja, żmija, nadzieja, praca, przędza (příze), buzia (hubička) mají akk. szyję, żmiję, nadzieję, pracę atd. Cizí slova na ia (ya) mají ią: linia, racyą, (přímka, odrůda). Mimo to mají ią v akk. všechna podst. jména ženská na i, jako: pani, bogini — panią, boginią.

Zdrobnělá podstatná jména ženská, jako: Kasia (Kačenka), rybcia (rybka), gosposia (hospodyňka), ciotunia (vysl. ćotuňa — tetička) mají ve vok. výminečně u, tedy: kasiu, rybciu atd. Podobně Marynka, ciocinka (tetinka) mají ve vok. Marynku, ciocinku!

V množném čísle starosta, wojewoda, sługa mají dle prvého vzoru: starości, wojewodzi, sługi jakožto formy osobné; věcné formy jsou wojewody, starosty, słudzy; cieśla (tesař), mówca, zbójca, kaznodzieja, pobórca (berní), męszczyzna (mužský) mají v množ. čísle: cieśli, mówcy, zbójcy, kaznodziei, pobórcy, męszczyźni.

Genitiv množ. jest: cieśli, mówców, zbójców, kaznodziejów, pobórców, męszczyzn; słudzy má v gen. mn. sług; łza (slza), siostra (sestra), kobieta (ženská), pchła (blecha), mgła (mlha), trumna (rakev) mají v gen. množ.: łez, sióstr (vysl. śust — sester), kobiet, pcheł, mgieł, trumien. Cizí slova, jako: provincya, religia, tragedya mají v gen. mn. prowincyj, religij, tragedyj;

pochodnia (pochodeň), zbrodnia (zločin), kłótnia (nesvár), kuźnia (kovárna), kuchnia (kuchyně), rękojmia (rukojmí), nadzieja, zawieja, swawola, wieczerza mají v gen. mn. pochodni, zbrodni, kłótni, kuźni, kuchni, rękojmi, nadziei, zawiei, swawoli, wieczerzy.

3. sklonění.

I.

1. dzieło (dílo)	dzieła (díla)
2. dzieła	dzieł
3. dziełu	dziełom
4. } jako v nominativě	
5. }	
6. dziełem	dziełami
7. (w) dziele	(w) dziełach.

II.

1. pole	pola
2. pola	pól
3. polu	polom
4. } jako v nominativě	
5. }	
6. polem	polami
7. (w) polu	polach.

V 3. pádě południe (poledne) má południowi.

V 7. pádě podstatná jména na ko, go, cho, (wieko — víko, dwojgo — dva dvě, ucho) mají podle vzoru druhého u, tedy: w wieku, w dwojgu, w uchu.

V nominativě m. č. stává se u některých podst. jmen měkká souhláska jednotného čísla tvrdou: wesele (svatba) má v mn. čís. wesoła, ziele (zelina) zioła, nasienie (símě, osení) nasiona; tato tvrdost zůstává pak ve všech pádech.

2. pád mn. čís. končí se vždy souhláskou: koło — kół, proso — pros, nazwisko (název) nazwisk, proroctwo — proroctw; narzędzie (nářadí) má však v 2. pádě mn. č. narzedzi, narzecze (nářečí) — narzeczy.

4. sklonění.

1. kość	kości
2. kości	kości
3. kości	kościom

4. kość	kości
5. kości!	kości!
6. kością	kośćmi
7. (w) kości	(w) kościach.

V 1. pádě množ. čísla činí výminku macierz (matka, máteř) a všechna slova na **ew**, jako: chorągiew, kotew, cerkiew, která mají: macierze, chorągwie, kotwie, cerkwie. Podobně má straż — straże, topol (ž. r.) — topole.

Příklady ke skloňování: pieczeń, kieszeń (kapsa), odzież (oděv), pościel, krtań (hrtan), sień (síň), dłoń (dlaň), woń (vůně), kolej, ciecz (vysl. ćecz) tekutina, słodycz (sladkosť), zdobycz (kořisť), poręcz (zábradlí), klacz (kobyla), twarz, odwilż (obleva), kradzież, rozkosz atd.

5. sklonění.

1. źrebię (hříbě)	imię (jméno)	źrebięta (hříbata)	imiona
2. źrebięcia	imienia	źrebiąt	imion
3. źrebięciu	imieniu	źrebiętom	imionom
4. } jako nominativ		} jako nominativ	
5. }			
6. źrebięciem	imieniem	źrebiętami	imionami
7. (w) źrebięciu	(w) imieniu	(w) źrebiętach	imionach.

Książe (kníže) má v gen. księcia, dat. księciu, instr. księciem; v množ. čísle však tohoto zkrácení není a má tedy pravidelné: książęta, gen. książąt atd. — dziecię má v m. č. dzieci (děti), gen. dzieci, dativ dzieciom, inst. dziećmi, lokál, dzieciach.

Příklady ke skloňování: źwierzę (zvíře), cielę (tele), prosię (prase), gąsię (house), pacholę, niemowlę (nemluvně), kurczę (kuře), dziewczę (gen. dziewczęcia), bydlę (dobytče, gen. bydlęcia).

Zájmeno. — Zaimek.

1. Zájmena osobná (zaimki osobiste): ja, ty, on, ona, ono, oni, one; my, wy; jego, jéj, jego; ich im; siebie, sobie się.

2. Zájmena ukazovací (zaimki wskazujące): on, ona, ono; jego, jéj, jego; ów, owa, owo (onen, a, o); ten, ta, to; sam,

sama, samo; tamten, tamta, tensam, tenże; taki, taka, takie; takowy, a, e.

3. Zájmena přisvojovací (zaimki dzierżawcze): mój, twój, swój, nasz, wasz; jego, jéj, jego; ich.

4. Zájmena tázací (zaimki pytające): kto, co? któż, cóż? czyj, czyjże, który, jaki, któryż, jakiż?

5. Zájmena vztažná (zaimki względne): kto, co, na př. ve větě: nic nie ma, k t o wszystko stracił (nemá nic, jenž všecko ztratil) anebo: przepadło, c o utonęło (zmizelo, co utonulo), Dále jsou to: který, a, e; jaki, jaka, jakie.

6. Zájmena neurčitá (zaimki niedokreślne): ktoś, ktokolwiek, coś, cobądź (cokoli), cokolwiek; nikt (nikdo), nic; jakiś, któryś, jakikolwiek, jakibądź, którykolwiek, którybądź (kterýkoliv), czyjkolwiek (číkoliv), czyjś (čísi), niczyj, niektóry, niejaki, jeden (podobně jako u nás na př.: jeden člověk ho uhodil, totiž jistý člověk).

I.

1. ja	ty	—
2. mnie	ciebie	siebie
3. mie, mi	tobie, ci	sobie,
4. mię (mnie)	cię (ciebie)	się, siebie
5. —	ty!	—
6. mną	tobą	sobą
7. (we) mnie	(w) tobie	(w) sobie

1. my	wy	—
2. nas	was	—
3. nam	wam	—
4. nas	was	—
5. —	wy!	—
6. nami	wami	—
7. (w) nas	(w) was	—

Místo ci (tobě, ti) přivěšuje se k různým tvarům pouhé ć, na př.: Milszyć kłamca niż prawdziwy. (Milejší ti lhář než pravdomluvný.)

II.

1. kto	ten	ta	to
2. kogo	tego	téj	tego

3. komu	temu	téj	tomu
4. kogo	tego (ten)	tę	to
5. —	—	—	—
6. kim	tym	tą	tém
7. (w) kim	tym	téj	(w) tém

1. —	ci	te	te
2. —	tych	tych	tych
3. —	tym	tym	tym
4. —	te	te	te
5. —	—	—	—
6. —	tymi	tymi	tymi
7. —	(w) tych	(w) tych	(w) tych

Pozor na rozdíl mezi lokálem a instrumentálem mužského a týmiž tvary středního rodu (tym, tém); výslovnost obou jest táž. Rovněž dlužno povšimnouti si akk. ž. r. tę a instr. tą.

Podle vzoru tohoto skloňují se kto i se svými složeninami (ktoś, nikt, atd.) a některá zájmena, končící se v středním rodě na o: on, ona, ono; ów, owa, owo (obě znamenají onen, ona, ono); sam, a, o; tensam, tensama, tosamo; wszystek, wszystka, wszystko; jeden, jedna, jedno; niejeden, a, o.

III.

1. (mój)*)	(moja)	(moje)
2. jego	jéj	jego
3. jemu, mu	jéj	jemu, mu
4. jego, go	ją	je
6. nim	nią	niém
7. (w) nim	(w) niéj	(w) niém

(mužské)	(ženské a střední)
1. (moi)	(moje)
2. ich	ich
3. im	im
4. je	je
6. nimi	nimi
6. (w) nich	(w) nich

*) Podáváme zde v nominativě proto tvar mój (oproti ostatním tvarům zájmena »on«), poněvadž vlastního nominativu téhož zájmena není; bylo to původní staropolské »i«, které pak dále se skloňovalo.

Podle tohoto vzoru skloňují se zájmena, mající v středním rodě e, jemuž však předchází měkká souhláska: mój, twój, nasz, wasz, (m. č. nasi, wasi) swój, czyj, niczyj; co, gen. czego, dat. czemu, instr. czym, loc. czem; podobně: coś, czegoś, czemuś, czymś, czemś; nic, niczego, niczemu, niczym, niczem. Mimo to některé pády zájmena wszego, wszéj, wszego, pokud zachovalo ještě svoje tvary.

V 4. pádě žen. rodu jest tvar ją (nikdy ję), ale jiná zájmena mají také v tomto vzoru jako v obou předešlých ę, tedy: naszę, waszę, moję, twoję, czyję, tę, onę, ową atd.

Tvar mužského nominativu množného moi jakož i předešlého vzoru ci podržela pouze jména osobná mužská, jako na př.: ci anieli neb aniołowie, ci rycerze, moi ludzie atd. Všechna pak neosobná mužská nemají tohoto tvaru a nahražují zaniklý 1. pád nyní pádem 4., na př.: te konie (ty koně), te psy, moje skarby, te kamienie, te generały, te anioły.

Místo tvarů jego, jéj, jemu po předložkách užívá se v polštině podobně jako v jazyku českém niego, niéj, niemu, nią, nie; nich, nim, nimi atd. Rovněž i zkrácené tvary zájmenné spatřujeme ve slovích: przezeń (místo przez niego), nań, weń (m. w niego), zań (m. za niego), oń (o niego).

Zájmena přisvojovací: mój, twój, swój mají také tvary stažené, jako: ma, twa, swa; me, twe, swe; mego, twego, swego; memu, twemu, swemu; mej, twej, swej. V akk. ženském pak mą, twą, swą (na místě moję, twoję, swoję). V 6. pádě mym, twym, swym: mą, twą, swą; mém, twém, swém (pro stř. rod). Podobně v mn. č.: me, twe, swe; mych, twych, swych atd. Toliko mužský nom. množný moi, twoi, swoi nelze stáhnouti.

Místo vztažného który, która, które Polák říká namnoze pouze c o, na př.: Oto, mąż, **co** się zasłużył. (Hle, muž, jenž (který) má zásluhy). Oto, kobiety, **co** mają rozum. (Ejhle, ženy, jež mají rozum.)

Jména přídavná. — Przymiotniki.

Přídavná jména v polštině mají skloněnί toliko složené (deklynacya złożona); skloněnί jmenného jsou pouze nepatrné zbytky, na př.: wesół, godzień (hoden), warto (hodno), powinno; v gen. z lekka (z lehka), z dawna, półtora (půldruha); v dat. po malu, po polsku atd.

Jednotné číslo.

1. dobry	tani	dobra	tania	dobre	tanie
2. dobrego	taniego	dobréj	taniéj	dobrego	taniego
3. dobremu	taniemu	dobréj	taniéj	dobremu	taniemu
4. dobry (-ego)	tani (-ego)	dobrą	tanią	dobre	tanie
5. dobry!	tani!	dobra!	tania!	dobre!	tanie!
6. dobrym	tanim	dobrą	tanią	dobrém	taniém
7. (w) dobrym	tanim	dobréj	taniéj	dobrém	taniém

Množné číslo.

1. dobrzy,	tani,	dobre,	tanie,	dobre,	tanie

2. dobrych, tanich
3. dobrym, tanim
4. dobre, tanie
5. jako první
6. dobrymi, tanimi
7. (w) dobrych, tanich

K sklonění tomuto náleží také t. zv. příčestí (imiesłów), které v jazyku polském má tři rody, na př.: kochający, kochająca, kochające (milující), kochany, a, e (milovaný), mający, a. e (mající) atd. Tolikéž i skoro všechny číslovky řadové sklánějí se tak, jako na př.: pierwszy, a, e (první), drugi, a, e, trzeci, ia, ie (třetí) atd., a číslovky násobné.

Ze zájmen sklání se podle tohoto sklonění následující: jaki, jakiś, niejaki, nijaki, a, ie; taki (taký), takowy, a, e; owaki, a, ie (onaký); ktory, któryś, niektóry, a, e; wszelki (všeliký), wszelaki, a, ie (rozličný); jedyny, inny, inszy, a, e; każdy, żaden, pewien (jistý, na př. pewien człowiek, jistý člověk), pewna, pewne.

Co svrchu pověděno o t. zv. věcné formě (podst. jmen a zájmen), platí také o jmenech přídavných. Forma biedni niewolnicy jest i zde nom. osobným a biedne niewolniki nom. věcným anebo vlastně akkusativem.

Dlužno zároveň bráti zřetel na 6. a 7. pád mužského a středního rodu: dobrym, dobrém; výslovnosť táž. Podobně také tym, tém; nim, niém atd.

Přídavná jména na ki, gi mají ve všech pádech měkké ie (vsouvají totiž i před e): wysoki, wysokiego, drogi, drogiego; głupi má v ž. r. głupia, v stř. głupie.

Rozeznávejte ženské akk. zájmenné: naszę, waszę, swoję, twoję atd. od akk. přídavných jmen: piękną, (pěknou), głupią, ważną (vážnou), srogą (přísnou).

Některá podstatná jména, která jsou formou vlastně jmény přídavnými, skloňují se rovněž tak; na př.: złoty, luty (únor), służący (sloužící, sluha), myśliwy (lesní), bliźni, budowniczy (stavitel), krajczy (přistřihovač, krejčí = krawiec); królowa, karbowy (účetní), woźny (soudní sluha), bratowa (žena bratrova), pisarzowa; szkolne, mostowe (mostné), meszne, strawne, pamiętne (pamětné); dále názvy osob na ski, cki, ska, cka, owa: Krasicki, Kochanowski, Krasińska, Potocka, Chodkiewiczowa atd. Od budowniczy, leśniczy (lesník), podstarości, podskarbi, podstoli, množné číslo zní budowniczowie, leśniczowie, podstarościowie, podskarbiowie, podstolowie. Gen. jest budowniczych, leśniczych atd.

Podle sklonění složeného hrabia (hrabě), sędzia, mohou se částečně skloňovati: nom. sędzia, gen. sędziego, dat. sędziemu, akk. sędziego; avšak vok. sędzio! a instr. sędzią jsou formy podst. jména. Podobně i hrabia, marghrabia.

Podst. jména sędzina, wojewodzina, starościna a vlastní jména, jako Sapieżyna, Zarębina (žena Sapiehy, Zaręby) mohou se skloňovati buď jako jm. podst. anebo dle vzorů slož. sklonění, na př.:

1. sędzina	sędzina
2. sędziné j	sędziny
3. sędziné j	sędzinie
4. sędziną	sędzinę
5. sędzina!	sędzino!
6. sędziną	sędziną
7. sędziné j	sędzinie

Podobně i množné číslo sędzine a sędziny.

Komparativ a superlativ jmen přídavných tvoří se koncovkon **-szy** neb **-ejszy**, vedle které v superlativě přistupuje **naj-**, na př.: słaby — słabszy, — najsłabszy; ścisły (úplný) — ściślejszy — najściślejszy. Příd. jména, jichž kořen zakončen jest pouhou souhláskou (jedinou) nebo dvěma takovýma, které lze snadno najednou vysloviti, jako na př.: mądr- (vysl. mond-), přibírají z větší části -szy: słab-y — słabszy, mądr-y — mędrszy (vyslov mendszy, moudřejší); naproti tomu kořeny zakončené více souhláskami nežli dvěma, jako na

př.: bystr-y, anebo dvěma takovýma, jež těžko lze najednou vysloviti, jako: piękn-y — přibírají koncovku -ejszy: bystrzejszy, piękniejszy.

Některá příd. jména tvoří druhý stupeň podle obou způsobů: gęsty (hustý) má buď gęstszy aneb gęściejszy (u nás rovněž hustší aneb hustějšĺ) — miły, milszy, milejszy — czysty, czystszy, czyściejszy — twardy, twardszy, twardziejszy (tvrdějšĺ u nás neobvyklé), cienki (tenký), bystry (bystrzy), żółty (žlutý), hardy (hrdý), mądry, prosty, tłusty, miękki (měkký) atd.

Přípona szy (ejszy) změkčuje předcházející souhlásku: miły, milejszy, piękny, piękniejszy atd.

Příd. jméno biały má bielszy, wązki (úzký) — węższy, blizki — bliższy, srogi (přísný) — sroższy, cienki — cieńszy, mialky (mělký) — mielszy, lekki (lehký) lżejszy, szeroki — szerszy, miękki — miększy, daleki — dalszy, dziki (divoký), dzikszy. Jsou to ponejvíce příd. jm. zakončená na ki, oki, eki.

Příd. jméno wielki má v komp. większy (větší), mały má mniejszy, dobry — lepszy, zły — gorszy, wysoki — wyższy, czerwony — czerwieńszy, wesoły — weselszy, kochany — kochańszy, gorący (horoucí, vřelý), goręt̨szy.

Buď zde také promluveno o tom, jakých částic Polák užívá při srovnávání.

V 1. stupni užívá nejvíce spojky **jak**: silny, jak lew; mały, jak mrówka (mravenec). Była to piękna dziecina, jak anioł. Nasz marszałek poważny (vážný), jak senator a mądry (moudrý) jak Salomon.

Ve 2. stupni možno užiti buď spojek: niż, niżeli, aniżeli, niźli, na místě kterých však možno užiti i **jak** (miał więcéj [více] wojska, jak trzy tysiące), nebo pomocí předložek **nad**, **od**, a konečně i pouhým genitivem možno druhý stupeň vyjádřiti, na př.: Trzy rzeczy w szlacheckiém mieście naganne: dwór wyższy, **niżeli** kościół; karczma okazalsza, **niż** ratusz; psiarnia budowniejsza, **niźli** szpital. (Česky: Tři věci v šlechtickém městě hanlivé: dvůr vyšší nežli kostel; krčma okázalejší než radnice [ratusz z něm. rathhaus]; psinec výstavnější nežli špitál.) Avšak možno také říci: „dwór wyższy nad kościół, karczma okazalsza od ratusza.“ Konečně pouhým genitivem: mur (zeď) wyższy dziesięciu sążni (desíti sáhů); miał wojska więcéj tysiąca (víc nežli tisíc). Jestliže však při druhém stupni jest zápor (nie), neužívá se spojek niż, aniżeli atd., alebrž jedině spojky jak: ten dwór nie jest wyższy jak ko-

ściół, ta karczma nie jest okazalsza jak ratusz. Možno také říci: dwór nie jest okazalszy od ratusza atd.

Při třetím stupni užíváme spojek: z, między, z pomiędzy, na př.: Sokrates był uznany za najmędrszego (vysl. najmendšego — nejmoudřejšího) z Greków. Stal (ocel z něm. Stahl) najtwardsza jest między wszystkimi kruszcami (kovy) aneb z pomiędzy wszystkich kruszców.

Číslovky. — Liczebniki.

Číslovky základní (główne).	Číslovky řadové (porządkowe).
1. jeden, jedna, jedno	pierwszy, pierwsza, pierwsze
2. dwaj, dwa, dwie (obaj, oba, obie)	drugi, wtóry, a, e
3. trzej, trzy	trzeci, trzecia, trzecie
4. cztérej, cztéry	czwarty
5. pięć	piąty
6. sześć	szósty
7. siedm	siódmy
8. ośm	ósmy
9. dziewięć	dziewiąty
10. dziesięć	dziesiąty
11. jedenaście	jedenasty
12. dwanaście	**dwu**nasty
13. trzynaście	trzynasty
14. cztérnaście	cztérnasty
15. piętnaście	piętnasty
16. sześćnaście	szesnasty
17. siedmnaście	siedmnasty
18. ośmnaście	ośmnasty
19. dziewiętnaście	dziewiętnasty
20. dwadzieścia	**dwud**ziesty
21. dwadzieścia jeden, dwa, trzy	dwudziesty pierwszy, drugi, trzeci
30. trzydzieści	trzydziesty
40. cztérdzieści	cztérdziesty
50. pięćdziesiąt	pięćdziesiąty
60. sześćdziesiąt	sześćdziesiąty
70. siedmdziesiąt	siedmdziesiąty

80. ośmdziesiąt	ośmdziesiąty
90. dziewięćdziesiąt	dziewięćdziesiąty
100. sto, sto jeden, dwa, trzy,	setny, setny pierwszy, drugi, trzeci, stojedenasty,
dwieście, trzysta, cztérysta, pięćset, sześćset, siedmset atd.	dwóchsetny (dwusetny) pięćsetny, sześćsetny
tysiąc, dwa tysiące,	tysiączny
pięć tysięcy, sześć tysięcy	pięć tysiączny
dwieście tysięcy neb dwakroć sto tysięcy	dwieście tysiączny.
trzysta tysięcy	
milion, dwa miliony.	

K zapamatování polských číslovek nejlépe slouží násobilka napsaná: $1 \times 1 = 1$ raz jeden jest jeden, $2 \times 2 = 4$ dwa razy dwa czyni cztéry, $3 \times 3 = 9$ trzy razy trzy czyni dziewięć, $4 \times 4 = 16 =$ cztéry razy cztéry czyni sześćnaście atd.

K číslovkám základním náleží také hromadné: dwoje (dvé), oboje, obojgo (obé); troje, trojgo (tré); czworo (čtvero); pięcioro (patero); sześcioro, siedmioro; ośmioro, dziewięcioro; dziesięcioro, jedenaścioro; dwanaścioro, trzynaścioro, atd. dwadzieścioro (dvacatero), trzydzieścioro (třicatero); pięćdziesięcioro, sześćdziesięcioro; anebo dwadzieścia dwoje, troje; trzydzieści troje, czworo, pięcioro, atd. Říká se na př.: Oboje Osińscy (t. j. muž a žena), dwoje dzieci (dvé dětí), troje zwierząt (tré zvířat, která však náleží jednomu druhu) jinak trzy zwierzęta, dziesięcioro przykazań (desatero přikázání).

Z neurčitých číslovek náleží do třídy hlavních: ile (kolik), tyle (tolik), wiele (mnoho), malo, parę (několik), kilka, kilkoro (několik), kilkanaście (několik počtem přes deset), kilkadziesiąt, kilkaset, kilka tisięcy atd.

Jeden, a, o skloňuje se podle ten, a, o (viz na str. 29. a 30.).

Dwaj, dwa, dwie sklánějí se takto:

Rod mužský.

Osobné.	Věcné.
1. dwaj, obaj, obydwaj;	dwa, oba, obydwa;
2. dwóch (dwu), obu;	
3. dwom, obu;	
4. jako 1.	
6. dwoma, oboma, (obu), obydwoma;	
7. dwóch, (dwu), obu;	

Rod ženský.

1. dwie, obie, obydwie, obiedwie;
2. dwóch, (dwu), obydwóch;
3. dwom, obydwom;
4. jako 1.
6. obiema, (obu), obydwiema;
7. dwóch, (dwu), obydwóch.

Střední rod má v nom. dwa, oba, obydwa (obadwa) a skloňuje se jako rod mužský.

Trzy a cztéry sklání se takto:

	osobné		věcné
1.	trzej, cztérej		trzy cztéry
2.	trzech,	cztérech	
3.	trzem,	czterem	
4.	jako genitiv		jako nominativ
6.	trzema,	cztérema	
7.	trzech,	cztérech.	

Číslovky pięć, sześć, siedm, až do 99 pak neurčité, jako kilka, kilkoro, kilkanaście, wiele, ile atd., mají dvojité sklonění a to podle toho, zdali jest číslovka užita s podstatným jménem anebo bez něho na př.: „dałem jalmużnę pięciom“ (dal jsem almužnu pěti — tedy beze vzhledu, kdo jest tím pěti míněn), ale „dałem ją pięciu żebrakom“; zde jest tedy číslovka s podstatným jménem, a proto forma její jest jiná.

a) Deklinace číslovky samotné:

Rod mužský		ženský a střední
osobní	věcné	
1. pięciu, jedenastu, kilku	pięć, jedenaście, kilka,	pięć, jedenaście, kilka
2. pięciu	jedenastu	kilku
3. pięciom	jedenastom	kilkom
4. jako 1.	jako 1.	jako 1.
6. pięcioma	jedenastoma	kilkoma
7. pięciu	jedenastu	kilku.

b) V druhém případě, t. j. když číslovka jest užita s podst. jménem, celé sklonění má toliko dva tvary, na př.: pięć wodzów (pět vůdcův), genitiv pięciu wodców, dat. pięciu wodzom, akk. pięciu wodzów, inst. pięciu wodzami, lok. pięciu wodzach. Jak patrno, číslovka liší se tvarem pouze v nom., za to však skloňuje se podst. jméno. Podobně i pięć koni, pięciu koni, pięciu koniom atd.; pięć ziem, pięciu ziem, pięciu ziemiom (pěti zemím).

Sto skloňuje se:

1. v jednotném čísle: sto, sta, stu, sto, stem, ście;
2. v množ. čísle (trzy) sta, set, stom, sta, stami, stach;
3. dual: (dwie) ście, (dwu) stu, stoma, ście, stoma, stu.

Na př. sto mężów, stu mężów, stu mężom, sto mężów, stu mężami, (w) stu mężach; a ve dvojném čísle: dwie ście mężów, dwustu mężów, dwustu mężom, dwustu mężami, dwustu mężach. Na místě dwustu říká se také dwóch set mężów. V množném čísle: trzysta mężów, trzech set mężów, trzem set mężom, trzystu mężami (w) trzech set mężach.

Podle trzysta sklání se též cztéry sta, pięć set (genitiv pięciu set) atd.

Tysiąc a milion sklání se pravidelně; první dle vzoru koń (tysiąca), druhý dle aniół. Množné číslo jest tysiące, miliony. Říká se však pięć, sto tysięcy.

Číslovky hromadné (zbiorowe), jako oboje, dwoje, troje, czworo (čtvero) pięcioro, skloňují se takto:

1. dwoje	czworo	kilkoro (několik)	(ludzi, rzeczy [věcí])
2. dwojga	czworga	kilkorga	— —
3. dwojgu	czworgu	kilkorgu	(ludziom, rzeczom)
4. dwoje	czworo	kilkoro	(ludzi rzeczy)
6. dwojgiem	czworgiem	kilkorgiem	— —
7. dwojgu	czworgu	kilkorgu	(ludziach, rzeczach).

Číslovky řadové (porządkowe) sklánějí se pravidelně: pierwszy, drugi (wtóry), trzeci, czwarty, piąty, szósty, siódmy, ósmy, dziewiąty atd., jak svrchu pověděno, skloňují se jako přídavná jména, na př. trzeci, trzeciego, trzeciemu, trzecim, (w) trzeciém; podobně trzecia (ž. r.) a trzecie (stř. r.).

Letopočet 1889 zní: tysiąc ośm set ośmdziesiąty dziewiąty.

Zlomky vyjadřují se takto: $1^1/_2$ = półtora (półtory); $2^1/_2$ = półtrzecia; $3^1/_2$ = półczwarta; $4^1/_2$ = półpięta; $^1/_3$ =

jedna trzecia; $^2/_3$ = dwie trzecie; $^3/_4$ = trzy czwarte $^3/_6$ = trzy piąte; $^5/_6$ = pięć szóstych; $^3/_7$ = trzy siódme; $^3/_{10}$ = trzy dziesiąte.

Tři čtvrti na pět zní polsky: trzy kwandranse na piątą, Půl jedné = pól do pierwszej.

Polák říká po pierwsze (najprzód), po drugie, trzecie, czwarte, piąte atd. což značí naše: předně, za druhé, za třetí atd.

Násobné číslovky (liczebniki wielorakie albo mnożne) jsou následující: jednaki (pojedyńczy), dwojaki (podwójny), trojaki (potrójny), czworaki (poczwórny), pięcioraki, sześcioraki (poszóstny), siedmioraki, ośmioraki, dziewięcioraki (dziewiętny), dziesięcioraki, jedenaścioraki, dwudziestoraki (20násobný), iloraki (kolikanásobný), tyloraki (tolika-) kilkoraki (několika-), wieloraki (mnoho-). Některé číslovky násobné přicházejí ve dvou tvarech (v závorce); oba tvary jsou správny a stejně se jich užívá. Pojedyńczy = jednoduchý (o látkách).

Jinak násobné číslovky mohou se vyjadřovati s přívěskem **-nasób**: w dwojnasób, w trój-, w czwór- atd.

Podílné číslovky (podziałowe) jsou: po jednemu, po jednéj, po dwóch, po dwie, po dwoje, po trzech, po czworo, po pięciu, po pięcioro, po stu (po sto), po dziewięć, po dziesięcioro, po tysiąc, po kilku, po kilkoro, po kilkunastu atd. Příklady: Po czemu łokieć tego sukna? Po złotemu, po trzy złote. Dał każdemu po sześć złotych. Panowie po trzech idą do kościoła a panie (paní) po dwie. Po sto ludzi, po tysiąc ludzi.

Množivé číslovky (adverbia numeralia) na otázku kolikrát: raz, dwa razy, pięć, sto razy aneb: dwa kroć, sto kroć. Jiným způsobem vyjadřuje ještě Polák číslovky tyto, a to tvary: jednokrotny, dwukrotny, cztérokrotny, siedmio-, dwudziesto-, piędziesięciokrotny (50 ×) wielo-, kilko-, tylokrotny atd.

Sloveso. — Słowo (czasownik).

V časování polském rozeznáváme tyto tvary nesložené:

1. Přítomný čas (czas teraźniejszy); czynię, idę, słyszę, zmiotę, spalę, będę (činím, jdu, slyším, smetu, spálím, budu).

2. Příčestí příť. času (imiesłow czasu teraźniejszego): idący, idąca, idące (jdoucí), kochający, a, e (milující) s přechodníkem příť. času (imiesłów współczesny) idąc, ko-

chając, będąc (jda, jdouc, jdouce, miluje, íc, íce, jsa, jsouc, jsouce). Patrno, że Polák má pro přechodník pouze jediný tvar.

3. Způsob rozkazovací (tryb rozkazujący): chódź (pojď), idźmy, idźcie (jděme, jděte).

4. Příčestí minulého času (imiesłow czasu przeszłego czyli posiłkowy): czynił, czyniła, czyniło, czytał, a, o.

5. Příčestí dávnominulé (imiesłow zaprzeszły): uczyniwszy, bywszy, zjadszy, zbiegszy. Jest to vlastně náš přechodník minulý.

6. Příčestí trpné (imiesłow bierny): bity, pojęty, kuty, wyzuty, dźwignięty (zdvihnutý).

7. Neurčitý způsob (bezokolicznik): widzieć, czynić, stać, pisać atd.

Tyto nesložené tvary tvoří se z kmene daného slova, z koncovek nebo přípon časovacích.

Všecky ostatní tvary časovací jsou složené a tvoří se z výše uvedených zároveň se slovesy pomocnými.

Koncovky a přípony časovací.

Jednotné číslo:

1. osoba končí se na -m: kocham, jestem, bym, byłem (będę = będam*).
2. „ „ „ -sz (neb -ś): kochasz, jesteś, byś, byłeś.
3. „ „ „ —

Množné číslo:

1. osoba končí se na -my, -m: kochamy, jesteśmy, byśmy, aneb idziem, widzim**)
2. „ „ „ -cie: kochacie, jesteście, byście, byliście atd.
3. „ „ „ —

V třetí osobě pouze jest tak jako v češtině zachovalo dávnou koncovku t.

---

*) będę jest budoucí čas (budu), který ve staré polštině zněl będam, tedy rovněž s koncovkou m.

**) Podobně v českém: jdem, utečem, hrajem, půjdem atd.

Pomocné sloveso być (býti).

Kmeny jeho jsou čtyry: by (być), będ (będę), jes (jestem) s (są).

Oznamovací způsob. — Tryb oznajmujący.

Přítomný čas neskonalý.

1. jestem	jesteśmy (jsme)
2. jesteś*)	jesteście (jste)
3. jest	są.

Přítomný čas skonalý s významem času budoucího.

1. będę (budu)	będziemy
2. będziesz**)	będziecie
3. będzie,	będą.

Minulý čas. — Czas przeszły.

1. byłem, byłam, byłom (ze star. formy był jeśm, był jsem)	1. byliśmy, byłyśmy***)
2. byłeś, byłaś, byłoś	2. byliście, byłyście
3. był, była, było. [Aorist.]	3. byli, były.

1. bym	byśmy
2. byś	byście
3. by	by.

Rozkazovací způsob. — Tryb rozkazujący.

1. —	bądźmy (buďme),
2. bądź (buď)	bądźcie (buďte),
3. (niech będzie),	(niech będą).

*) Koncovky jednotlivých osob, jako -m, -ś, śmy, -ście, připínají se zhusta k různým slovům: czyniłeś, pisałem, wyście pisali, pisaliście, powinienem, powinnam, powinniśmy, powinnieneś (povinen jsi); ojcam prosił, (otce jsem prosil) aneb prosiłem ojca; ojcaśmy žádali (otce jsme žádali). żądaliśmy ojca; zkądeś? (odkud jsi); Jam był (był jsem).

**) Małecki píše ve své „Gramatyce języka polskiego“ také: będźesz, będże będźemy, będźecie, což jest totéž.

***) Rozeznávejte tvary mužské byli a ženské były.

Podmínkový způsob. — Tryb warunkowy.

1. był-bym, była-bym, było-bym (byl bych),
2. był-byś, była-byś, było-byś,
3. był-by, była-by, było-by;
1. byli-byśmy, były byśmy (byli bychom),
2. byli-byście, były byście,
3. byli-by, były by.

V podmínkovém způsobě užívá se částic spojovacích, jako: gdy, a, że, aże, jeżeli, na př.: gdybym (kdybych), abym (abych), żebym (žebych), ażebym (abych), jeżelibym (jestli bych); jeżelibym chwalił, gdybym go była znała, szlibyśmy, byłbyś szedł atd.

Pomocí časování slovesa być vznikají formy složené, a to:

1. Příčestí trpné: mający być, bywszy pisany.
2. Čas minulý a dávnominulý: robiłem, robiłem był.
3. Čas budoucí: będę robił, czytał; robić, czytać będę.
4. Způsob podmínkový: chwalił bym, byłbyś szedł.

Třídy sloves.

Rozeznáváme 8 tříd:

1. třída obsahuje slovesa s kmenem jednoslabičným, jenž jest zároveň kořenem. Jsou to slovesa původní, pocházející přímo z kořene, na př. paść (pásti) s kmenem pas, bić (bíti), kmenem bi, dać (dáti) kmen da.

2. třída zavírá slovesa s kmenem zakončeným *a*) v přítomném čase na n: dźwign-ę (zdvihnu), *b*) v infinitivě ną: dźwigną-ć (zdvihnouti). Jsou to slovesa dvoukmenná.

3. třída má slovesa dvoukmenná, jako: pis-a-ć (psáti), pisz-ę (píšu); klekot-a-ć, klekoc-ę (klepám); kmeny jsou pis i pisz.

4. třída obsahuje slovesa o jednom kmeni na a v celém časování, na př.: dba-ć, dba-m, kocha-č, kocha-m.

5. třída se slovesy dvoukmennými v čase přítomném na u v infinitivě na owa neb ywa: kupu-ję (kupuji), czytu-ję (čítám), kup-owa-ć, czyt-ywa-ć.

6. třída má slovesa o jednom kmeni na i: kupi-ć (koupiti), kupi-sz, kupi-my.

7. třída uzavírá v sobě slovesa s kmenem v přítomném čase na i, v infinitivě na e (ie): cierpi-sz (trpíš), cierpie-ć (trpěti).

8. třída konečně má slovesa s kmenem zakončeným v celém časování na e: bole-ć, bole-ję, bole-jemy.

První třída.

Slovesa první třídy dlužno rozvrhnouti na šest vzorů.

1. vzor skupiny na zubnice d, t.

Sloveso gnieść (hnísti) s kmenem gniet má tyto formy:

infinitiv: gnieść,
min. čas: gniótł, gniotła, -o, gnietli.
příčestí minulé: gniótszy,
„ trpné: gnieciony,
„ přítomné: gniotąc.
Přítomný čas: gniotę gnieciemy
gniecieszgniecie cie
gniecie, gniotą.
Rozkazovací způsob: gnieć, gniećmy, gniećcie!

Náležejí sem slovesa: pleść (plet)*) plésti, plotę, pleciesz, pleciony, plotąc atd.; mieść (miet) mésti, miotę, mieciesz; rość (rost) růsti, rosnę (rostu), rośniesz; min. čas jest rosnął, rosnęła: bość (bod) bodati, bodnę, bodniesz, bódł; iść (id) jíti, idę, idziesz, idąc, idź (jdi); avšak szedzy, szedł (šel) szła, szli; kłaść (kład) klásti, kładę, kładziesz, kładł; kraść (krad) kradę, kradziesz, kradą, imperativ kradź!; paść (pad) padati, padnę (nikoli padę) padniesz, padnął, padnij; prząść (przęd) přísti, przędę, przędziesz, prządł, przędli; sieść a siąść (sied), usednouti, siędę, siadł (wyslov šad), siądź (sedni); wieść (wied) vésti, wiodę, wiedziesz, wiodąc, wiedli; jadę (jad) jedu, jedziesz, jadąc, jedź (jeď); ostatní formy tvoří se ze slovesa jechać — jechał, jechawszy, jež opět přítomného času ze svého kmene netvoří.

*) V závorce naznačen kmen slovesa.

2. vzor s kmeny na sykavku s, z.

Infinitiv: paść (pas) pásti.
Minulý čas: pasł (vysl. pas) pasła, pasli, pasły.
Příčestí minulé: passzy,
„ trpné: pasiony.
„ přítom.: pasąc.
Přítomný čas: pasę pasiemy,
pasiesz pasiecie
pasie pasą.
Rozkazovací spůsob: paś, paśmy, paście!

Podle tohoto vzoru časují se také: nieść (nies) nésti, niosę, niesiesz, niósł, niesli; trząść (trzęś) třásti, trzęsę, trząsł, trzęsiony; gryść (gryz) hrýzti, gryzę, gryziesz, gryzł; léść (lez) lézti, lezę, leziesz, lezł; wieść (wiez) vézti, wiozę, wieziesz, wiózł, wioząc wieziony.

3. vzor s kmeny na k, g.

Inf. piéc (piek) péci.
Minulý čas: piekł, piekła, piekli.
Příčestí minulé: piekszy,
příčestí trpné: pieczony,
příčestí přítomné: piekąc.
Přítomný čas: piekę, pieczemy,
pieczesz, pieczecie,
piecze, pieką.
Rozkazovací spůsob: piecz, pieczmy, pieczcie!

Sem náležejí slovesa: ciéc (ciek) téci, ciekę, cieczesz, ciecze, ciekł; rzéc (rzek) říci, rzekę, rzeczesz, rzekł, rzekszy; siéc (siek) sekati, siekę, siekąc sieczony; tłuc (tłuk) tlouci, tłukę, tłuczesz, tłuczony, tłucz; wléc (wlek) vléci, wlokę, wleczesz, wlókł, wlekli, wleczony; biéc, (bieg) běžeti (stč. běci), biegnę, biegniesz, biegł, biegnij; léc (leg), lehnouti, legnę, legniesz, legł, legszy, legnij (tvar lež jest od časoslova ležeć); móc (mog) moci, mogę, możesz, mogąc, mogszy; żéc (żeg) žíti, žháti, żgę, żżesz, żże, zażegł (zażéc), zażegszy.

4. vzor s nosovkami m, n.

Inf. ciąć (ć-n, t-n) tnouti, vlastně títi na př.: sťal.
Minulý čas: ciął, cięła, cięli.

Příčestí minulé: ciąwszy,
příčestí trpné: cięty,
příčestí přítomné: tnąc.
Přítomný čas: tnę, tniemy,
tniesz, tniecie,
tnie, tną.
Rozkazovací spůsob: tnij, tnijmy, tnijcie!

Podle téhož vzoru časuje se: dąc (d-m) dmouti, dmę, dmiesz, dął, dęła, dmąc; jąc (im) jati (v složeninách za- przy-), jmę, przyjmę, przyjmiesz, przyjął, przyjąwszy, zajmę: zacząć (czn) začati, zacznę, zaczął, zaczęła; miąć (m-n) mnouti, mnę, mniesz, miął, piąć (p-n) pnouti se, pnę, pniesz, piął, pięła; żąć (ż-n) žnouti, žnę, żął, żęła, żęli.

5. vzor s kmeny na samohlásku.

Inf. bić (bi) bíti.
Minulý čas: bił, biła, bili, biły.
Příčestí minulé: biwszy,
příčestí přítomné: bijąc,
příčestí trpné: bity.
Přítomný čas: biję, bijemy,
bijesz, bijecie,
bije, biją.
Rozkazovací spůsob: bij, bijmy, bijcie!

Následující slovesa časují se podle bić: znać (zna) znáti, znam, znasz, znał, znany, znaj; śmieć (śmie) směti, śmiem, śmiesz, śmiał, śmiej; czuć (czu) slyšeti, cítiti, czuję, czuł, czuwszy, czuty, czuj; dać (da) dáti, dam, dasz; sl. dawać má daję, dajesz; stać (się) (sta), státi (se); źrzeć (źrze) zříti (dojrzewać); gnić (gni) hníti; pić (pi) píti; wić (wi) víti; żyć (ży) žíti; kryć (kry) krýti; myć (my) mýti; ryć (ry) rýti; szyć (szy); tyć (ty) týti, (otylý); wyć (wy) výti; kluć (klu) klučiti, píchati, kluję, klujesz, kluł atd.; kuć (ku) kouti, kuję, minulý čas kował, příč. přít. kując; pluć (plu) plíti; psuć (psu) kaziti; szczuć (szczu) štváti; truć (tru) tráviti, otráviti, truję; obuć (kmen u, o-b-u-ć) obouti; żuć (żu) žvýkati, żuję, żuł.

6. vzor s nepravidelnými slovesy.

Inf. trzeć (tr) třít.
Minulý čas: tarł (vysl. tar).

Příčestí minulé: tarszy,
příčestí trpné: tarty,
příčestí přítomné: trąc.
Přítomný čas: trę, trzemy,
trzesz, trzecie,
trze, trą.
Rozkazovací spůsob: trzyj, trzyjcie!

Sem náležejí: pléc (pl) pleti (trávu), pełł, pełszy, pelony, pelę, pel! drzéć (dr) dříti, drę, drzesz, darł, darty, drzyj! mrzéć (mr) mříti, mrę, mrzesz, marł, mrzyj! przéć (pr) příti, prę, parł, party, przyj! strzéć (str) stříti na př.: rozpostrzéć, rozpostrę; wrzeć, zawrzeć (wr) zavříti, zawrę zawrzesz, zawarty, zawarł, zawrzyj! mléć (mł) mlíti, mielę, mielesz, mełł (mlel) mielony, imp. miel nebo mel.

Poznámky k jednotlivým tvarům.

V příčestích plotąc, plotła, wioząc, (veza, vezouc), wiodąc, dále plotę, wiodę, wiodą, wiozą, spatřujeme rozšířené e > o (natężenie). Ve tvarech pletli, wiedli, wiezli zůstalo e v původní jakosti a nerozšířilo se v příčině měkké slabiky li.

Ve tvarech plotszy > plótł, bódł, mógł, niósł, dlouží se opět o v ó; podobně przędę > prządł, tnę > ciął atd.

Mimo to dlužno všimnouti si měkčení souhlásek g, d, t, r, z, k, n, v 2. osobě: plotę — pleciesz, pasę — pasiesz, piekę — pieczesz, jelikož následuje měkká samohláska ie.

Sloveso rość (růsti) mělo dříve tvary rostę, rościesz, rostą, kterýchž se již neužívá; nyní užívá se tvaru rosnę, rośniesz; paść má v 1. os. padnę (padnu), imp. padnij! jadę, jadąc, jedź, má, jak již svrchu podotknuto, ostatní tvary doplněné slovesem jechać, tedy jechał, jechawszy, sieść (sednouti) má v 1. os. siędę (siądę), minulý čas jest siadł; druhý tvar jest siąść, imp. siądź! z kmene lęk tvoří se formy zląkł się (ulekl se), uląkszy się, przelękły; přít. čas jest lęknę się, imp. lęknij się! biéc má biegnę, biegnąc, biegnij, biegł (nikdy však biegnąć, biegnął); léc má formy legnę, legł, legszy, legnij! wziąć (vzíti) wezmę, weźmiesz, weźmij aneb weź! wziął, wzięła, wzięli; dać, jak svrchu podotknuto má také opětovací tvar dawać, který tvoří 1. os. daję, podobně znać, znaję (poznaję — poznávám); stać má stanę się ve složeninách do-, za-, u-stanę) nebo též staję się.

Druhá třída.

Slovesa s dvojím kmenem, a to zakončeným v tvarech přít. času na n (dźwign-ę), v infinitivních opět na nę, ną (dźwignąć).

Vzor pro druhou třídu stačí jediný:

dźwignąć (dźwign) zdvihnouti.

Minulý čas:	dźwignął, dźwignęła, o,
Příčestí min.:	dźwignąwszy,
Příčestí přít.:	dźwigнąc,
Příčestí trpné:	dźwigniony (dźwignięty),
Přítomný čas:	dźwignę dźwigniemy
	dźwigniesz dźwigniecie
	dźwignie dźwigną.

Rozk. způsob: dźwignij, dźwignijmy, dźwignijcie! Sem náležejí: lęgnąć (líhnouti), (lęgł, lęgszy, lęgnąc, lęgnę, lęgniesz), kwitnąć (skvétati); zlęknąć się (uleknouti se); stanąć (stanouti); płynąć, słynąć, zwyknąć, zwinąć, targnąć (trhnouti); brnąć (břísti), schnąć, kiwnąć, ziewnąć (zívnouti), grzmotnąć (udeřiti), rznąć (vysl. rznoń říznouti), pachnąć, zółknąć (žloutnouti) atd.

V minulém čase na místě kradnął, kładnął, schudnął, głuchnął, rzeknął užívá se forem kradł (vysl. krad), kładł, schudł, głuchł, rzekł; na místě dźwignęła mluví se dźwigła, gasła atd.

Příčestí trpné má zhusta n, méně t: miniony (minulý), połkniony (polknutý), przenikniony (proniknutý) atd.

Třetí třída.

Sem náležejí slovesa s kmenem dvojím, zakončeným v infinitivě na a (vsuté), na př. ss-a-ć, v přítomném čase nepřijímajícím však žádné vsuvky ss-ę, ss-esz. Tato třída rozpadá se ve dvě řady sloves, a to:

1. na slovesa, která v přítomném čase mají před koncovkou časovací (ę) **tvrdou** souhlásku, jako: bior-ę, ss-ę, aneb též j: ba-j-ę, ku-j-ę;

2. na taková, která před výše uvedenou příponou mají souhlásku **změkčenou**: klama-ć — klamię, orać — orzę, klekotać — klekocę (klepám), pisać — piszę, płakać — płaczę atd.

Pro lepší přehled sestavíme si obě řady v různých formách časovacích.

Infin.	Min. čas.	Příč. přít.	Rozk. sp.	Přít. čas.	Kmeny.
ssać (ssáti)	ssał,	ssąc,	ssaj!	ssę,	ss (sɓs) ssa,
łgać (lháti)	łgał,	łgąc,	lżyj!	łgę (łżę),	łg, łga,
kajać się (káti se)	kajał się,	kając się,	kaj się!	kaję się,	ka, kaja,
krajać (krájeti)	krajał,	krając,	krajaj!	kraję,	kraja,
łajać (láti)	łajał,	łając,	łaj!	łaje,	ła, łaja,
kować (kovati)	**kował.**	kując,	kuj!	kuję,	ku, kowa.

Infinitiv.	Minulý čas.	Příč. přít.	Rozk. sp.	Přít. čas.	Kmeny.
snować (snovati)	snował,	snując,	snuj!	snuję,	snu, snowa,
gnać	gnał,	żenąc,	żeń!	żenę,	żen, gna,
brać	brał	biorąc,	bierz!	biorę (bierzesz)	bier, bra,
rwać	rwał,	rwąc,	rwij!	rwę (rwiesz)	rw, rwa,
zwać (zváti)	zwał,	zowąc,	zwij!	zowę,	zw, zwa,
lać (líti)	lał,	lejąc,	léj!	leję,	le, leja,
piać (pěti)	piał,	piejąc,	piéj!	pieję,	pie, pieja,
śmiać się (smáti se)	śmiał,	śmiejąc,	śmiéj!	śmieję,	śmie, śmieja,
siać (síti)	siał,	siejąc,	siéj!	sieję,	sie, sieja,
dziać się (díti se)	dział,	dziejąc,	dziéj!	dzieję,	dzie, dzieja,
grzać (hřáti)	grzał,	grzejąc,	grzéj!	grzeję,	grze, grzeja,
wrzać (vřítí)	wrzał,	wrzejąc	wrzéj!	wrzeję,	wrze, wrzeja.

Řada druhá.

pisać (pisz, pisa) psáti.

Minulý čas: pisał, a, o.
Příčestí minulé: pisawszy,
„ trpné: pisany,
„ přítomné: pisząc,
Čas přítomný: piszę, pieszemy,
piszesz, piszecie,
pisze, piszą.
Rozkazovací způsob: pisz, piszmy, piszcie!

Příklady: orać, karać, słać (posílati) 1. os. ślę, roz. způsob śléj! stłać (stláti) 1. os. ścielę, wikłać (wiklę), łamać (łamię), kłamać, dybać (plížiti se), skubać, chrapać, sapać, drapać, klekotać (klepati), klekocę, deptać (sešlapati), chłostać (bičovati), chłoszczę; głodać, gwizdać, gwazdać (mazati), płakać (pláčeš), skakać, strugać (strúžeš), krzesać, kazać, mazać atd.

Některé slovesa této řady přeskakují konjugací do třídy čtvrté (am), jako: gwizdać (gwiżdżę) gwizdam, skakać (skaczę) skakam atd.

Čtvrtá třída.

Slovesa s kmenem zakončeným na **a** ve všech formách časovacích.

Jako jediný vzor stačí kocha-ć (milovati).

Příčestí přítomné: kochając,
„ minulé: kochawszy,
„ trpné: kochany.
Minulý čas: kochał, a, o, -li, -ły.
Přítomný čas: kocham, kochamy.
kochasz, kochacie,
kocha, kochają.

Rovněž tak skloňuje se: drgać (vysl. dgać — třásti se), dbać, trwać (vysl. tvać), pchać (píchati), łkać, tkać, żgać, ufać, (doufati), szczwać (štváti); działać, konać, jednać, dmuchać, igrać (hráti), grać, wąchać (čichati), pląsać (tančiti, poskakovati, plesati), gniewać się, strachać się (báti se), witać, urągać (rouhati se, pohaněti koho), korzystać, pamiętać, tać (táti), uśmiechać się atd.

Dále slovesa opětovací (częstotliwe): śpiewać, podrygać (podtrhovati), spychać (odstrčiti), połykać, zatykać, podżegać (podpalovati), spluwać (plivati), wyszczuwać (vyháněti), wysysać, wzrastać (vzrůstati), czytać, bywać, ubolewać (postonávati), wracać, dźwigać, jadać (jídati), badać, czekać, wygrywać (vyhrávati), zmuszać (přinucovati) atd.

Pátá třída.

Obsahuje slovesa s kmenem dvojím, a to v přítomném čase zakončeným na přibrané u a v infinitivě na owa (ywa), na př.: kup-owa-ć.

Příčestí minulé: kupowawszy,
„ přítomné: kupując,
„ trpné: kupowany.
Minulý čas: kupował, a, o.
Přítomný čas: kupuję, kupujemy.
kupujesz, kupujecie,
kupuje, kupują.
Rozkazovací spůsob: kupuj, kupujmy, kupujcie!

Příklady: bied-uję — bied-ować, wojować, królować, nocować, pieczętować (pečetiti), chorować, nicować (obraceti, na př. šat), rysować (kresliti), malować, obcować, miłować, panować, ofiarować (obětovati, nabídnouti); wygad-uję — wygad-ywać (vypovídati), wykopywać (vykopávati), spisywać, przysłuchiwać, poszukiwać (poszukuję, hledám), wylegiwać, zwoływać, czytywać.

Slovesa na ywać (iwać) jsou vesměs opětovací.

Některá z těchto sloves tvoří přítomný čas na -ywam i -uję, na př. podpisywam — podpisuję, wywoływam — wywołuję, zaniedbywam — zaniedbuję; aneb pouze na -ywam: wykonywam, wygrywam, porównywam (porovnávám); krátce polské -ywam odpovídá našemu -ávám. Występować má wystepuję (vystupuji), zajmować má zajmuję (zabírám, zajímám), znajdować má znajduję.

Šestá třída.

Slovesa s kmenem zakončeným na i:

Bawić (bawi) wrócić (wróci).

Minulý čas:	bawił,	wrócił, a, o.
Příčestí minulé:	bawiwszy,	wróciwszy.
„ trpné:	bawiony,	wrócony, a, e.
„ přítomné:	bawiąc,	wrócąc.
Přítomný čas:	bawię,	wrócę,
	bawisz,	wrócisz,
	bawi,	wróci,
	bawimy,	wrócimy,
	bawicie,	wrócicie,
	bawią.	wrócą.
Rozkazovací způsob:	baw, bawmy, bawcie!	
	wróć, wróćmy, wróćcie!	

Sem náležejí následující slovesa: palić (kouřiti, hořeti), chwalić, warzyć, burzyć, ganić, ranić, plamić (poskvrniti), wabić, łupić, tkwić (tkvěti), trafić, czcić (ctíti, czczę — ctím), mścić się (mszczę się), puścić (puszczę), prosić (proszę), odwiedzić (navštíviti odwiedzę), wodzić, słodzić, bogacić, przyswoić (přispůsobiti), zawiesić (zawieszę), jeździć (jeżdżę), uczyć, tyczyć się, skarżyć (žalovati, skarga žaloba), srożyć (vztekati se), straszyć, wozić (wożę vozím), kosić (kositi), taić (tajiti), chodzić (chodzę, imp. chodź!), czyścić (czyszczę).

Sedmá třída.

Slovesa s dvojím kmenem zakončeným:

a) v přítomném čase na i na př. cierpi-ę,
b) v infinitivě na e (ie): cierpie-ć,

cierpieć (trpěti, siedzieć [siedzi-siedzie] seděti).

Minulý čas:	cierpiał, a, o,	siedział,
Příčestí minulé:	cierpiawszy,	siedziawszy,
příčestí trpné:	cierpiany,	(siedziany),
příčestí přítomné:	cierpiąc,	siedząc.
Příť. čas:	cierpię	siedzę
	cierpisz	siedzisz
	cierpi	siedzi
	cierpimy	siedzimy
	cierpicie	siedzicie
	cierpią	siedzą.
Rozkazovací způsob:	cierp, cierpmy, cierpcie!	
	siedź, siedźmy, siedźcie!	

Příklady: wisieć, widzieć, świerzbieć (svrběti), skrzypieć, lecieć (lecę), klęczeć (klečeti), słyszeć, musieć (muszę), myśleć (myszlę, myślisz), leżeć, dojrzeć (dohlédnouti), wejrzeć (nahlédnouti), tleć (tlíti), grzmieć, drżeć (drzeć), třásti se, bać się (boję się), stać (stojeć — stoję).

Kromě toho nepravidelné: wiedzieć, wiém, wiész, imp. wiédź! chcieć, chcę, chcesz, chcą (chtí), chciał, chciawszy, chciej! wspomnieć, wspomnę, wspomną, wspomnisz (wspomniesz), mieć, miał (měl) miawszy, mam, mają, miej!

Osmá třída.

Slovesa s kmenem na **e** (ie) v celé konjugaci.

siwieć (siwie — šedivěti).

Příč. přít.:	siwiejąc,
„ min.:	siwiawszy,
„ trpné:	(siwiany).
Min. čas:	siwiał, a, o.
Přít. čas:	siwieję, siwiejemy, siwiejesz, siwiejecie, siwieje, siwieją.
Rozk. způsob:	siwiej, siwiejmy, siwiejcie!

Příklady: kamienieć (kameněti), boleć, dnieć (dníti se), okaleczeć (zmrzačiti, koléka mrzák), pęcznieć (prýštiti se), niszczeć (ničiti, soužiti), ubożeć (zbědovati), starzeć się, istnieć (stávati, býti), czerwienieć, mdleć, oniemieć, wilgnieć (vlhnouti); umieć, rozumieć (1. os. umiém, rozumiém); další formy jsou: umie, umiemy, umiecie, umieją, rozumieją, umiejąc, rozumieją (umię, umią jest chybné).

Zbytky časování t. zv. bezvsuvečného.

Jsou to slovesa jeść, wiedzieć, dać, s kmeny wied, jed, dad.

Přítomný čas:	wiém, jém, dam;	wiémy, jémy, damy;
	wiész, jész, dasz;	wiécie, jécie, dacie;
	wié, jé, da;	wiedzą, jedzą, dadzą.
Rozk. způsob:	wiédź, jédź, daj!	wiédzmy, jédzmy, dajmy!
	wiédzcie, jédzcie, dajcie!	

Příčestí příť.: wiedząc, jedząc, dając.
Příčestí minulé: wiedziawszy, jadszy, dawszy.
Příčestí trpné: (wiedziany) jedzony, dany.
Minulý čas: wiedział, jadł, dał.

Příslovce. — Przysłówki.

K prvotním náležejí tyto: tu, tam, tedy, wtedy (tehdy)' tędy (tudy), stąd (odtud), dotąd (dotud), czy, gdzie (kde), kiedy (kdy), kędy (kudy), skąd (odkud), dokąd (dokud, kam), że, nie, ni, ani atd. K odvozeným: raz (jednou), pół, zbyt, chyba (leda), siła (množství), teraz (t. j. ten raz = nyní) zaraz (ihned), oraz (současně), wraz (na místě, na př. to mi wraz — to se mi právě hodí), bez wątpienia (bezpochyby), bez liku (bezčetně, bezpočtu), natychmiast (ihned), zdala (zdálí), zrana, dowoli (dosyta), zrazu (na začátku, zpočátku), od razu (najednou), trochę (trochu), jutro (zítra), dziś (dnes, také dzisiaj), wprzód (napřed), podczas, wzdłuż, wszérz, wbrew (vůči), wskróś (veskrz), wewnątrz (uvnitř), zewnątrz, nawet (i, ano, i také), na oścież (dokořán), na przełaj (střemhlav), wciąż (stále), gwałtem (mocí), chyłkiem (ohnutě), duszkiem, hurmem (v hejnu), nurkiem (pod vodou, na př. nurkiem płynąć — nurkiem patrzeć, klopiti oči), ukradkiem, czasem, razem (pospolu), milczkiem: ziemie, lecie (v letě), pojutrze (pozejtří), potrosze, powoli (zvolna).

Příslovky odvozené z přídavných jmen končí se obyčejně na o neb e: prędko (rychle), skoro (brzo), szybko (hbitě), ostro, pieszo, darmo (zadarmo), bardzo (velmi), daleko, dawno; dobrze, źle, cale (cele), wielce (velice), szczególnie (zvláště), biegle (zběhle), pewnie (jistě), ciągle (stále), ledwo — ledwie (sotwa), dziwne — dziwnie, rowno — równie, jasno — jaśnie; tyto poslednější přicházejí v obou formách.

Mimo to jsou příslovky na a neb u: z nagła, z lekka (lehce), zdaleka, spełna (zplna), zgoła, z pańska (pansky), z dawna; — znowu, po prostu, po pańsku, po trzeźwu (střízlivě), po cichu; na prędce, pokrótce, wcale (zcela), w krótce atd.

Příslovky z přídavných jmen vzniklé (na o neb e) také podobně se stupňují, na př.: pięknie — piękniéj — najpiękniéj; bardzo — bardziéj — najbardziéj; bogato — bogaciéj — najbogaciéj; dziko (divoce) — dziczéj — nadziczéj; rzadko (řídce) — rzadziéj — najrzadziéj atd.; lekko má lżéj (lehčeji) najlżéj;

miękko — miękciéj — najmiękciéj; dobrze — lepiéj, źle — gorzéj, wiele (mnoho), więcéj, malo — mniéj (méně).

Příslovce číslovkové jsou tyto: jednako, dwojako, trojako, czworako atd., pojedynczo, jedyne, podwójnie, potrójnie, poczwórnie, dwukrotnie, trzykrotnie, po pierwsze, powtóre (po drugie), po trzecie atd.

Zájmenné příslovce rozeznáváme: wszelako, taksamo (právě tak) naco, zaco, poco (nač, zač, proč), czemu, nadto (příliš), zawsze (vždy), owszem (ovšem, tím spíše), zasię (zase), potém, przecie atd.

Jiné příslovky jsou: 1. tázací: kiedy (kdy), dopóki (pokud), naco?, czemu? (proč), gdzie, skąd, jak?; 2. záporné: bynajmiéj (při nejmenším), jako żywo (jak živ), przeciwnie (záporně), nigdy, nigdzie, znikąd (odnikud); 3. tvrdící: może (snad), zapewne (zajisté), pewnie (jistě), podobno, pono (podobně), snadź (snadno, snad); tak (ano), tak jest, oczywiście, czeczywiście (skutečně), niezawodnie (neklamně), bez wątpienia (bezpochyby), prawdziwie; 4. příslovky místa: owdzie (onde), wszędzie (všude), ztamtąd (odtamtud), zowąd (s této strany), zewsząd (ze všech stran), zinąd (odjinud), owędy (onudy), wszędy (všudy); gdzieś (kdesi), gdziebądź (kdekoli), gdziendziéj (někde jinde), gdziekolwiek (kdekoli); 5. časové: wtedy (tehdy), teraz (teď), wczoraj, jutro, zawsze (vždy), już, jeszcze dawno, potém, dopóty (dotud), póty (potud); kiedykolwiek (kdykoli); 6. příslovky způsobu: tak, owak (onak), inaczéj, jakoś, jakkolwiek, jednako, równie, podobnie, wspak (naopak), ciągle (stále), źle; 7. příslovky stupně a míry: bardzo (velmi), mniéj, arcy, nader (velmi), nadzwyczaj, szczególnie (zvláště); prawie (vlastně), ledwie, często (často), rzadko, nadto (příliš) zbyt, trochę, tyle (tolik), cokolwiek.

Spojky. — Spójniki.

a = a, ale: Człowiek sądzi, a Bóg rządzi. — Niebo i ziemia pominą a (ale) słowa moje nie przeminą.

ani, ni vyžaduje kladné sloveso následující: oni ani myślą o tém.

Jiné spojky jsou: ale, lecz, albo (nebo), bo (protože), bowiem (neboť), więc (tedy), niż, ponieważ, jeżeli, jeżli (jestli), wzdy, acz, aczkolwiek; spojovací i — i, ni — ni, ani — ani, albo — albo atd., na př.: Człowiek to i do tańca i do różańca; ani do Boga ani do ludzi.

Za acz užívá se zhusta choć, chociaż, lubo (byť); że iż = że; oto, ot, otoż zastupuje naše hle, hle zde: otoż ty! ot, cię daruję żywotem!; byle = kdyby jen: byle bez szkody; byle jaki człowiek (člověk ledajaký); chyba = leda; gdyż, że, iże, iż, ponieważ, překládá se českým protože; im — tym = čím — tím: im więcéj, tym lepiéj; im daléj, tym gorzéj; ni, niby = jako: biega ni (niby) wściekły; zabić niby psa.

Předložky. — Przyimki.

V jazyku polském jsou tyto předložky: bez, do, od, dla (pro), u, ku, przez (užívá se také tam, kde my máme pouhý instr. nebo gen., na př.: Powieść przez M. Bałuckiego, przez drzwi (dwerzmi), przy, z, na, nad, po, pod, przed, o, w, za, przeciw, naprzeciw, przeciwko (proti), mimo, pomimo, między (mezi), pomiędzy; koło, około, naokoło (kolem), krom, okrom, prócz, oprócz (kromě), miasto, zamiast (místo), wśród (prostřed), wzdłuż, wprost (přímo), podług, według, wedle (podle, vedle), względem (vzhledem), blisko, powyż (výše), wzwyż, poniżej, obok (vedle), poprzek (napříč), wewnątrz, zewnątrz, gwoli (k vůli), wbrew (vůči).

Citoslovce. — Wykrzykniki.

a, ach, e, ej, och, ha, ho, hola, hej! hejże, nuż, nuże, biada, niestety (ouvé), przebóg, dalibóg (skutečně, na mou věru!) podobně i dalipan! precz (pryč!), fora (dál), fuj, won (ven!), oto, otóż.

ČÁSŤ CVIČEBNÁ.

I. Rozmluvy polsko-české.

(Rozmowy polsko-czeskie.)

Čech v rozmluvě vyká, Polák tyká. Avšak může i mluviti v osobě třetí. Možno tedy říci: Gdzie Pan idziesz? Ale také: Gdzie Pan idzie?

Tytulů užívá se podobně jako u nás, leda že vplítá se do rozhovoru zhusta slovo „pan“ a „pani“ (proszę pana = prosím Vás, proszę Pani), waćpan, aspan. Tytulatura: Jegomość, jéjmość a waszmość jest složenina z jego miłość, jéj miłość a wasza miłość a nepřichází příliš k platnosti.

Dzień dobry Panu (Pani)!	Dobrý den! Dobré jitro!
Moje uszanowanie!	Má úcta! Mou úctu!
Dobry wieczór!	Dobrý večer!
Sługa! Najniższy sługa!	Služebník! Nejnižší sluha!
Sługa Pański!	
Jestem do usług pańskich!	Jsem k službám!
Kłaniam się Pani (Panu)!	Poroučím se!
Żegnam Pana!	
Bywaj (bądź) Pan zdrów!	Buďte zdráv, zdráva!
Bywaj (bądź) Pani zdrowa!	
Witam Pana!	Vítám vás! Buďte mi vítán.
Mój głęboki ukłon!	Moje poklona!
Do widzenia! Do zobaczenia! Do szczęśliwego zobaczenia!	Na shledanou! Na šťastnou shledanou!

Z kim mam zaszczyt, z kim mam honor?	S kým mám čest mluviti?
Proszę, że by mnie Pan przedstawić (prezentować)!	Prosím račte mne představiti!

Dziękuję Panu.	Děkuji vám.
Wiele Panu obowiązany jestem.	Jsem Vám velmi zavázán.
Co Pani mówisz?	Co račte? Jak jste pravila?
Pan jesteś bardzo grzeczny.	Jste velmi zdvořilý.
Uczyń mi Pan tę łaskę.	Buďte tak laskav.
Nie chciał byś Pan być tak łaskaw?	Nechtěl byste býti tak laskav?
Czym Pani mogę służyć?	Čím vám mohu sloužiti?
Nie mogę długo bawić, bo muszę do teatru.	Není mi možno dlouho se zdržeti, musím do divadla.
Sądzę, że Pan powinnieneś zostać.	Myslím, že byste měl zůstati.
Pan masz słuszność! / Pani masz racyą!	Máte pravdu!
Proszę usiąść! Usiądź Pan!	Sedněte, prosím!
Proszę nam powiedzieć cokolwiek!	Povězte nám něco!
Jak się Pan (Pani) masz?	Jak se máte?
Doskonale.	Velmi dobře.
Co Pani, rozkażesz?	Co poroučíte, slečno?
Zkąd Pan przyszłeś?	Odkud jste přišel?
Zkąd Pani przyszłaś?	Odkud jste přišla?
Dokąd (gdzie) Pan idziesz?	Kam jdete?
Proszę Pana... proszę pani,	Prosím . . . prosím, slečno.*)
Jeżeli śmiem Pani prosić...	Smím-li vás, slečno, prositi...
Nie daj się Pan tak długo prosić.	Nedejte se tak dlouho prositi.
Nie czyń tego Pan!	Toho nečiňte!
Czego Pani żądasz?	Co si přejete, slečno?
Czegoś się mam spodziewać?	Co mám doufati?
Jak Pan mówisz?	Jak pravíte?
Co to ma być?	Co to má býti?
Czemu nie . . .	Proč ne . .
Czy można, czy podobna?	Jest možno?
Skąd Pan idziesz?	Odkud přicházíte?
Jdę z teatru prosto do domu.	Jdu z divadla přímo do domu.
Nie pójdziesz Pan na przechadzkę?	Nepůjdete na procházku?

*) Polák nečiní při oslovení dam rozdílu mezi vdanou dámou a svobodnou: obě tytuluje prostě „Pani“.

Dziękuję, jestem zanadto zmęczony (znużony).	Děkuji, jsem příliš unaven.
Wczoraj byłem na wystawce sztuk pięknych.	Byl jsem včera v umělecké výstavě.
Jak się Panu podobało?	Jak se vám líbila?
Nie bardzo!	Ne příliš!
Był tam wielki natłok i złe oświetlenie.	Byl velký nával a špatné osvětlení.
Jutro chcę pójść do teatru.	Zítra chci do divadla.
Do którego teatru Pan lubi chodzić?	Do kterého divadla chodíte?
Chodzę tylko do teatru Narodowego.	Chodím pouze do divadla Národního.
Jaką sztukę będą jutro grali?	Co se bude zítra hráti?
Myszlę, że będzie Jan Heiling albo Halka.	Myslím, že Jan Heiling nebo Hálka.
Do widzenia!	Na shledanou!

Kontent jestem.	Jsem spokojen.
Wątpisz Pan o tém?	Pochybujete o tom?
Jakie masz Pan dowody?	Jaké máte důvody?
Wiesz to Pani pewno?	Víte to, milostivá, jistě?
To mię niezmiernie cieszy, że Pan przyszłeś.	Těší mne velice, že jste přišel.
Gniewasz się Pan?	Hněváte se?
Zostań Pan jeszcze trochę.	Zůstaňte ještě.
Możesz mi Pan zawierzyć.	Můžete se na mě spolehnouti.
Mocno żałuję.	Jest mi velice líto.
Do kogo Pan chodzisz?	Kam chodíte?
Do Pana N . . .	K panu N . . .
Do kogo Pani piszesz?	Komu píšete, slečno?
Ubierz się Pan!	Oblekněte se!
Będzie mi to miło!	Bude mě těšiti!
Gdzię jest brat Pański?	Kde jest váš bratr?
Jest na wsi.	Jest na venku.
Jest na dworze.	Jest venku.
Niema go w domu, jest w ogrodzie.	Není doma, jest v zahradě.
Skąd to Pan wiész?	Odkud to víte?
Życzę Panu szczęśliwej podróży!	Přeji šťastnou cestu!

Niech Pan Bóg prowadzi.	Bůh vás provázejž!
Życzę spokojnéj nocy!	Přeji dobrou noc!
Dobranoc!	Dobrou noc!

Która pora roku podoba się Pani najlepiéj?	Které roční období se vám, slečno, nejlépe líbí?
Wszystkie pory roku mają swoje powaby.	Všechny roční časy mají své půvaby.
Ja przenoszę wiosnę.	Já dávám přednost jaru.
Wiosna jest najprzyjemniejszą porą roku.	Jaro jest nejpříjemnější dobou roční.
Czas jest bardzo przyjemny, powietrze łagodne.	Počasí jest velmi příjemné, vzduch mírný.
Nie jest zbyt ciepło ani nadto zimno.	Není příliš teplo ani chladno.
Tego roku mamy właśnie ładną wiosnę a przytém śliczny maj.	Letos máme právě pěkné jaro a s ním krásný máj.
Dziś bardzo ładny dzień.	Dnes jest velmi krásně.
Niekiedy bywa wiosna jak w pośród zimy.	Někdy bývá jaro jako uprostřed zimy.
Ach, jakże dziś piękna pogoda!	Jaký to dnes krásný čas!
Byłeś Pan już na wyśpie Zofińskiéj?	Byl jste již na ostrově Žofínském.
Byłem tam tego roku już dwa razy.	Letos jsem tam byl již dvakráte.
Mianowicie za poranku jest tam bardzo ładnie.	Zvláště časně ráno jest tam velmi pěkné.
Proszę Pana, pójdźmy na przechadzkę.	Prosím, pojďme na procházku.
Dokąd pójdziemy?	Kam půjdeme?
Co do mnie, pójdźmy do ogrodu.	Pojďme třeba do zahrady.
Pójdźmy radziej do miejskiego ogrodu (na plantacye) znajdziemy tam wiele ludzi.	Pojďme raději do městských sadů, tam jest mnoho lidí.
Teraz mianowicie w lesie bardzo świeże powietrze.	Teď jest jmenovitě v lese velmi svěží vzduch.
Drzewa pełnę są kwiecia i młodego liścia.	Stromy obaleny jsou květem a mladým listím.

Był bym twoim przyjacielem, gdybyś umiał milczeć.
Przy dobréj pilności, sumienności i wytrwałości można nauczyć się bardzo łatwo po polsku.
Nie mógł byś mi Pan pożyczyć gramatyki polskiéj?
Mocno żałuję, lecz nie mam ją w domu.
Pan mówiłeś (prawiłeś), abym jak najprędziéj pisał do ciebie.
Było by mi bardzo dobrze, ale szkoda, że ciebie tu niema.
O ile mi wiadomo, on nigdy niebył wesół.
Pan masz kłopót . . .
Dziś nie jestem wesół.
Jaka radość niespodziana!
Z kim Pan trzymasz gazetę?
Czytasz Pan lwowską „Gazetę Narodową“ albo „Kurjera Krakowskiego“?
Wcale nie . . .
Czytam tylko warszawskie gazety.
Jak długo Pan się uczysz polskiego języka?
Dopiéro dwa miesięcy.
Więc Pan byłeś chory?
Co Panu brakowało?
Pan sobie może zepsułeś żołądek, albo Pan zjadleś coś niezdrowego?
Wcale nie, miałem tylko ból głowy.
Proszę siadać!
Dziękuję.

Byl bych tvým přítelem, kdybys uměl mlčeti.
Při dobré píli, svědomitosti a vytrvalosti možno se naučiti velmi snadno polsky.

Nemohl byste mi zapůjčiti polskou mluvnici?
Lituji velmi, nemám ji doma.

Pravil jste mi, abych vám co nejdříve psal.

Vedlo by se mi velmi dobře, ale škoda, že ty zde nejsi.

Pokud mi známo, on nikdy nebyl vesel.
Vy jste mrzut . . .
Dnes nejsem vesel.
Jaká to neočekávaná radosť.
S kým odbíráte noviny?
Čtete lvovskou „Gazetu“ nebo „Krakovský kurýr“?

Zcela ne! Nikoli!
Čtu pouze varšavské denniky (noviny).
Jak dlouho se učíte polskému jazyku?
Teprve dva měsíce.
Vy jste byl tedy nemocen?
Co vám scházelo?
Zkazil jste si snad žaludek aneb jste snědl něco nezdravého?
Nikoli, měl jsem jen bolení hlavy.
Račte usednouti.
Děkuji.

Pan przychodzi bardzo późno; gdzie byłeś Pan tak długo?	Přicházíte velmi pozdě; kde jste byl tak dlouho?
O zakład, że Pana zaś ktoś na drodze zatrzymał.	Vsadil bych se, že Vás opět někdo na cestě zastavil.
Chciałem Pana właśnie odwiedzić, więc Pan sam przychodzi.	Chtěl jsem vás právě navštíviti a vy sám přicházíte.
Która godzina?	Kolik jest hodin?
Dopiéro pół do piątéj.	Jest teprv půl páté.
Jest kwadrans na pierwszą.	Jest čtvrt na jednu.
Miałem wczoraj wieczorem dużo pracy a położyłem się później na łóżko.	Měl jsem včera večer mnoho práce a šel jsem později na lože.
Jest to bez wątpienia przeciw zwyczajowi Pańskiemu.	Nejspíše jest to proti vašemu zvyku.
Czym się Pan w próżnych chwilach gatrudniasz?	Čím se v prázdných chvílích zabýváte?
Nekiedy czytam, indziej gram na fortepianie i kiedy niemam więcéj do czynienia, idę na przechadzkę.	Někdy čtu, někdy hraji na pianě, a když nemám více na práci, jdu na procházku.
Grasz Pan także w karty albo szacha?	Hrajete také v karty nebo šach?
Niemam wcale żadnego interesu dla tych zabawek.	Nemám zcela žádného zájmu na těchto zábavách.
Jak się Panu podobało w teatrze na ostatni raz.	Jak se vám líbilo v divadle posledně?
Byłem zupełnie kontent.	Byl jsem úplně spokojen.
Jeżeli Panu będzie możliwe, proszę przyjść dziś po południu do mnie, pójdziemy dokądkolwiek do pola.	Bude-li vám možno, přijďte dnes odpůldne ke mně, vyjdeme si někam do pole.
Bądź Pan spokojny, przyjdę zapewno.	Buďte bez starosti, přijdu jistě.

Słyszałes Pan coś nowego?	Slyšel jste něco nového?
Tego Panu nie umiém powiedzieć.	Nemohu vám říci.
Pan żartujesz.	Vy žertujete.
Jest to moja szczéra chęć.	Myslím to do opravdy.
To nie do uwierzenia.	To není víře podobno.

Powrócisz Pan zaraz?	Vrátíte se hned?
Nie długo zabawię.	Nezdržím se dlouho.
Zaraz powrócę.	Ihned se vrátím.
Co będziemy robili po obiedzie?	Co budeme dělati po obědě?
Co tam nowego powiadają?	Co jest nového? Co se povídá nového?
Oczem teraz mówią?	O čem se nyní mluví?
Powiadają, że Pan N. jest niebiezpiecznie chory.	Povídá se, že jest pan N. nebezpečně nemocen.
Nie widziałem go już od kilku tygodni.	Neviděl jsem ho již po několik týdnů.
Daj Pan temu pokój!	Nechte to býti!
Nie ruszaj Pan tego!	Nedotýkejte se toho!
Nie odchodź Pan ztąd.	Neodcházejte odtud.
Dla Boga, nieczyń tego Pan!	Pro Boha, nečiňte to!
Strzeż się Pan!	Střezte se!
Miéj se Pan na ostrożności	Mějte se na pozoru!
Jdź precz, proszę cię!	Jdi pryč, prosím tě!
Co pani rozkażesz?	Co poroučíte, slečno?
Dokąd ta droga idzie?	Kam vede ta cesta?
Niema bliższéj drogi?	Není bližší cesty?
Nie mógl bym tu tą ścieżką iść?	Nemohl bych jíti zde tou stezkou?
Daleko stąd do . . .?	Jak daleko jest odtud do . . .?
Pan źle idziesz (zbłądziłeś).	Vy jste zbloudil.
Pan się musisz wrócić.	Musíte se vrátiti.
Jak się nazywa to miasteczko?	Jak se jmenuje to městečko?

O której godzinie jész Pan śniadanie?	O které hodině snídáváte?
Jémy śniadanie (śniadamy) zwyczajnie o ósméj.	Obyčejně snídáme o osmé hodině.
Już czas na śniadanie.	Jest čas k snídaní.
Śniadanie jest gotowo.	Snídaně jest připravena.
Proszę na śniadanie!	Pojďte k snídaní.
Przyjdę zaraz.	Přijdu hned.
Życzysz Pan kawałek chleba z masłem?	Přejete si kousek chleba s máslem?
Racz mi Pan łaskawie podać.	Račte mi laskavě podati.
Pańska herbata wyborna.	Váš čaj jest velmi dobrý.

Gdzie ją Pan kupiłeś?
Jeżeli mogę W. Panu służyć, oto adres sklepu.
Można tam także kupić kawę i cukier, i to bardzo tanio.
Pani masz bardzo ładne naczynie do herbaty (śliczny imbryk do herbaty).
Co Pani za nie płaciłaś?
Wcale nie było drogie, lecz nie pamiętam już.

Kde jste jej koupil?
Mohu-li vám posloužiti, zde jest adresa skladu.
Dostanete tam také kávu a cukr, a to velmi lacino.
Ráčíte míti, milostivá paní, velmi krásné čajové nádobí (pěknou konvičku na čaj).
Co jste za ně dala?
Nebylo příliš drahé, již se nepamatuji.

Czy już obiad gotów?
Dopiéro dwunasta.
Wnet będzie czas na obiad.
Będę miał chęć do jedzenia, bo wczoraj wieczorem wcale nic nie jadłem.
Przychodzę, ażebym Państwu towarzyszył przy obiedzie.
Witamy Pana, czieszy nas bardzo, lecz niemamy wiele.
Stół nasz tylko powszedni.
Dla mnie dosyć będzie.
Oto wszystko, czego człek tylko żąda.
Weź Pan kawałek pieczeni i śpinak.
To lubię.
Lubisz Pan rosół?
Rosół byl za gorący.
Jak Panu smakuje?
Wybornie, Pan masz zręcznego kucharza.
Kdybym był wiedział, że Pan przyjdziesz, to bym był obstalował cóż lepszego.
Mogę Panu tym kawałkiem pieczeni służyć?
Już dosyć jadłem, dziękuję.
Oto smaczny kawałek, weź go Pan!

Jest již oběd hotov?
Teprv jest dvanáct hodin.
Půjde se hned k obědu.
Dnes budu míti chuť k jídlu, neboť jsem včera večer zcela nic nejedl.
Přicházím, abych s vámi poobědval.
Vítáme vás, těší nás velmi, avšak nemáme mnoho.
Naše strava jest jen všední.
Pro mně bude dosti.
Tu jest všecko, co si jen člověk přeje.
Vezměte si kousek pečeně a špinát.
To jím rád.
Jíte rád polévku?
Polévka byla příliš horká.
Jak vám chutná?
Výborně, máte zručného kuchaře.
Kdybych byl věděl, že přijdete, byl bych objednal něco lepšího.
Mohu vám posloužiti tím kouskem pečeně?
Již jsem syt, děkuji.
Zde chutný kousek, vezměte si.

Teraz zkosztujemy tego wina.	Nyní ochutnáme tohoto vína.
Wszystko jest z mego ogrodu i te frukty.	Vše jest z mé zahrady i to ovoce.
Tu jest kilka gruszek, zkosztuj ich Pan i powiédź nam, jak się Panu zdają.	Zde několik hrušek, ochutnejte je a povězte nám, jak se vám zdají.
Mają bardzo przyjemny smak.	Mají velmi příjemnou chuť.
Niech przyniosą kawy, czy Pan pijesz herbatę?	Ať přinesou kávu, či snad pijete čaj?
Czy Pan życzysz jeszcze wina?	Či si přejete ještě vína?
Mam zaszczyt pić na zdrowie Pańskie.	Pokládám si za čest píti na vaše zdraví!
Na zdrowię całéj rodziny!	Na zdraví celé rodiny!
Dziękuję Panu serdecznie.	Děkuji vám srdečně.

Co za pogoda (jaka pogoda)?	Jaké jest počasí?
Czy piękna pogoda?	Jest pěkné počasí?
Nie proszę Pani, jest zła pogoda.	Ne, slečno, jest špatná pohoda.
Pada dészcz.	Prší.
Śnieg pada.	Padá sníh. Sněží.
Wczoraj była piękniejsza pogoda.	Včera bylo pěknější počasí.
Słyszałeś Pan w nocy grzmot?	Slyšel jste v noci bouřku?
Nic nie słyszałem.	Nic jsem neslyšel.
Z naszéj przechadzki więc nic nie będzie?	Z naší procházky tedy nebude nic?
Może się po południu pogoda odmieni.	Snad se odpoledne počasí změní.
Całe niebo jest chmurami okryte.	Celá obloha jest zastřena mraky.
Wskróś przemokłem.	Zmokl jsem na kůži.
Niebo się zaczyna wyjaśniać.	Obloha začíná se vyjasňovati.
Chmury się rozchodzą.	Mraky se rozcházejí.
Wiatr się obrócił.	Vítr se obrátil.
Niebo jest teraz zupełnie wypogodzone.	Obloha jest nyní zcela čistá.
Na mojém zégarku dopiéro kwadrans na pierwszą, więc możemy pójść w pole.	Na mých hodinkách jest teprve čtvrť na jed u, můžeme tedy jíti do pole.
Poczekamy jeszczę trochę, aż mgła zupełnie opadnie.	Počkáme ještě trochu, až se mlha úplně rozejde.

Jest bardzo zimno od kilku dni.	Od několika dnů jest velmi chladno.
Marznie i jest bardzo ślizko.	Mrzne a jest kluzko.
Zimno Panu?	Jest vám chladno?
Tak jest, cały przemarzłem.	Ano, jsem všecek skřehlý.
Lód trzyma już?	Udrží již led?
Nie trzeba się dziwić, bo zima bardzo tęga.	Není se čemu diviti, vždyť jest zima velmi tuhá.
Podobno przeszléj nocy dwóch ludzi zamarzło.	Právě minulé noci dva lidi zmrzli.
Masz Pani łyżwy?	Máte brusle, slečno?
Kupiłam sobie parę.	Koupila jsem si pár.
Zdaję się, że w krótce sanno pojedziemy.	Zdá se, že za krátko bude sanice.
Lubisz Pan sanno jeździć?	Jezdíte rád na saních?
Chcesz Pan ze mną jechać?	Chcete se mnou jeti?
Bardzo chętnie, jeżeli Pan będziesz tak łaskaw, mnie z sobą wziąść.	Velmi rád, budete-li tak laskav a vezměte mne s sebou.
Obawiam się, żeby nie odwilżylo.	Obávám se, aby nepřišla obleva.
Nie życzę sobie tego, nię lubię wilgotnego powietrza.	Nepřeji si toho, protože nemám rád vlhké počasí.

II. Čítanka.

(Książka do czytania.)

Myśli.[1])

Ojczyzna[2]) jest matką; czemuż[3]) wszystkie jéj dzieci nie miałyby się kochać jak bracia[4])?

Człowiek, który wszędzie[5]) widzi ojczyznę, gdzie chleb mieć może, jest jak ptak, przenoszący się[6]) z gniazdem lub[7]) wędrujący[8]) do obcych[9]) krajów[10]), ale nie jest istotą[11]), rozumem i czuciem[12]) obdarzoną. Stać się użytecznym własnéj ojczyznie, przyłożyć[13]) się do oświaty, do ulepszenia[14]) rodaków, jest to jedna z najmilszych rozkoszy, jakich serce człowieka na téj ziemi doznać może.

[1]) Myšlénky, [2]) otčina = vlast, [3]) proč, czemu nie = proč ne? [4]) bracia = bratři, jest kolektivní množné číslo, podobně jako v srbštině braća; deklinaci viz v části mluvnické, [5]) všude, [6]) doslovně přenášející se, jinak stěhující se, [7]) neb, anebo, [8]) putující, [9]) cizích, [10]) zemi, [11]) bytostí, [12]) citem, [13]) přispívati, [14]) doslovně ku zlepšení, do = k, na př. idę do niego, będę pisał do ciebie (jdu k němu, budu ti psáti).

Król na weselu[1]) kowala[2]).

Król Jan Sobieski, chociaż[3]) był tak sławnym wojownikiem, przecież[4]) nie wynosił się nad innych[5]) i owszem[6]) dla każdego[7]) przystępny[8]), rad przypuszczał do siebie i najuboższych.

I tak pewnego razu[9]), gdy był w Jaworowskich lasach na polowaniu[10]), zdarzyło się[11]), iż kowal z Jaworowa odprawiał[12]) swoje wesele. Król, powracając z łowów z licznymi[13]) dworzanami, natrafił na drużynę weselną, która ochoczo[14]) tańczyła. Weselni goście[15]), niezamożni mieszczanie z Jawo-

rowa, spostrzegłszy[16]) króla, przestali tanów[17]) i z uszanowaniem[18]) oddali należny pokłon wielkiemu wojownikovi i monarsze. Lecz Sobieski uśmiechnął[19]) się do nich wesoło, zagadał poufale[20]) a potém, postąpiwszy ku młodéj kowalowéj, zaprosił[21]) ją do tanów i puścił się z nią w ochoczego krakowiaka[22]). Radość niezmierna ogarnęła[23]) wszystkich, mieszczki[24]) i dworzanie królewscy, mieszczanie i panie nadworne poszli razem[25]) do tańca i śpiewali wesoło piosnki[26]), naśladując króla, który pierwszy stanął[27]) przed muzyka a pokręciwszy[28]) wąsa, ochoczego krakowiaka zanucił[29]). Piękny to był widok[30]) wielkiego króla, który się bawił z poddanymi, jak ich brat i równy. To też do dziś dnia[31]) pamiętają o tém mieszczanie Jaworowscy, jak to król Sobieski tańczył z kowalową.

[1]) svatba, [2]) kovář, kowalowa = kovářka, [3]) třeba i, byť by, [4]) přece, [5]) nevynášel se nad jiné (v jazyku polském gen.), [6]) tím spíše, ba právě, [7]) pro každého, vlastně ku každému, [8]) přístupný, [9]) jednou, jistého času, [10]) honba, lov, [11]) přihodilo, událo se, [12]) odbýval, [13]) s četnými, liczba = číslo, [14]) s chutí, jinak chęć = chuť, [15]) hosté, [16]) spatřivše, [17]) tan, gen. tanu = tanec, ale také taniec, gen. tańca, [18]) s úctou, [19]) usmál, [20]) důvěrně, zaufanie = důvěra, [21]) pozval, poprosil, zaproszenie = pozvání, [22]) národní tanec Polského lidu v okolí krakovském, [23]) opanovala, zmocnila se, [24]) měšťanky, [25]) šli zároveň, [26]) písničky, pieśń = píseň, [27]) stanul, [28]) nakroutiv, [29]) zanotoval, [30]) pohled, [31]) do dziś dnia = do dnešního dne.

Krakowiak.

Patrz! Maryacka wieża stoi[1]),
Dla miasta[2]) strażnica;
Na jéj widok myśl się korzy,
A dusza zachwyca[3])!

Na wysmukłéj[4]) jéj kibici[5])
Sześć wieków dzemało,
Przecież piękna, jak dziewica,
Przecież stoi cało[6])!

A poważny[7]) w swym ogromie[8]),
Niby rodzic miasta[9]),
Kościół pod nią z łona rynku[10])
Jak olbrzym[11]) wyrasta.[12])

[1]) věž kostela Marianského v Krakově, založeného biskupem tamějším lwem Odrowążem r. 1226, [2]) město, avšak miejsce = místo, [3]) duše jest

nadšena, zachwycenie = nadšení, [4]) štíhlý, [5]) vzrůst těla, postava, franc. la taille, [6]) cele, neporušeně, [7]) vážný, [8]) ve své velikosti, [9]) jako otec města, [10]) kostel pod ní z lůna náměstí, [11]) obr, velikán, [12]) vyrůstá, jest to iterr. časoslova rosć (rosnąć) wzrastać, wyrastać.

Deszcz.

Pewien zacny[1]) kupiec wracał konno[2]) z jarmarku do domu. Na koniu był przymocowany[3]) do siodła[4]) tłumoczek, w którym znajdowało[5]) się kilkanaście[6]) tysięcy złotych. Deszcz lał[7]) potokiem i kupiec przemókszy do kości, żalił się[8]) w duszy, że Bóg zesłał mu taką niepogodę na samą podróż[9]).

Droga ciągnęła się[10]) przez rozległe pola i bardzo gęsty las.[11]) Zaledwie[12]) kupiec wjechał między drzewa[13]), spostrzegł z przerażeniem[14]) rozbójnika,[15]) który ukrywszy się w połowie[16]) za gruby pień dębowy[17]), wymierzył na niego strzelbę[18]) i chciał dać ognia[19]). Podróżny[20]) był by niechybnie zginął, gdyby proch nie był zamókł od deszczu. Kurek[21]) kłapnął, lecz na panewce proch się nie zajął[22]) i tym sposobem życie[23]) kupca zostało ocalone[24]); podróżny podciąwszy[25]) konia, wyjechał galopem z lasu.

Deszcz, na który szemrał[26]), ocalił mu życie i majątek.

[1]) vážený, počestný, [2]) koňmo, [3]) připevněný, [4]) k sedlu, [5]) nacházelo se, [6]) několik (tisíc), [7]) lil, [8]) stěžoval si, [9]) cesta, jinak ale droga, [10]) táhla se, [11]) hustý les, [12]) sotva, [13]) stromy, [14]) s překvapením (pozor na polskou spojku z), [15]) lupiče, [16]) půl tělem, napolo, [17]) silný peň dubový, [18]) ručnici, [19]) chtěl vypáliti, [20]) pocestný, [21]) kohoutek, spoušť, [22]) nevznitil, nevzňal, [23]) žití, život, [24]) zachráněn, zachován, srov. cały = celý, [25]) bodnuv, [26]) reptal.

Chciwość ukarana[1]).

Pewien bogaty skąpiec[2]) miał kilka[3]) drobnych dyamentów i cieszył się codzień[4]) ich widokiem. Pewnego razu poszedł oglądać[5]) skarbiec[6]) królewski i przybliża się wreszcie[7]) do jednéj szafki[8]) i widzi w niéj pierścień[9]) z tak wielkim dyamentem, jak wszystkie jego dyamenty razem[10]). Zaświeciły się oczy chciwemu[11]) skąpcowi i pomyślał sobie w duszy: „I ja muszę mieć taki dyament!“

Skoro tylko[12]) powrócił[13]) do domu, kazał do siebie przywołać złotnika a dając mu swoje drobne dyamenty, rzekł:

— Weź[14]) te dyamenty, stop je w jeden wielki. — A po chwilce, bojąc się, żeby mu gdzie złatnik z dyamentami nie uciekł[15]), dodał: — Przynieś tu sobie narzędzia[16]) i zrób to przy mnie, chcę się temu przypatrywać.

Złotnik przyniósł narzędzia i wziął się[17]) zaraz do roboty. Rozniecił ogień w kominie, obłożył żarzącymi[18]) węglami[19]) mocne naczynie, włożył w nie dyamenty skąpca i nakrył. Skąpiec chwycił[20]) miech do ręki, dął[21]) z całéj siły, żeby tylko dyamenty czémprędzéj stopniały[22]).

Po niejakiéj chwili wyjęto naczynie[23]) z żaru. Skąpiec podniósł skwapliwie[24]) nakrywkę i spojrzał[25]) w naczynie, krzyknął przeraźliwie[26]) i padł jak nieżywy.

W naczyniu nie było śladu[27]) z dyamentów. Ani złotnik, ani skąpiec nie wiedzieli o tém, że dyament ulatnia się[28]) w ogniu.

[1]) potrestaná lakota, [2]) skrblík, lakomec, [3]) viz deklinaci v části gram., [4]) těšil se každodenně, [5]) prohlédnouti, podívati se, [6]) klenotnice, skarb = poklad, finance, [7]) konečně, [8]) skřínka, [9]) prsten, [10]) dohromady, [11]) lakotnému (chtivému), [12]) jakmile, [13]) vrátil se, [14]) vezmi, polsky také weźmij, [15]) neutekl, [16]) nástroje, [17]) a dal se ihned do práce, [18]) řeřavým, [19]) uhlím, [20]) chytil, uchopil, [21]) dmul, inf. dąc, [22]) roztopily, [23]) vyjmuta nádoba, [24]) kvapně, [25]) pohlédl, [26]) pronikavě, [27]) sledu, [28]) prchá (ulétá).

Nasi przodkowie[1]).

Przed latami[2]), przed wiekami
Na téj saméj, co my, ziemi
Żyli ludzie tacysami[3]),
Tylko z pierśmi gorętszymi[4]);
Na wojaczce[5]) męże chrobrzy[6]),
Między[7]) swymi bracia dobrzy.

Grunt, co dzisiaj[8]) sochą[9]) orzem,
Grobowcami[10]) ich zasiany[11]);
W górach, lasach, ponad[12]) morzem,
Wszędzie znajdziesz[13]) ich kurhany[14]).
A z ich piersi to snop żyta,
To wzorzysty[15]) kwiat wykwita.

[1]) naši předkové, nasz, nasza, m. č. nasi, nasze, [2]) před lety, [3]) též takoví, titéž, [4]) s hrudí horoucnější, [5]) vojenský život, [6]) jest vlastně akk., nom. forma jest chrobrzy mężowie, viz část gram., [7]) mezi, [8]) dnes jinak také dziś, [9]) pluh, ruchadlo, srov. roz-socha, [10]) hrob, [11]) posetý,

[12]) jsou vlastně dvě předložky po a nad, [13]) najdeš, [14]) slovou na jižní Rusi a na Krymu malé pahorky, kteréž mají se za náhrobky neznámých národů a chovají v sobě někdy vzácné starožitniny. Slov. Nauč., [15]) zdobný, pestrý.

Wyprawa juhasów na hale.[1])

Z rodów tatrzańskich górali[2]) tylko[3]) Podhalanie i Nowotarżanie[4]) mają pasze górskie[5]), h a l a m i zwane w Tatrach; więc na Zielonę Świątki[6]) ciągną na szałase letnie[7]), zwoławszy wielką gromadę u jednego z sołtysów[8]), na ktoréj wybierają „juhasów“ (pasterzy) i przełożonego[9]) nad nimi „bacę“[10]). Baca trzyma osobne sądy[11]) i póki[12]) bydło[13]) i pasterze są w szałasach, podlegają wszyscy v turniach[14]) i na halach sądom jego.

Prześliczny to widok, kiedy[15]) w zielone góry poraz pierwszy[16]) ciągną z trzodami[17]) na lato pasterze. Całe wsie w Nowotarskiéj dolinie i na Podhalu wychodzą tu na drogę; witają więc i przeprowadzają[18]) juhasów, polecając[19]) się w łaskę[20]) bacy; każdy oddaje swój statek z płaczem, żegnają dzieci dojną krówkę, święconą palmą[21]) napędza[22]) dogromady biedna wdowa jedynaczkę owcę z jagnięciem[23]) lub kozę z koźlęciem i z każdą chwilą powiększa[24]) się stado i gromada ludzi. Około koni, objuczonych[25]) baryłkami[26]) z wódką, kotłami i naczyniem drewnianém do nabiału[27]), zapasami żywności[28]) i ciepłymi kocami[29]), idą dziewczęta strojne[30]), wyśpiewując wesoło a tu i ówdzie[31]) popisuje[32]) się niejedna, że i ona na koniu siedzieć umie. Kobzy[33]) z bacą w stroju świątecznem na czele, otwierają poczet[34]), juhasy wywijają[35]) toporkami a młodzi pasterze tańczą całą drogą, przysiadując[36]) często w tańcu do „h a j d u k a“ — tak się nazywa góralski junacki taniec, w przysiudach[37]) i zuchwałych[38]) skokach z węgierska tańczony[39]). Ludzie wynoszą chleb, sól i wódkę na drogę, przypijając do pasterzy, ciągnących w hale, i do pasterek a te przypijają do nich. Szczególniéj[40]) junacy tańczą z flaszką wódki w ręku[41]) i dodają sobie i światu ochoty.

Białe psy kudłate[42]), których główne gniazdo u owczarzy liptowskich, szykują gniewne całe stado na przeprawach przez potoki, kiedy się ludzie na kładkach[43]) lub szczudłach[44]) przeprawiają przez wodę.

Zajmujące[45]) jest to gospodarstwo górskich pasterzy po halach, pełne[46]) codziennych drobnych przygód i ciągłej[47])

rozmaitości, pochodzącej tak ze sposobu życia, jak ze zmian[48]) powietrza.

Co dwa tygodnie[49]) gospodarze i właściciele statku[50]) po halech przynoszą juhasom chleb, sól i wódkę, leguminę[51]) i bieliznę[52]). Goszczą[53]) u nich zazwyczaj[54]) dobę; ktoś z szałasu albo z bacówki[55]) wychodzi naprzeciw[56]) aby przybywających pokierować[57]) na krótsze ścieżki[58]), ktoś zwykle podprowadza do r e g l i*) lesistych, lub przez regle nawet[59]) jeżeli się mroczy.

Zaledwie że pierwsze podoje odwarzono w kotłach a już przybywają właściciele po bryndzę i o s z c z y p k i**); w pięknych naczyniach drewnianych wiozą[60]) małe góralskie wózki pierwszy dar hal, i składają go jako nowalią[61]) na targu Sukienic krakowskich.

[1]) Výprava pastýřů na horské pastvy, [2]) horalé, [3]) pouze, jen, toliko, [4]) obyvatelé z Nového Targu = Nowotaržanie, [5]) pastvy horské, [6]) więc = tož, tedy na letnice (svátky svatodušní), [7]) salaše letní, [8]) ze starostů, [9]) postaveného, určeného, [10]) asi tolik co otec, srov. rus. bátka, bulh. baštá, [11]) zvláštní soudy (osobní = osobowy, na př. pociąg, osobowy = os. vlak, [12]) pokud, [13]) skot, [14]) turnia, turnie zovou se vrcholky skalnatých hor v Tatrách, [15]) když, [16]) poraz pierwszy = poprvé, [17]) stády, [18]) provázejí, [19]) nabízejíce se, doporučujíce se, [20]) k laskavosti, [21]) svěcené kočičky na květné neděli, [22]) shání, popohání, [23]) jehnětem, nom. jagnię, [24]) zvětšuje, [25]) objuczać = zásobiti, dosl. vypakovati, [26]) soudky, [27]) mléčné jídlo, [28]) zásobami potravními, [29]) houněmi, [30]) vystrojená, [31]) tu a onde, [32]) vynáší, iter. popisywać, [33]) vlastně kobziarzy = hudebníci s nástrojem podobným loutně se třemi strunami, [34]) číslo počet, řada, družina, [35]) točí, [36]) posednouti, [37]) sedanka, sedačka, [38]) smělých, [39]) po uhersku tančený, [40]) zvláště, komp. v češtině nemožný, [41]) dekl. viz v grammatice, [42]) chundelatý, [43]) lávka, vlastně jen prkno přes vodu, [44]) chůdách, [45]) zajímavo, [46]) plné, [47]) stálé, [48]) změn, [49]) každý druhý týden, [50]) hospodářství, avšak statek parowy = paroloď, [51]) luštěnina, [52]) prádlo, [53]) hostí, inf. gościć, inter. ugaszczać, [54]) obyčejně, [55]) chýže bafkova, [56]) naproti, [57]) příchozí vyvedli, kierunek = směr, [58]) stezka, [59]) ano i, [60]) vezou, [61]) znamená buď něco nového k novému roku, aneb vůbec něco nového z plodin, podobně jako u nás říká se nové brambory, mladý hrášek atd.; zde tedy čerstvé výrobky mléčné.

*) Tak nazývají horalé lesy, pokrývající paty a úbočí Tater.
**) Ovčí syrečky.

Rolnik.

Ze mgły porannéj[1]) zabłysnął dzionek[2]);
Już ze snu cała wioska[3]) się budzi,

Wdzięczną piosenkę[4]) dzwoni skowronek[5]),
Wierny towarzysz[6]) wieśniaczych ludzi.
Poobciążane[7]) pługiem i broną
Poważne wołki ciągną na pole,
A pilny rolnik ręką strudzoną[8]),
Złociste ziarna[9]) rzuca[10]) ną role!
O, cześć ci, siewco![11]) bo z twego trudu[12])
Na chleb powszechni[13]) starczy dla ludu[14])!

[1]) ranní; poranek = ráno (časně), [2]) dzień — dzionek = jitřenka, zoře, [3]) víska, [4]) pieśń — piosnka = písnička, [5]) zvoní skřivánek, [6]) společník, towarzystwo = společnost, spolek, [7]) obtížené, [8]) upracovanou, [9]) zrna, [10]) vrhá, hází, [11]) rozsévači, [12]) práce, namáhání, [13]) vezdejší, [14]) stačí pro lid.

Karylla.

Powieść litewska przed[1]) Adama Mickiewicza.

Nad pięknemi brzegami Nary w rozkosznéj dolinie, gdzie potem[2]) stanęło[3]) miasto, niepamiętne dziś dawnéj chwały[4]) a przyszłych klęsk[5]) tylko smutny obraz stawiące[6]), mieszkał niegdyś zamożny starzec, który własną ręką uprawiał ziemię wydobytą zpod odwiecznych lasów. Trzody[7]) jego pasły się po górach okolicznych; trzej[8]) waleczni synowie służyli pod chorągwiami[9]) Księcia[10]) litewskiego, który ciągłą z dzikimi[11]) Połowcami prowadził[12]) wojnę. Karylla, najukochańsze[13]) ojcowi dziecię, ozdoba pól narskich[14]) przewyższała cnotą i wdziękami[15]) swoje rówieniczki[16]). Serce jéj czułe,[17]) nia miało jeszcze innego przedmiotu prócz[18]) słodkich ku sędziwemu[19]) ojcu obowiązków[20]). Pasterze tych gór ubiegali się o nią;[21]) lasy brzmiały[22]) jéj pochwałami; lecz Sario, młodzian ubogi,[23]) którego całem bogactwem była szczupła[24]) trzoda owiec, umiał nad innych się jéj podobać[25]). Zebrane nad brzegami Nary kwiaty, przynosił często w darze[26]) Karylli, i te były jéj przyjemniéjsze od wspaniałych upominków bitnéj młodzi[27]), która

[1]) od, předložka přez vyjádřuje se v češtině někdy pouhým instr.: idę przez miasto, [2]) potom, [3]) stanulo, [4]) dávné slávy, [5]) budoucích úpadků, [6]) stavící, [7]) stáda, [8]) viz číslovky, [9]) pod korouhvemi. [10]) knížete, [11]) s divokými, [12]) vedl, [13]) nejzamilovanější, nejmilejší, [14]) polí narských, pola, gen. pól, [15]) vděky, [16]) družky, [17]) citlivé, [18]) mimo, také oprócz, [19]) šedivému, [20]) povinností, [21]) ucházeli se o ní, chodili za ní, [22]) lesy hlučely, hučely, [23]) chudý, [24]) skrovná, malá, [25]) líbil se jí nad jiné, [26]) přinášel darem, [27]) svárlivé (avšak také udatné) mládeže,

z łupami powracała z nad Dźwiny. Polne[28]) owoce, które Sario jéj przynosił, słodszemy nad inne jéj się zdawały. Serce młodéj dziewczyny, zazwyczaj[29]) w takich drobnostkach znajduje pierwszą przyjemność uczucia[30]) które wkrótce całą jéj duszę ogarnia[31]). Poczciwy[32]) i dobry Sario był rownie miłym ojcu Karylli; sędziwy starzec wysoko cenił dobroć[33]) jego serca, z roskoszą przyjmował pomoc jego we wszystkich trudach około pola i do domu i przenosił[34]) go nad innych sądsiadów swoich. Wkrótce uczuła Karylla, że jeden Sario[35]) może jéj szczęście zapewnić[36]).

Niebawnie[37]) dobry starzec złożony został[38]) ciężką chorobą. Sario i Kurylla czule około niego podejmowali starania[39]). Starzec spokojny i szczęśliwy[40]) czekając śmierci, tem się jedynie zasmucał, że nieobecnym[41]) synom nie mógł dać ostatniego błogosławieństwa[42]); lecz widząc rychło żywota swego koniec: „Przystąp, rzekł, Sario do mnie! Czemuż ci, którym dałem życie, nie mogą dziś zamknąć powiek[43]) ojcu swojemu? Atta, Celi i Orat walczą ze srogimi[44]) nieprzyjaciołmi naszéj ojczyzny; ich ojciec skończy tu życie na ręku Karylli i twoich. Kiedym osiadł[45]) na téj dolinie, nie było tu jeszcze śladu stopy człowieka; ręka moja zwaliła ogromne drzewa; zbudowałem tu chatę moję, wdzięczna ziemia wydała mi bujne plony:[46]) dziękowałem niebu za błogosławieństwo mojéj rodziny. Dziś ta dolina liczy do kilkadziesiąt mieszkańca[47]), którzy moim przykładem zwabieni na te miéjsca, pracą rąk swoich oczyścili, uprawili i rozweselili tę dolinę. Może to miejsce będzie kiedyś przybytkiem obfitości,[48]) dostatków i szczęścia! może ...! Ja dzieciom moim zostawiam[49]) liczną[50]) trzodę, uprawne i pieknym plonem okryte niwy nad brzegami Nary; zbiorą go oni już po mojéj śmierci. Ty mi byłeś pomocą w zatrudnieniach[1]) i pracy. Karylla jest najulubienszą i droższą[2]) mi nad wszystko; ta ostatnia[3]) chwila życia mojego niech będzie zakładem waszego szczęścia; zimną[4]) już ręką łączę[5]) was z sobą. Wam polecam[6]) usypać własnemi rękami

[28]) polní, pozor na pełne = plné, [29]) obyčejně, [30]) pocitu, [31]) naplňuje, zajímá, [32]) poctivý, čestný, [33]) dobrota, [34]) dával mu přednost, před . . ., [35]) že pouze Sario, jediný Sario, [36]) zajistiti, [37]) hned na to, za nedlouho, [38]) složony został = byl zachvácen, [39]) ošetřování, [40]) spokojen (ne pokojný!) a šťasten, [41]) nepřítomným, [42]) posledního požehnání, [43]) víčka zde gen. plur., [44]) surovými, [45]) když jsem se usadil, [46]) úroda, výnos, [47]) čítá několik desitek obyvatelů, [48]) hojnosti, obfity assim. z obwity = obalený (květem, plody), tedy hojný, [49]) zůstavuji, inft. zostawiać, [50]) četnou, [1]) zaměstknání, práce, [2]) dražší, [3]) poslední, [4]) chladnou, [5]) spojuji, [6]) do-

moję mogiłę.“ Kończąc te słowa, dobry starzec czuł już ustający głos w piersiach swoich; podniósł ręce ku niebu, które pomimowolny ciężar[7]) zwalił mu na piersi, i już nie żył.

Karylla rzuciła[8]) się na ojcowskie ciało,[9]) oblewała je łzami; jęki[10]) jéj rozległy się po całej dolinie. Smutný Sario pocieszał strapioną kochankę i sam zalewał się łzami. Zgromadzili sią przyjaciele i sąsiedzi dobrego starca. Żałość, która mocniéj działa[11]) w ludziach prostych i nieumiejących czynić refleksyi,[12]) żywo malowała się na twarzach poczciwych przyjaciół i domowników[13]) starca. Nieprzyjmująca żadnéj pociechy Karylla, zdawała się być nartwą przy zwłokach[14]) najukochańszego rodzica; tyle ją żal prawdziwy ogarnął! Zaczęto czynić przygotowania[15]) do pogrzebu; a w tem Atta, Celi i Oral, okryci chwałą[16]) i obciążeni chlubnemi łupami, przybywają do domu ojcowskiego. „Ojciec wasz nie żyje!“ były pierwsze wyrazy, które zamiast radosnego przyjęcia[17]) usłyszeli waleczni młodzieńcy od mieszkańców téj doliny. Nagle ich wesołość w czarny przemieniła się smutek. Dzień ten był poświęcony łzom[18]) i żałobnemu rozpamiętywaniu[19]) Nazajutrz zwłoki dobrego starca oddano ziemi.

Wkrótce dowiedzieli się bracia Karylli o ostatečnem rozporządzeniu ojca. Dumny[20]) Atta, który siostrę przeznaczał[21]) w małżeństwo zamożnemu Kledowi, nie mógł przenieść na sobie, iżby zostać miała żoną Sarii, ubogiego pasterza. Uwiadomił braci o swoich zamiarach i wszyscy przystali na to, iżby nie dopuścić ich związku[22]). Atta powiedział Karylli, że zostanie żoną Kleda, i odtąd Sarii widzieć nie powinna[23]). Te wyrazy jak piorun[24]) uderzyły w jéj serce; łzy rzęsiste[25]) oblały jej piękne lica; napróżno[26]) przypominała mu ostatnie rozkazy ojca, napróżno błagała[27]) jego litości i opowiadała, że jéj szczęście, jéj pokój a nawet i życie zawisło od tego związku. Nieubłagany Atta nieczułym był na jéj wyrazy. Karilla pilnéj odtąd strzeżona, uczula całe nieszczęście stanu[28]) swojego; wzdrygała się[29]) na wspomnienie wszelkiego innego związku: złorzeczyła braciom. Każdy moment niewidzenia ukochanéj osoby był

poroučím, svěřuji, [7]) tíže, [8]) vrhla, [9]) tělo, [10]) nářky, [11]) mocněji působí, [12]) rozvaha, [13]) domácích lidí, lidé, kteří bydlí v témž domě, domovník = oddźwierny, dozórca domu, [14]) mrtvola, tělesné pozůstatky, [15]) přípravy, [16]) slávou, [17]) místo radostného přijetí, [18]) posvěcen slzám, [19]) smutečnímu rozjímání, [20]) pyšný, [21]) určil, [22]) svazku, [23]) a od té chvíle Saria viděti nesmí, [24]) jako hrom, [25]) hojné, mocné, [26]) nadarmo, [27]) prosila, [28]) stavu, nie jestem w stanie = nejsem s to, [29]) děsila se, [30]) nejkrutší, [31]) mukou,

dla niéj najsroższą[30]) męczarnią[31]); lecz Atta, Celi i Oral oziębłe[32]) na to patrzali i najgrawali się[33]) z jéj smutku.

Potrafila przecież wykradać sie z domu braci i widywać co wieczór ukochanego Sario pod wspaniałym dębem[34]), który stał w miejscu łączenia[35]) się dwóch rzek, przerzynających[36]) dolinę otoczoną[37]) Narskiemi górami. „Chcą cię mi wydrzeć[38]), rzekła ściskając czule ukochanegc pasterza; chcą cię mi wydrzeć na zawsze[39]) okrutnicy! lecz pierwéj życie mi odebrać niż z tobą rozłączyć będą mogli.“ Lzy i westchnienia[40]) były ich językiem. Lecz wkrótce złośliwi bracia dostrzegli, że pomimo ich usiłowań Karylla widywała Sario i karmiła w piersiach coraz gwałtowniejszy[41]) ku niemu ogień. Naradzali[42]) się wspólnie, jakby przeszkodzić temu i na zawsze ją pozbawić nadziei posiadania[43]) najczulzego przyjaciela. Po krótkiem namyśleniu się[44]), okrutny Celi rzekł do braci: „Atta i Oralu! nie tajno wam, jak gwałtowną miłością[45]) pała Karylla ku temu podłemu pasterzowi; blizkie jego sąsiedztwo karmi[46]) w niéj pochlebną nadzieję, która coraz bardziéj rozżarza[47]) ten ogień. Nie chce nawet[48]) słyszeć o związku z walecznym i zamożnym Kledem, którego odwaga i męztwo[49]) przypodobane są naszemu księciu. Kledo pragnie pojąć Karyllę a my siostrę naszę oddać mu obiecaliśmy[50]). Nie widzę innego sposobu wygaszenia w sercu Karylli téj miłości, nad oddalenie[1]) z tych stron Sarii. Czas, nieobecność[2]) utrata nadziei[3]), zwykły najgorętszą[4]) miłość przytłumiać. Oddalmy go z tych stron na zawsze, zniszczmy[5]) ślady jeho pamięci.“ — „Tak jest, przerwal Atta, należy go niezwłocznie sprzątnąć[6]). Wyprowadzimy go jutro na polowanie[7]) w góry Narskie i tam grób swój znajdzie.“ Pochwalili dwaj bracia myśl Atty i przyobiecali sobie wzajemnie dopomagać w dokonaniu strasznego zamyslu. Od tej chwili zdawali się pochlebnemi nadziejami pocieszać nieszczęśliwą Karyllę, której uciśnione[8]) smutkiem serce przyjmowało z uprzejmością zdradliwą słodycz ich mowy[9]). Zaproszono[10]) Saria na wieczerzę. Piękne Karylli oblicze było

[32]) chladně, [33]) dělali si smích, [34]) dubem, [35]) spojení, [36]) doslovně přeřezávajících, zde protínajících, [37]) obklopenou, [38]) vyrvati, [39]) na vždy, [40]) vzdechy, [41]) coraz gwaltowniejszy = čím dále tím mocnější, [42]) jest iter. ne naradzić = raditi se, [43]) zbavití naděje, že měla . . . , posiadanie = majetek, držebnosť, [44]) přemýšlení, [45]) mocnou láskou hoří, [46]) krmí, živí, [47]) která čím dál tím víc rozněcuje, [48]) nechce ani, [49]) mužnosť, [50]) přislíbili jsme, [1]) odstranění, [2]) nepřítomnosť, [3]) nom. nadzieja, zde jest to gen., [4]) nejvroucnější, [5]) zničme (sledy), [6]) odstraniti, [7]) hon, [8]) stísněné, [9]) s upřímností zrádnou sladkosť jich řečí, [10]) Saria pozván,

wiernym jéj duszy obrazem; słodką niespokojność[11]) jéj serca malował często zapalający się i niknący natychmiast[12]) żywy rumieniec na twarzy; westchnienia i błądzące spojrzenie[13]), które pomimowolnie w każdéj stronie spotykało oczy ukochanego pasterza i rodziło rozkoszny na ustach jej uśmiech. Fałszywi bracia wymuszoną uprzejmością[14]) dla Sarii i wykrętnie skierowanemi słowy[15]), ożywiali ich uczucia; Karylla sądziła się być najszczęśliwszą w świecie, nie umiejąc wymówić słowa i nic sama nie wiedząc za co, ściskała braci i zdała się za swe szczęście im dziękować. Nareszcie wprowadzono[16]) rozmowę o łowach. Atta oświadcza chęć[17]) wyjścia[18]) na pobliższe góry, na łowy jeleni; bracia chętnie przyjmują jego podanie[19]) i zapraszają Saria do towarzystwa[20]), który nie śmie odmówić. Układają porę[21]) wybrania się nazajutrz po południu i wkrótce rozstają się z Sazią.

Karylla, która jak każda młoda dziewczyna, więcej czuć niż rozumować umié, przepędziła noc bezsennie w najprzyjemniejszych myślach[22]), czekając dnia jutrzejszego, żeby mogła widzieć znowu ukochanego pasterza. O naznaczonéj porze[23]) przybył Sario uzbrojony oszczepem, łukiem i strzałami. Ujrzała[24]) go z daleka piękna Karylla; słodka radość ożywiła jéj zmysły i każdy krok młodzieńca przyjemnie rozruszał jéj serce. Bracia Karylli przygotowali[25]) już wszystko do łowów; wyprowadzono psy ochocze[26]) i posiliwszy się owocami, zatrąbiono w drogę. Karylla czule pożegnała braci; oczy dwojga kochanków, które pomimovolna łza zrosiła, posłały sobie ostatnie niestety pożegnanie[27])! Wkrótce Karylla straciła ich z oczu i usiadłszy pod rozłożystym[28]) bukiem, który dom ich ocieniał[29]), roskosznemu oddała się marzeniu[30]).

Pokryte lasem góry rozlegały się odgłosem psów i rogów; echo rozniosło go po brzegach Nary: pogrążona w dumaniu[31]) Karylla, wiodła myśl błędną[32]) za odgłosem, którym brzmiały lesiste wierzcholki gór[33]) Narskich; niebawnie i ten odgłos ustał, gdyż myśliwi zapędzili się w odległe góry. Ogromny rogacz porywa się[34]) z wielkiéj rozpadliny[35]); Atta, Celi, Oral

zaproszenie = poznání, [11]) sladkou neklidnost, spokojený = kontent, spokojenost = zadowolnienie, [12]) prchající ihned, [13]) bloudící pohled, [14]) upřímností, [15]) prohuaně vedenými slovy, prohnanými řečmi, [16]) přivedena (rozmluva), [17]) chuť, [18]) k vycházce, [19]) návrh, [20]) do společnosti, [21]) umlouvají dobu, [22]) myšlénkách, [23]) době, [24]) uzřela, [25]) připravovali, [26]) myslivecké, [27]) poslední bohužel rozloučení, [28]) rozložitým, [29]) zastiňoval. [30]) snění, [31]) pohroužena v myšlénky (dumavé), [32]) vedla bludnou mysl = bloudila v myšlénkách, [33]) vrcholky hor, [34]) vyráží, iter. od porwać, [35]) rokle,

i Sario starają się go doścignąć; pasterz wypuszcza strzałę, która w grzbiet mu utkwiła, i sam z oszczepem w ręku leci [36]) ku ranionemu jeleniowi, lecz dwie zdradzieckie [37]) strzały, ciśnione [38]) z łuku Celi i Orala przeszywają mu grzbiet i piersi na wylot [39]); pada nieszczęśliwy na ziemię a okrutni mordercy przyskoczywszy ku niemu, sztyletami ostatni cios zadają [40]). Na pochyłości [41]) tejże góry rozgrzebują oszczepami piasek [42]) i nędznego [43]) młodzieńca a razem łuk, strzały, oszczep i nóż jego myśliwski zakopawszy, udali się za tropem [44]) jelenia. Ciemny [45]) mrok osiadł już piękną dolinę, kiedy trzej bracia, obciążeni ubitą zwierzyną zbliżyli się do domu. Karylla jakby z letargu obudzona [46]) ich głosem, pobiegła ku nim i nie widząc povracającego Sarii, zmienionym głosem: „gdzieżeście waszego towarzysza podzieli?“ [47]) zapyta. „Zapędził [48]) sie za jeleniem,“ odpowiedzieli dwaj starsi bracia, „a my nie mogąc się go dowołać, powróciliśmy do domu; lecz zna on dobrze te góry, dodał Celi i wkrótce tu przybędzie.“ Nieznająca zbrodni [49]) Karylla, nie dała żadnemu podejrzeniu [50]) wejścia do niewinnego sercakażdy: szelest zdawał się jéj oznajmować przybycie ukochanego pasterza; czasami smutne wyobrażenia nieszczęśliwego jakiego przypadku [1]) przypuszczała [2]) do myśli, to znowu cieszyła się nadzieją ujrzenia go jutro, pędzącego [3]) ubogą swą trzodę na pastwisko; układała w umyśle skargi [4]) które mu jutro wynurzyć [5]) miała, ile zepędzenie [6]) się jego sprawiło trwogi [7]) w jéj sercu i temi myślami niespokojny sen przeplatała [8]).

Zaledwo pierwsze promienie [9]) słońca oświeciły góry Narskie, niespokojna Karylla nie spuszczala oka z chaty Sarii, chcąc ujrzeć go wychodzącego; lecz wkrótce obaczyła [10]) owce swojego pasterza, bez stróża i przewodnika [11]) błąkające się [12]) po urwistych górach [13]), które oblewała niewielka rzeka wpadająca na tejże dolinie do wspaniałéj Nary. Wierny pies Sarii wył, leżąc u progu ubogiéj chaty nieszczęśliwego pana. Smutna Karylla wskazywała go braci swojéj [14]), powiadając im, że Sario nie powrócił. Przewrotni [15]) młodzieńcy oziębie [16]) odpowiedzieli,

[36]) letí, [37]) zrádné, [38]) dosl. stažené, zde vymrštěné, [39]) na skrz, [40]) dýkami poslední úder, (ránu) dávají, [41]) svah, [42]) písek, [43]) ubohého, [44]) stopa (zvěře), pies tropowy = stavěcí pes, [45]) temný, [46]) z blouznivého sna probuzena, [47]) kam se poděl společník váš? [48]) zaběhl se, [49]) zločini [50]) podezření, [1]) příhoda, [2]) připouštěla, [3]) ženoucího, [4]) stesky, žaloby, [5]) projeviti, [6]) zbloudění, [7]) starosti, [8]) proplítala, [9]) paprsky, [10]) spatřili [11]) průvodce, [12]) bloudící, [13]) v rozervaných horách, urwa = kus skály, [14]) ukazovala jej bratrům, [15]) zlomyslní, [16]) chladně, [17]) zoufalství,

że nie wiedzą gdzieby się podział. Rospacz [17]) jéj powiększała [18]) się co chwila; nareszcie, podobna do pozbawionéj przytomności umysłu [19]), błąkała się samotna po dolinie i nad brzegami Nary, stroniła od towarzyszek [20]) i w pośrodku [21]) ludzi zostając, sądziła się być w okropnéj pustyni [22]).

Dnia pewnego [23]), ponurzona w dręczących myślach [24]) i miotana [25]) niespokojnością, usiadła pod dębem, który dawniej [26]) był świadkiem ich newinnych zabaw i czułéj rozmowy. Czarne dumanie ogarnęło jéj duszę; słońce już spuściło się za góry Narskie i ciemność [27]) przyjemna panowała na dolinie. Karylla ocierając łzy, które pomimowolnie płynęły jej po licu, tak smutna śpiewać, dumaniem i płaczem przeplatając [28]) zaczęła:

Ucichły z głosem pieszczonym [29])
Powietrznych ptaków tysiące.
Gdy je na swem łonie śpiące,
Płaszczem utula zielonym [30]).
O luby ojcze! widzę twój cień [31]) drogi,
Błądzący po górach Nary — —
Ty znikasz o, ojcze luby!
Gdzieżeś Sario ulubiony?
Które trzymają się strony?
Możeś jeszcze uszedł zguby? [32])
Możeś . . .

Łzy rzęsiste [33]) przytłumiły jéj słowa. Upadła bez przytomności [34]) na ziemię, nieznana jakaś słabość członki jéj objęła [35]) i wkrótce sen przyjemny zamknął jéj powieki [36]).

Zaledwo sen przyjemny rozlał słodkie odrętwienia [37]) na skołatane [38]) cierpieniem i żalem zmysły Karylli, kochany Sario, Sario, którego pamięć była jedyną życia jej duszą, staje przed nią, uchyla suknię [39]), pokazuje przebite [40]) dwoma strzałami i razami sztyletów [41]) piersi, głowę, zbitą, i krwią oblaną [42]) i tak do niéj przemawia: „Poległem z ręki przewrotnych [43]) twych braci, ciało moje zagrzebione jest na górze odległéj; wstań i idź za mną!“ Nieszczęśliwa Karylla, nie przebudzając się ze snu, powstaje z ziemi i nadziemską jakąś wiedziona

[18]) zvětšovalo se, [19]) podobajíc se pozbavené smyslů = pomatené, [20]) stranila se družek, [21]) uprostřed lidí, mezi lidmi, [22]) ve strašné poušti, [23]) jistého dne, [24]) pohroužena v trapných myšlenkách, [25]) zmítána, [26]) dříve, [27]) temnota, [28]) střídajíc zpěv s pláčem a dumáním, [29]) něžným, [30]) do pláště tulí zeleného, [31]) stín, [32]) snad jsi ještě ušel zkáze? [33]) bohaté, mocné, [34]) bez ducha, [35]) údy její ovládla neznámá slabost jakás, [36]) víčka, [37]) otupělost, [38]) zdrcené (trpěním), [39]) rozhaluje šat, [40]) probité, proražené, [41]) údery

siłą,[44]), mniema[45]) iść za przewodnictwem ulubionega cienia[46]). Jak okropna scena! wpośród ciemności nocy, sama nie czując tego, przebywa nędzny mostek[47]) z gałęzi[48]) drzew zbudowany na rzeczce wpadającej do Nary; drze[49]) się na wierzchołki gór urwistych, pomiędzy drzewami i cierniami[50]), wyciąga drżącą rękę[1]) ku cieniowi, za którą, jak się jéj zdawało, wiodła ją mara[2]); kaleczy[3]) piękne nogi, które krew jéj własna czerwieni; nareszcię przybywa na wierzchołek góry, gdzie mara znika a Karylla upana na ziemię i snem twardym ujęta[4]), zostaje tak aż do wschodu słońca[5]).

Już lesiste[6]) wierzchołki gór Narskich rozlegały się głosem rozlicznego ptastwa, gdy Karylla przebudziła się ze snu. Nie mogła pojąć, gdzie się znajduje i jak się na to miejsce dostała; lecz przywodząc na pamięć okropne widzenie we śnie, zaczyna się przekonywać[7]) o istotnéj prawdzie. Na samo wspomnienie śmierci Sarii, łzy się jej rzuciły[8]) potokiem z oczu, lecz chcąc się zapewnić dokładniéj[9]), miarkuje[10]) miejsce, w którem widziała we śnie wstępujący cień kochanka do ziemi, poznaje niedawno naruszaną ziemię[11]), rozgrzebuje ją własnemi rękami i znajduje . . . O smutny widoku! poznaje prawdziwe nieszczęście swoje; rzuca się na zimne zwłoki kochanka, oblewa je łzami i przez czas niejaki bez pamięci zostaje; nakoniec wygrzebuje myśliwski nóż przy nim i okropnem obłąkaniem uniesiona[12]), ucina[13]) głowę zabitemu pasterzowi i zawinąwszy ją w odzienie swoje, żegna czule pozostające zwłoki, przysypuje je piaskiem i wraca z drogim ciężarem[14]) do domu.

Nie znajdując rano w domu Karylli, przelękniemi bracia[15]), przebiegają wzdłuż i poprzek[16]) dolinę, poruszają[17]) wszystkich mieszkańców, którym to dobre dziewczę było ulubione: jedni się rozsypują[18]) po górach, drudzy biegają wzdłuż Nary, upatrując wszędzie Karylli i bojąc się jéj nieszczęśliwéj rospaczy[19]). Tymczasem niespostrzeżona[20]) Karylla przybywa do domu, składa głowę kochanka w naczyniu[21]) nasypuje na nią ziemie

dýkou, [42]) politou, [43]) zlomyslných, [44]) nadpozemskou vedena silou, [45]) míní, [46]) cień, cienia = stínu, [47]) přechází nuzný můstek, [48]) z haluzí, [49]) drápe se, [50]) mezi stromy a trny, [1]) povznáší chvějící se ruku, [2]) strašidlo, [3]) kaléka = mrzák- kaléczyć = mrzačiti, [4]) přemožena tvrdým snem, [5]) do východu slunce, [6]) lesnaté, [7]) počíná býti přesvědčena, překanać, iter. przekonywać, [8]) slzy se jí spustily, [9]) ujistiti důkladněji, [10]) pozoruje, poznává, [11]) poznává nedávno rozhrabanou zemi, [12]) a hrozným šílenstvím zachvácena, [13]) utíná, [14]) tíží, ciężki = těžký, [15]) uleknutí bratři, [16]) podél a vpříč (napříč), [17]) vyplašují, vyrušují, [18]) rozbíhají,

i młody krzak róży[22]), tuż przy domu rosnący[23]), przesadza do smutnego wazonu[24]). Po uspokojeniu rozruchu[25]), wszyscy cieszą się z jéj przybycia, wypytują się[26]) i starają się rozweselić; nieszczęśliwa Karylla, karmiąc w piersiach okropność i straszliwe oblakanie, gorzko się do nich uśmiecha i stroni od braci i domowych. Smutna roślina polewana jéj łzami, w dzień i w nocy zostawała przy niéj; wkrótce rozwinęły się najpiękniejsze kwiaty; Karylla zdawała się w nich upatrywać wdzięk[27]), słodycz[28]), niewinność i nawet rysy nieszczęśliwego młodzieńca. Twarz jéj straciła tę rozkoszną świeżość, która ją zdobiła, oczy ten ogień, a umysł wesołość przyjemną. Ciało jéj niszczało[29]) widocznie a sama zdawała się być żyjącą marą. Podejrzliwi[30]) bracia, widząc tak wielkie przywiązanie[31]) Karylli do téj smutnéj rośliny, z której nikdy oka nie spuszczała, w czasie jéj snu porwali ukochany wazon i roztłukłszy go, zadrżeli[32]) na widok okropnéj swéj zbrodni. Nie chcąc jednak dać najmniejszego pozoru[33]) Karylli, nieszczęśliwe naczynie wrzucili do Nary. Przebudiwszy się ze snu, Karylla nie znajduje[34]) ulobionéj róży, napróżno szuka[35]) jej wszędzie, pyta się braci i domowych, nakoniec przekonywa siebie[36]), że i tę ostatnią pociechę wydarli[37]), jéj okrutni Sarii mordercy. Smutny jéj stan pogorszał się codzenie, nakoniec, krótkie aż nadto, nieszczęśliwe[38]) życie, skończyła ta nędzna, gwałtownéj miłości ofiara[39]). Śmierć jéj wycisnęła[40]) łzy wszystkim mieszkańcom doliny, pamiątka tego smutnego zdarzenia[41]) dochowaną została w litewskiéj ludu prostego pieśni, zaczynającéj się od tych wyrazów:

Karylla piękna, Narskich łąk królowa.

[19]) zoufalství, [20]) nepoztřehnuta, neviděna, [21]) v nádobě, [22]) keř růžový, [23]) rostoucí, int. róść (zastaralé) spíše rosnąć, praes. rosnę, [24]) váza, květináč, [25]) po uspokojeném rozruchu, [26]) vyptávají se, [27]) vděk, [28]) sladkosť, [29]) scházelo (patrně), [30]) podezřiví, [31]) přilnutí, příchylnosť, [32]) zachvěli se, [33]) zdání (pozornosť), [34]) nenachází, [35]) nadarmo hledá, [36]) usvědčuje se, [37]) poslední útěchu vyrvali, [38]) konečně krátké až přespříliš nešťastné, [39]) oběť, [40]) vyloudila, [41]) událosť.

Jeszcze Polska nie zginęła!

Jeszcze Polska nie zginęła,
Kiedy my żyjemy;
Co nam obca przemoc wzięła [1])
Szabla odbierzemy.

Marsz, marsz Dąbrowski,
Z ziemi włoskiej do Polski,
Za twoim przewodem [2]).
Złączym [3]) sie z narodem.

Przejdziem [4]) Wisłę, przejdziem Wartę,
Będziem polakami;
Dał nam przykład Banaparte,
Jak zwyciężać mamy [5]).
Marsz i t. d.

Jak Czarniecki do Poznania
Po szwedzkim zaborze [6]),
Dla ojczyzny ratowania [7]),
Wrócim się [8]) przez morze.
Marsz i. t. d.

Mówił ojciec do swéj Basi [9]),
Cały zapłakany:
Słuchaj jeno, pono nasi [10])
Biją w tarabany [11]).
Marsz i t. d.

[1]) cizí přesila vzala, [2]) za tvým vůdcovstvím, [3]) spojíme se, zde jest to tedy 1. osoba mn. čísla; 1. osoba j. č. jest zlączę; [4]) přejdem, opětně 1. os. m. č. bez koncového y, 1. osoba jedn. čís. = přejdę, [5]) jak máme zvítězit, [6]) po švédském zabrání, zmocnění se čeho, [7]) zachránění, vlasti, [8]) vrátíme se, jaká jest 1. os. j. č.? wrócę się! [9]) ku své Barboře, Basia jest deminutivum, [10]) Poslyš jen nejspíš naši (pono = podobno), [11]) vojenský buben.

Język ojczysty i język obcy. [1])

Że bez ćwiczenia się w języku ojczystym kwitnąć [2]) nauki nie mogą, dowodem tego są państwa [3]), gdzie nauki się zaczęły, gdzie rosły, gdzie się rozmnażały i długo trwały. Do zaszczepienia [4]) tedy nauk najpierwsza potrzeba, jest doskonałość języka ojczystego, bo do nich tak jest potrzebny, jak ręka do rzemiosła [5]). A jako nierozsądną, byłoby rzeczą [6]), nie swoją ręką chcieć grać, pisać, ale cudzą [7]) lub przyprawioną [8]); nierozsądkiem nie swojemi zębami jeść, ani swojemi nogami chodzić, ale przyprawionemi: tak równie nierozsądek nie w swoim ale w obcym języku nauk szukać. Uczyć się języka obcego, aby rozumieć książki w tym języku wydane, nie jest

rzecz naganna[9]); ale podłością jest mówić obcym językiem dla tego[10]), aby nas cudzoziemcy chwalili, albo żeby się pospólstwo dziwowało[11]). Te narody, które zaniedbawszy swego języka, chwytają[12]) się obcych i niemi między sobą gadają[13]), podobne są do niewdzięcznych synów, którzy matkę własną wyrzuciwszy[14]) z domu, przyjęli obcą jakąś niewiastę i tę za matkę mają. Matka własna siedzi na folwarku[15]) między czeladzią a owa gościnna niewiasta[16]) zasiada w pokojach między nami. Ona z nami u stołu siada, z nami wyjeżdża[17]), z nami uczęszcza[18]) na wielkie biesiady i zgromadzenia[19]) a wszyscy ją szanują[20]), wszyscy jéj się kłaniają[21]); a kto jéj niezna, za prostaka[22]) i niegodnego towarzystwa szlacheckiego poczytany bywa; a gdy my téj cudzéj nadskakujemy[23]), kdy ją między sobą za boginią[24]) mamy, jéj krewni[25]) i rodacy z boku na nas patrzący z nierozsądku naszego się natrząsają[26]), płochość naszę palcem[27]) wytykają, wiedząc, jak własnéj wyparliśmy[28]) się matki, w jaką wypchnęliśmy ją poniewierkę[29]).

[1]) cizí, [2]) zkvétati, [3]) říše, rada państwa = říšská rada, [4]) vštípení, [5]) jako ruka k řemeslu, [6]) nerozvážnou bylo by věcí, [7]) cizí (neb) [8]) umělou, [9]) věc hany hodná, [10]) proto, [11]) obecenstvo divilo, [12]) chytají se, [13]) mezi sebou mluví; slovesa gadać užívá se pouze v obecné mluvě s významem = povídati, [14]) vyhodivše, [15]) z něm. Vorwerk = poplužní dvůr, dvorec, [16]) hostěná nevěsta (žena), [17]) vyjíždí, [18]) béře účast, navštěvuje (často), [19]) besedy a shromáždění, [20]) ctí, váží si jí, [21]) uklánějí, [22]) sprostého člověka, [23]) nadržujeme, [24]) akk. od boginia viz gram. [25]) příbuzní, [26]) potřásají, vlastně krčí rameny, [27]) prstem, palec nazývá se polsky krzciuk neb wielki palec, [28]) vystrčili jsme, vyhodili, [29]) na jakou jsme ji postavili nevážnost.

Sonety Krymskie

Adama Mickiewicza.

I. Stepy Akermańskie.[1])

Wpłynąłem na suchego przestwór[2]) oceanu;
Wóz nurza się[3]) w zieloność i jak łódka brodzi:
Śród fali łąk[4]) szumiących, śród kwiatów powodzi[5]),
Omijam koralowe ostrowy burzanu.[*])

[*]) Na Ukrajině nazývají „burianem“ velké keře, které, jsouce po čas léta květem obaleny, dodávají stepím příjemnou rozmanitost.

Już mrok zapada; nigdzie drogi ni kurhanu [6]);
Patrzę w niebo, gwiazd szukam, przewodniczek łodzi [7]):
Tam zdala błyszczy obłok, tam jutrzenka wschodzi . . .
To błyszczy Dniestr, to weszła lampa Akermanu!

Stójmy! . . . Jak cicho! . . . Słyszę ciągnące żórawie [8]),
Którychby nie doścignły źrenice [9]) sokoła;
Słyszę kędy się motyl kołysa na trawie,

Kędy wąż śliską piersią dotyka się zioła [10]) . . .
W takiej ciszy tak ucho natężam ciekawie [11]),
Że słyszałbym głos z Litwy . . . Jedźmy, nikt nie woła!

[1]) Akĕrman = Bělehrad Besarabský, přístavní město v Besarabii při ústí Dněstru, [2]) obzor, nepřehledný prostor, [3]) noří se, [4]) uprostřed vlnivých luk, [5]) uprostřed záplavy květů, [6]) kurhany jsou zbytky historických mohyl a náhrobků, [7]) průvodkyň lodi, [8]) slyším táhnoucí jeřáby, [9]) nedostihly zřenice, [10]) kudy had slizkou hrudí dotýká se trávy, [11]) nastavují zvědavě.

II. Cisza morska [1]).

Już wstążkę [2]) pawilonu wiatr zaledwie muśnie [3]),
Cichemi gra piersiami rozjaśniona woda:
Jak marząca o szczęściu narzeczona młoda [4]),
Zbudzi się, aby westchnąć [5]), i wnet znowu uśnie.

Żagle, nakształt chorągwi [6]), gdy wojnę skończono,
Drzymią na masztach [7]) nagich: okręt lekkim ruchem [8])
Kołysa się, jak gdyby przykuty łańcuchem;
Majtek wytknął, podróżne rozśmiało się grono [9]).

O morze! pośród twoich wesołych żyjątek [10])
Jest polip, co śpi na dnie, kdy się niebo chmurzy,
A na ciszę długiemi wywija ramiony.

O myśli! w twojéj głębi jest hydra pamiątek [11]),
Co śpi w pośród złych losów [12]) i namiętnéj burzy [13]) —
A gdy serce spokojne, zatapia w niém szpony [14]) . . .

[1]) Tišina mořská, [2]) stužku, [3]) švihne, [4]) jak o štěstí nyjící nevěsta, [5]) aby vzdychla (v polštině infinitiv), [6]) plachty (v podobě) korouhve, [7]) stěžních, [8]) loď lehkým pohybem, [9]) lodník vysadil (veslo), cestujících rozesmál se kruh, [10]) živočichů, [11]) památek, [12]) osudů, [13]) náruživé bouři, [14]) zatíná v ně drápy.

III. Żegluga [1]).

Szum większy, gęściéj morskie snują się straszydła [2]);
Majtek wbiegł na drabinę [3]): gotujcie się dzieci [4])!
Wbiegł, rozciągnął się, zawisł w niewidzialnéj sieci [5]),
Jak pająk czatujący na skinienie sidła. [6])

Wiatr! wiatr! Dąsa się okręt [7]), zrywa się z wędzidła [8]),
Przewala się, nurkuje w pienistéj zamieci [9]),
Wznosi kark, zdeptał fale [10]) i skróś niebios leci,
Obłoki czołem sieka, wiatr chwyta po skrzydła.

I mój duch masztu lotem buja śród odmętu [11]),
Wzdyma się wyobraźnia jak warkocz tych żagli [12]),
Mimowolny krzyk łączę z wesołym orszakiem [13]);

Wyciągam ręce, padam na piersi okrętu.
Zdaje się, że pierś moja do pędu go nagli [14]):
Lekko mi, rzeźwo! lubo! [15]) wiém co to być ptakiem . . .

[1]) plavba, [2]) hustéji mořské snují se hrůzy, [3]) žebřík, [4]) připravujte se děti, [5]) uvázl (zavěsil se) v neviditelné síti, [6]) jako pavouk čekající na pokyn osidla, [7]) durdí (hněvá) se loď, [8]) shazuje udidlo = figur. verse, [9]) převaluje se, ponořuje v pěnivém jeku, [10]) pošlapal vlny, [11]) i můj duch jako let stěžně třeští (hýří) ve víru, [12]) nadýmá se obraznosť jako vrkoč plachet, [13]) zástupem, průvodem, [14]) k pohybu jej nutí, [15]) lehko mi, svěže, mile!

IV. Burza.

Zdarto żagle, ster prysnął, ryk wód, szum zawiei [1])
Głosy trwożnéj gromady, pomp złowieszcze jęki [2]),
Ostatnie liny [3]) majtkom wyrwały się z ręki,
Słońce krwawo zachodzi, z niém reszta nadziei.

Wicher z tryumfem zawył; a na mokre góry,
Wznosząc się piętrami [4]) z morskiego odmętu,
Wstąpił geniusz śmierci i szedł do okrętu,
Jak żołnierz szturmujący w połamane mury [5]).

Ci leżą napół martwi, ów załamał dłonie,
Ten w objęcia [6]) przyjaciół żegnając się pada,
Ci modlą się przed śmiercią, aby śmierć odegnać;

Jeden podróżny siedział w milczeniu na stronie
I pomyślił: szczęśliwy, kto siły postrada,
Albo modlić się umié, lub ma z kim się żegnać.

[1]) sejmuty plachty, ster, z něm. Steuer = vratidlo, kormidlo prasklo, ryk vod, hluk vln (jinak také závěj), [2]) hlasy starostlivého shromáždění, pompa = nádhera, zlověstné křiky, [3]) poslední šňůry, z něm. Leine, [4]) jako patra vysoké, [5]) v rozbořené zdi, [6]) v objetí.

V. Grób Potockiéj.

W kraju wiosny, pomiędzy roskosznymi sady,
Uwięzłaś [1]) młoda różo! bo przeszłości [2]) chwile,
Ulatując od ciębie jak złote motyle,
Rzuciły w głębi serca pamiątek owady [3]).

Tam na północ, ku Polsce, świecą gwiazd gromady . . .
Dlaczegóż [4]) na téj drodze błyszczy się ich tyle?
Czy wzrok twój ognia pełen, nim [5]) zgasnął w mogile,
Tam wiecznie lecąc, jasne powypalał ślady?

Polko! i ja dni skończę w samotnéj żałobie [6]);
Tu niech mi garstkę ziemi dłoń przyjazna rzuci [7])!
Podróżni często przy twym rozmawiają grobie:

I mnie wtenczas dźwięk mowy rodzinnéj ocuci [8]),
I wieszcz samotną piosnkę dumając o tobie,
Ujrzy bliską mogiłę, i dla mnie zonóci [9]).

[1]) uvázlas, [2]) minulosti, jak jest budoucnost? = přyszlość, [3]) památek nicotu (owad také hmyz), [4]) proč, [5]) než, nežli, [6]) smutku, [7]) tu nechť mi hrstku zemi příznivá ruka hodí, [8]) zvuk mluvy rodné probudí, [9]) zanotuje.

Szczęście. [1])

Trwałe szczęście nie jest ludzkiem przeznaczeniem [2]); zaledwie go nam kiedy zakosztować wolno; jest ono błyskawicą wśród nawałności życia [3]), krótkim spoczynkiem w trudnéj podróży [4]), którą od kolebki do grobu odbywamy. Nie jest to żadna sztuka [5]), po rodzicach odziedziczyć majątek i godności; ale dojść do nich uczciwą pracą [6]) i cnostliwem życiem, to jest chlubą, to prawdziwym zaszczytem [7]). Nigdy nikt [8]) nie był prawdziwie szanowanym [9]) i kochanym dla samych pieniędzy, albowiem i góry czciłby [10]) potrzeba, dla tego, że złoto w swych wnętrznościach [11]) mają. Bogacz znajdzie kilku podłych pochlebców; ale całe bogactwo jego nieprzeszkodzi prawdzie [12]),

żeby wad i występków jego wykryć nie miała [13]); cały majątek nie zmusi [14]) jednego serca, żeby go kochało; wszystkie skarby nie zniewolą [15]) ust żadnych, żeby szczerą [16]) pochwałę jego wyrzekły; niedola [17]) lub zgon jego jednéj łzy z niczyjego [18]) nie wyciśnie oka, jeżeli bogactw duszy z bogactwami fortuny nie złączy [19]). Przeciwnie cnota, choć uboga, zjedna sobie dobre imię, powszechny szacunek [20]) i miłość [21]) wielu.

Przestawaj na tém, co masz a bylebyś chciał [22]), choć i w szczupłéj mierności [23]) będziesz miał wszystko, czego ci potrzeba. Złoto nasycić nie może i owszem pragnienie zwiększa [24]); pocóż [25]) to gromadzić, czego nigdy dosyć [26]) mieć nie można. Ten, który się rozumem nie rządzi [27]), szczęścia i nieszczęścia znieść nie potrafi. Najdoskonalszy człowiek jest ten, którego mądrość prowadzi w każdém działaniu i kroku, który wprzód uważa, niż działa.

[1]) štěsti, [2]) určením, [3]) uprostřed bouřlivého žití, [4]) krátkým odpočinkem v namáhavé cestě, [5]) umění, akademia sztuk pieknich = akademie krásných umění, [6]) poctivou prací, [7]) cti, zásluhou, [8]) nikdo, [9]) ctěn, [10]) ačkoliv i hory by se ctíti měly, [11]) ve svém nitru, [12]) neuškodí pravdě, [13]) aby nebyla s to odkrýti vady a zločiny (přestupky), [14]) nepřinutí, [15]) nepřivedou v nevolnictví, otroctví, niewola = otroctví, [16]) pouhou, čirou, [17]) nešťastný, zlý osud, pohroma, [18]) z ničího (oka), [19]) štěstěny nesloučí, [20]) všeobecnou poctu, [21]) lásku, [22]) třeba bys chtěl, byť bys chtěl, [23]) skrovné míře, [24]) žízeň (dychtivost) zvětšuje, [25]) k čemu, [26]) dosti, [27]) neřídí.

Na Wawel, na Wawel [1])!

Na Wawel, na Wawel,
Krakowiaku żwawy [2]),
Podumaj, potęsknij [3]),
Nad pomnikiem sławy . . .
Dzieje twojéj ziemi
Na grobowcach czytaj
Twoich wodzów groby
Uściskiem [4]) powitaj,
Popatrz się po górach,
Po dołach, równinach,
Niech dziewic miłością
Krew ci zawrze w żyłach . . . [5])
Tu Twych ojców kości,
Bieleją z pod sochy [6])
Tam w powietrzu drgają [7])
Braci twoich prochy.

Przyłóż usta do nich,
Słodycze wysysaj [8]),
Na ich łonie głowę
Do snu ukołysaj [9]),
Niech się przyśnią tobie [10]),
Tysiące, tysiące,
Co już legly w grobie . . .

Ed. Wasilewski.

[1]) hora nad Vislou v Krakově, památná v dějinách Polsky, na níž nachází se někdejší královský zámek (nyní kasárny) a katedrála, [2]) žertovný, žvavý, [3]) postěžuj (zastesknì), [4]) stisknutím, obejmutím, [5]) ať láskou děv krev ti zavře v žilách, [6]) bělí se z pod pluhu, [7]) chvějí se, [8]) sladkosti vyssaj, [9]) ke snu ukolébej, [10]) nechť se zdají, sní tobě tisíce . . . které již lehly; co jest zde na místě vztažného zájmena.

Mędrszy Mazur [1]) niż djabeł.

Mazur potrzebował pieniędzy, pożyczyl więc [2]) od djabła pod warunkiem [3]), że mu odda [4]) pieniądze wraz [5]) z duszą w tedy jak liście opadną z drzewa. Hulał [6]) Mazur mając sporo grosiwa [7]); wybudowal sobie nową chałupę, stodolę, oborę [8]), zakupił krów, koni i owiec, przykupił roli i kawał [9]) sosnowego lasu, co za jego niwą wyrastał. Latem pracował w polu, zbierał kopy [10]) a w jesieni siał żyto i pszenicę. Djabeł szedł polem a widząc, że sieje, rzekł: Głupie chłopisko! na co mu siew, kiedy ja przed zimą capnę jego duszę! I merdał [11]) ogonem z radości. Mazur poznawszy go z dala, ukłonił mu się nisko i śmiał się v sercu z głupiego djabła. Nadeszła pora późnéj jesieni; okolo św. Marcina sypie się liście jak grad [12]) z drzewa. Ucieszony djabeł poszedł do chaty, gdzie poczciwy Mazur skończywszy już pieśni nabożne, zabierał się do spoczynku. Gdy zastukano [13]), wyszedł Mazur a poznawszy djabła rzekł: przyjdź Wasze [14]) jutro, to się rozprawim [15]). Do świtu samego [16]) chciwy duszy djabeł czekał podedrzwiami dzwoniąc od zimna zęboma. Chłop rano odmówiwszy pacierze [17]), mając szkaplerz [18]) na piersiach, włożył w kieszeń [19]) flaszkę święconej wody i wyszedł. Djabeł łap go za kark, ale Mazur pchnął go [20]), aż się nogami nakrył[21]). Czekaj poganinie [22]), zawołał, wszak znasz naszę umowę; a nie zbliżaj się do mnie, bo ci chlusnę [23]) wody święconéj w ślepie [24]). A niewieszto psi synu, że w tedy dopiéro mam ci oddać pieniądze i duszę jak wszystkie liścia z drzew opadną. Patrz pogańska duszo, sosna zielona a ty chcesz pieniędzy i duszy.

Przyjdź późniéj. I zatrzasł [25]) drzwi chaty przed nosem djabła, który ze złości i wstydu za rogi się uchwycił. Poskoczył na pierwszą zieloną sosnę, począł zębami i pazurami gryźć i obrywać [26]) zielone iglice [27]), pokłół sobie łapy [28]) i widząc, że im nie da rady [29]), zlazł z sosny i wyznał, że ta razą mędrszy Mazur niż djabeł. Zwyciężony, udal sie w pokorę, kusząc [30]) Mazura jeszcze większemi skarbami [31]) i zaproponował [32]) mu jeszcze dwie próby: najprzód mieli się próbować, kto wyżéj rzuci. Djabeł więc, pochwyciwszy kamień, tak go w górę wysadził, że dopiéro za trzy godziny spadł z gwałtownym impetem [33]), i wrył się w ziemie na kilkanaście łokci głęboko. Teraz na mnie koléj [34]), rzekł Mazur i pochwyciwszy dziarsko [35]) djabła w obie garście [36]), zwrócil twarz ku księżycowi [37]), jak gdyby na czem czekał [38]). Djabeł ledwie dysząc rzekł: czego ty wytrzeszczasz tak ślepie na miesiąc. Widzisz Bratku, odpowiedział Mazur, upatruję [39]) mego kuma na księżycu, żeby był gotów cię odebrać [40]). Wyłąkl się [41]) djabeł a wyrwawszy się z rąk Mazura dobrowolnie przyznał mu zwycięstwo.

No jeszcze jedno i będzie kwita [42]), spróbujmy się kto mocniejszy. Tu poznał Mazur, że mocą nic nie dokaże, bo chociaż czuł się na sile, to przecież nie ludzka rzecz z djabłem się borykać [43]). Postanowił przeto chytrością djabła podejść i rzekł: Cóż ty djable na mnie się chcesz porywać, kiedy ty mego tu śpiącego 100 letniego dziadka nie zmożesz. I wskazał na opodal leżącego niedźwiedzia [44]). Rzucil się obces [45]) djabel na niego, ale Boruta [46]) rozgniewany, że mu sen przerwano, ścisnął tak mocno Lucypera, że ten z piskiem [47]) ledwie się z jego pozurów wywinął. Skrwawiony, rzucił Mazurowi złoto i już się z nim więcéj nie wdawał.

[1]) mądry, mędrszy = moudřejší Mazur (Polák severozápadně od Krakova), [2]) půjčil tedy, [3]) podmínka, [4]) vrátí [5]) zároveň, [6]) hýřil [7]) notně peněz, [8]) ohradu, [9]) kus, [10]) kupy, hromady, [11]) pohyboval, [12]) krupobití, [13]) zaklepáno, [14]) Wasze skrác. Wasza miłość, [15]) spořádáme, [16]) do samého úsvitu, [17]) modlitbu, [18]) škapulíř = památný peníz, [19]) do kapsy [20]) šťouchl ho, [21]) doslovně: až se nohama přikryl. [22]) pohane počkej, [23]) chloustnu, [24]) hanlivý výraz pro oči, [25]) zatřískl (dvéře), [26]) rváti, [27]) špendlíky, vlastně jehly, špendlík zove se polsky szpilka, [28]) tlapy, pazoury, [29]) že jim neporadí, [30]) pokoušeje, [31]) poklady, [32]) navrhl, [33]) s mocnou prudkostí, [34]) teď je na mne řada, [35]) ruče, mužně, [36]) hrst = ruce, [37]) měsíci, [38]) jako kdyby na neco čekal, [39]) zírám, [40]) zdal, by nebyl hotov tě převzíti, [41]) ulekl se, [42]) a budeme spraveni, budemi si kvit, [43]) potýkati, [44]) medvěda, [45]) zrovna v čas, [46]) název medvěda, [47]) s kvikotem, pištěním.

Pieśń żniwiarska [1]).

Jak las wysokie żyto się udało [2]),
Oj będzie za to pieniędzy nie mało!
A pszenica na zagonie,
Złocistemi kłosy płonie [3]).
Jęczmień i owies błyska barwą świetną,
Wszystko to, wszystko sierpy nasze zetną;

A pracowne nasze woły,
Wszystko zwiozą do stodoły;
Potém wymłócim a czeladka pańska,
Wgalerach z szyprem powiezie do Gdańska [4]).

Piękne zboże się udało,
Będzie pieniędzy nie mało.
Więc chłopcy, dziewki żywo sierpiem żywo,
Skończmy co prędzéj rozpoczęte żniwo,

Gdy skończymy raźni, żwawi,
Pan dożynki nam wyprawi.
Dziewoja, która przodowała w żniwa [5]),
Wesołą piosnkę przed dworem zaśpiewa,

I wianek z kłosów pleciony,
Wstążeczkami ukraszony [6]),
Strojny kaliną i polnemi głogi,
Złoży z podarkiem [7]) przed pańskiemi progi.

[1]) píseň žencú, [2]) urodilo, [3]) zlatými plane klasy, [4]) v lodích s plavcem (lodníkem z něm. Schiffer) poveze do Gdaňska, [5]) která ve žních byla vždy napřed, totiž dobrou pracovnicí), [6]) okrášlený, [7]) jako dárek.

Bieda.

Na końcu wsi, na samém piaszczystém wydmuchowisku [1]), stała nędzna na półrozwalona chata. Przez jéj rozlatują e się ściany [2]) północny wicher przeraźliwie świstał [3]) a szczyt mchem i wrzosem [4]) przykryty ledajako zasłaniał od słoty biednego Szymona z żoną i siedmiorgiem [5]) dziatek. Izba jak latarnia na przestrzał [6]) przepuszczając światło, wichry i deszcze: przegrodzona była chróstem [7]), za którém stawała na noc chuda

[1]) sypké místo, nanesené pískem, [2]) rozstouplé stěny, [3]) pronikavě hvízdal, [4]) vřesem, [5]) sedmi (dětmi), [6]) jako prostřelená svítilna, [7]) chra-

jak szkielet [8]) krówka, żywicielka siedmiorga zgłodniałych dziatek: matka ich bowiem i ojciec mleka prawie nigdy nie jadali, żyli tylko kartoflami, czarnym chlebem a czasem i tego nie stało. Ale ten Szymon dawniéj miał się niezgorzéj, posiadał wspólnie [9]) z bratem swoim Hilarym porządny dom we wsi, miał bydlo, ogrody i pola; lecz gdy mu żona ciężko zachorowała, kdy na doktorów i na leki przybrakło [10]), pożyczał od brata po trosze [11]) aż nareszcie brat mu powiedział, że już więcéj dać nie może; a jeżeli on chce wszystko na żonę stracić, to niech się z nim porachuje [12]) a wypłaci mu resztę z jego ojcowizny [13]) i już będzie kwita. Jakoż przyszło do obrachunku [14]) a oraz do ustąpienia [15]) ojcowskiego domu. Nic już nie miał i żył z wyrobku, choć ciężko pracował, choć sam utykał prawie z utrudzenia [16]) nie zdołał [17]) polepszyć swéj nieszczęśliwéj doli. Serce jego krajało się z bólu [18]) na widok wynędzniałych dzieci i żony. W takim to opłakanym stanie żyjąc poczciwi ludzie, nie opuścili jednak żadnéj porannéj [19]) modlitwy. Jednéj niedzieli, gdy Szymon wybrał się na kazanie, postrzega przed domem brata Hilarego, którędy przechodził, pełno bryczek i koni: powiadają mu, że przecie musi wiedzieć o zrękowinach [20]) córki swego brata z sąsiednim dzierżawcą [21]). Chwała Bogu, pomyślał sobie, widać że musiał przyjść do grosza, to może i mnie biedaka wesprze [22]). Wszedłszy do kościoła, ujrzał brata, bratową [23]) z dziećmi siedzących w pierwszéj ławce; on stanął blizko kruchty pomiędzy dziadami [24]) i modlił się gorąco. Po skończoném nabożeństwie [25]) padł na kolana a uderzywszy potrzykroć czołem o ziemię, wyszedł ucieszony w sercu. Ha Bóg łaskawy skruszył zapewne [26]) twarde braterskie serce, pójdę do jego domu, napełnionego weselem, może i mnie przy tak powszechnéj radości wesprze. Z taką ufnością [27]) w sercu zbliżył sie do braterskiego domu, a widząc licznych gości obsiadających stoły, stanął przed sienią [28]), aby swą nędzną odzieżą nie zawstydzić [29]) brata; prosząc tylko jednego ze sług, aby panu Hilaremu doniósł o jego przybyciu [30]). Długo musiał czekać, nim Hilary przychodząc do kuchni spojrzał na naszego biedaka i zapytał go krótko: czego żąda? Wszak wiész, panie bracie,

stím, [8]) kostra, [9]) pohromadě, [10]) nedostávalo se, [11]) vypůjčil po troškách [12]) vyúčtuje, srovná, [13]) otcovského podílu, reszta = zbytek, [14]) vyúčtování, pořádek, [15]) postoupení, [16]) klopýtal vlastně únavou, [17]) nemohl, nebyl s to, [18]) řezalo se bolem, [19]) ranní, [20]) v sňatku, [21]) nájemce, [22]) bude podporovati, [23]) žena bratrova, [24]) dědy, starci, [25]) pobožnosti, náboženství = religia, [26]) obměkčil jistě, [27]) nadějí, troufalostí, [28]) síní, [29]) oděvem nezahanbil, [30]) příchodu, [31]) ničemů, [32]) masa, [33]) jdi pryč!

mówil pokornie Szymon, o mojém położeniu. Mój bracie, rzekł Hilary, kdyby nam pracowitym i rządnym gospodarzom przyszło wspomagać wszystkich tobie podobnych łatendów[31]), pewnobyśmy także z torbami pójść musieli; więc bądź zdrów. Hilary już odchodził, gdy w tém spotkawszy sługę niosącego na misce resztki mięsiwa[32]) ze stołu do kuchni, wziął z półmiska spory gnat, i podał go prawie martwemu Szymonowi z temi słowy: oto masz na drogę a idź precz[33])! Szymon machinalnie przyjął podaną sobie kość ogromną i chwiejąc się wyszedł z braterskiego domu z rozpaczą w sercu. Za wsią pod lasem płynęła rzeczka, do któréj Szymon przyszedłszy stanął, spojrzał ponuro[34]) w wodę i już chciał jednym skokiem pozbyć się na zawsze[35]) swego utrapienia; lecz mu nagle przyszły na myśl dzieci i żona. Długo stał zamyślony nad brzegiem; nareszcie uczuł potrzebę posilenia zwętlonych[36]) sił a dobywszy[37]) darowanego gnata, postanowił go gryść, nie chcąc go nawet[38]) pokazywać strapionéj żonie, aby jéj nieludzkiém przyjęciem braterskiém nie zasmusić. Kiedy w najlepsze ogryza resztki mięsa i kiedy sie zabrał do wydobycia[39]) tuku tkwiącego[40]) w rurze[41]), aliści ni ztąd ni zowąd[42]) zjawiła się przed nim wiotka mara[43]) wyciągając do niego wychudłe ręce jak ożogi[44]), z prożbą, aby się z nią temi resztkami podzielił.

Szymon nie zląkł się[45]) wcale wychudłéj postaci, która w pokornéj postawie stała przed nim, jeno rzekł: „czemże się z tobą będę dzielił, kiedy widzisz, że sam nic nie mam.“ A jednak[46]) od ciebie muszę koniecznie co dostać, choćby i najmniejszy kąsek.“ „Coś ty za jedna?“[47]) odrzekł Szymon. „Jestem twoja biedą,“ odrzekła widma „i już od trzech lat trzymam się ciebie.“ Szymon: „To ty niecnoto pochłonęłaś[48]) cały mój dostatek[49]) i przyprowadziłaś mnie do ostatecznej nędzy[50]).“ Widma: „Jam cię przywiodła do téj swobody, że ci nic nie cięży[1]) i jesteś zupełnie wolny.“ Szymon: „To się ty jeszcze za me udręczenia[2]) ze mnie naigrawasz, przebrzydła jędzo[3])? Czekaj, łeb ci rozbiję, uśmiercę cię na miejscu!“ Widma ze śmiechem: „Ciało moje to pajęczyna[4]). Prędzéj ze mną wskórasz[5]), kdy mi oddasz twój przysmak[6]); bo inaczej

[31]) pochmurně, [32]) na vždy, [33]) ztenčených sil, [34]) vyndav, [35]) jej ani [36]) do vydobytí, [40]) nalézajícího se, [41]) v kosti (rource), [42]) aliści = ale, avšak z čista jasna, [43]) útlé strašidlo, [44]) hřebla, [45]) uleki se, [46]) Avšak, ale, [47]) z něm. was bist du für eine = co jsi zač, [48]) pohltilas, [49]) zásoby, [50]) do poslední (největší) nouze, [1]) ne tíží, [2]) týrání, [3]) čarodějnice ošklivá, [4]) pavučina, [5]) dříve se mnou pořídíš, dříve se se mnou vyrovnáš, [6]) la-

mnie się **nie** pozbędziesz. Radzę ci, uczyń to w dobry sposób a może **ciebie**, żonę twoję i dzieci na kilka chwil opuszczę.

Szymon oddał jej swój przysmaczek i ona poczęła z wściekłą żarłocznością [7]) gryźć i ujrzawszy w rurze pozostałą tłustość, włożyła **w nię** najprzód jednę, potém drugą wychudłą rękę, daléj **wciska** zgłodniałą paszczę [8]), całą głowę i w ten sposób wsunęła **się** cała w potężną rurę [9]), ssąc z niéj tłustość, nogi tylko do **su**chych badyli [10]) podobne wyglądały jeszcze: gdy Szymonowi przyszła naraz myśl arcydowcipna [11]), pozbycia się swéj **dręczycielki** [12]). Obejrzawszy [13]) się, upatrzył kawał drzewa, który **co**prędzéj [14]) nożem na końcu przystrugał, kołkiem [15]) otwór **zaszpuntował** i tak zabitą biedę w kości do rzeki czém prędzéj **wrzucił** a do domu powracał. We wsi jego dawni znajomi **uprzejmie** się z nim witali a kilku z nich zaprosiwszy [16]) do **karczmy**, jedni do wspólnego zarobku [17]) przy zyskownéj pracy **inni** nawet do spółki handlowéj przy świadkach przypuściwszy [18]), na zaczęcie handlu [19]) pewną kwotę [20]) pieniężną wyliczyli. Upojony [21]) rozkoszą Szymon pospieszył do żony z pełną **kiesz**enią. Wszedłszy do izby, rzecz całą żonie opowiadać **zaczął**. Ale zdziwił się jeszcze bardziéj, kdy i od żony same **szczęś**liwe nowiny usłyszał. Nic dziwnego, że Szymon przy **takiém** szczęściu, nie leniąc się do pracy w krótkim czasie **przyszedł** do chleba, wystawił dom porządny, kupił rolę, łąki **i** bydło i stał się zamożnym gospodarzem. Jednéj niedzieli, **gdy** porządnie ubrany [22]) wychodził z kościoła spotkał brata, **który** go mile przywitawszy, wdał się z nim w poufałą [23]) **rozmowę** o różnych sposobach zrobienia majątku. Szymon **długo** milczał a kiedy Hilary dał mu uczuć, że powątpiewa [24]) o jego uczciwości, nie mógł się dłużéj wstrzymać [25]) i **wszystko** mu opowiedział. Hilary dręczony zazdrością [26]) przemyśliwał o sposobach szkodzenia Szymonowi a ułożył sobie w głowie **wydobyć** z wody biedę i znowu ją na Szymona wypuścić. **Ruszył** więc co prędzéj na wiadome [27]) miejsce, gdzie znalaz **istot**nie na dnie rzeczki kość zabitą gwoździem [28]). Uniesony **radością**, silną dłonią wyrwał szpunt z rury, z któréj bieda **wyskoczywszy**, Hilarego obiema rękoma silnie pochwy-

hůdka, [7]) **se** vzteklou žravostí, [8]) hubu, tlamu, [9]) v táhlou rouru (dutou kost), [10]) **stéblo** = badyl, [11]) velevtipná, [12]) sužitelky, [13]) ohlédnuv se, [14]) co nej**rychleji**, [15]) kolíčkem, [16]) pozvav, [17]) do společného výdělku, [18]) ano i **do** obchodního spolku před svědky připustivše, [19]) k početí obchodu, [20]) **jistou** částku, [21]) opojen, [22]) oblečen, [23]) důvěrnou, [24]) že pochybuje, [25]) nemohl se déle udržeti, [26]) trápen závistí, [27]) vypravil se co nej**rychleji** na povědomé místo, [28]) hřebíkem (kolíkem), [29]) vysvoboditeli

ciła a wołała: „O mój kochany wybawco[29]), już cię téż nigdy nie opuszczę, chyba[30]) śmierć nas tylko rozłączy. Niewiele z początku zważał Hilary na tę mowę, lecz gdy powrócił do domu, dokładnie ją zrozumiał. Na pierwszym bowiem wstępie[31]) dowiedział się, że pies wściekły najlepsze bydło pokaleczył[32]), że parobek wysłany z furmanką z końmi i z towarami[33]) uciekł. W kilka dni pożar pochłonął domostwo[34]) wraz z gumnami[35]) pełnemi zboża[36]). Niebawem przyszedł pan Hilary do kija i torby[37]); takiéj nędzy jednak, jakiéj poczciwy Szymon doznał, nie wycierpiał, bo litość brata wspierała go w niedoli. Wszystko mu jednak na nic się nie zdało, bo bieda jak go raz pochwyciła, tak go popuścić nie chciała.

milený! [30]) leda, [31]) na prvním totiž kroku, wstep = vstup, [32]) poraniti, potrhati, [33]) zboží, avšak zboże = obilí, [34]) pohltil stavení, [35]) zároveň se stodolami, [36]) obilí, [37]) na hůl a mošnu.

Tańcujcie Polki!

Tańcujcie polki, teraz czas tańcować
Z bohaterami Oszmiony, Warszawy[1]),
Czego się smucić[2]) i czego żałować[3])
Braci poległych na polu sławy.

Tylko ostrożnie, aby rączki wasze
Krwią się nie zlały[4]) na to ramię wsparte[5]),
Bo te mundury, te rdzawe[6]) pałasze,
Jeszcze z krwi braci waszych nie otarte.

Ostrożnie, żeby wam się nie ukazał,
Cień drogi brata[7]), kochanka, lub ojca,
Których nieszczęsną krwią tyran się smazał,
Lub wydarł[8]) życie jeden z tych zabójca . . .

Na ziemi świeżo okrytej grobami,
Tańcujcie polki, kiedy milczy serce,
Niedawno bracia tańczyli tu z wami,
Oni w mogiłach — a to ich morderce.

Tańcujcie z nimi, póki sił wam stanie[9]),
Nic to nie szkodzi dobrych polek sławie,
Nie pamiętajcie o strasznej odmianie
I co się dzieje w nieszczęsnéj Warszawie . . .

Niech ten się smuci, co na Sybir leci,
Komu loch [10]) domem, zimna ziemia łożem,
Albo te matki, z których łona dzieci,
Wydarte giną pod kirgizów nożem!

A wy tańcujcie, to rycerze mili,
Tańcujcie z nimi za trudy w nagrodę,
Małośmy jeszcze przez nich utracili:
Tylko ojczyznę, braci i swobodę.

[1]) bitevní místa z povstání polských, [2]) proč se rmoutit, [3]) proč litovati, [4]) r ve slově krwią (instr.) nehlasné, nezalily se krví, [5]) vzepřené srv. inf. przeć, wesprzeć (wspierać), [6]) rezavé, rdza = rez, [7]) drahý stín bratra, [8]) vyrval, srv. inf. vydrzeć, podobně i otrzeć, otarty, [9]) pokud síly nám stačí, [10]) díra, doupě.

Przysłowia narodowe.

(Samemu tylko ludowi polskiemu właściwe.)

„Albo pij, albo się bij.“ [1]) Dla zrozumienia tego pijackiego przysłowia służy dawniéj sarmackiéj gościnności przymus spełniania [2]) roztruchanów [3]), smoczków [4]), pucharów [5]) często aż do stracenia zmysłów.

Ach jakto pili dawniéj, to aż wspomnieć miło.
Pomiernego kieliszka wcale [6]) tam nie było;
Kwarta [7]) najmniéj od razu garniec pospolicie; [8])
A ktoby tam pić nie chciał, niebezpieczne życie:
„Pij, albo się bij zemną,“ a kiedy niechciałeś
Brat szlachcic do pałasza, zaraz się rąbałeś. [9])

Piwnice [10]) dawnych Polaków dostarczały obficie [11]) wina rozmaitych gatunków [12]), ogromne beczki srebrne stały w jadalnych komnatach [13]), biły z win kosztownych fontanny w górę [14]) a puchary garncowe [15]), które dziś oglądamy, jako zabytki osobliwości [16]), uginały kosztowne [17]) i ze zbytkiem zastawione [18]) długie stoły. Zwyczaj przymuszania do spełnienia zdrowia [19]), już duszkiem ogromnego roztruchana [20]), już picia [21]) z dam-

[1]) Buď pij, nebo se bij! [2]) nucení k vyprázdnění, [3]) velký pohár, [4]) škopíků, [5]) pohár, [6]) zcela, úplně, [7]) čtvrtka, [8]) najednou hrnec obyčejně, [9]) pral jsi se ihned, [10]) sklepy, pivnice zove se polsky szynk piwny [11]) vystačovaly bohatě, hojně, [12]) různých druhů, [13]) v jídelnách, [14]) dělali z drahých vín vodo- vlastně vínotrysky, [15]) poháry jako hrnec velké, [16]) jako zbytky zvláštností, [17]) prohybaly cenné, [18]) s nadbytkem zastavené, [19]) přinutiti někoho vypíti na zdraví, [20]) poháru, [21]) picie = pití, zde jest to gen.,

skich trzewików, najwięcéj za Augusta II. był zagęszczony;[22]) zkąd[23]) drugie urosło przysłowie: „Za króla Sasa, jedz, pij i popuszczaj pasa.“ Dla tego téż Krasicki pisze:

Każdy w pijaństwie dziwne rzeczy broił,
August Sas Polskę do reszty rozpoił.[24])

Za panowania Stanisława Poniatowskiego postrzegli się w błędzie[25]) Polacy i z téj i wielu innych szkodliwych przywar otrząsnąć się zdołali[26]). Ztąd[27]) Krasicki rzuca przekleństwo[28]) ironiczne na króla:

O ty na polskim co osiadłszy tronie[29]),
Wzgardziłeś[30]) miodem i nie lubisz wina.
Cierpisz[31]) pijaństwo, żę w ostatnim zgonie[32]),
Z ciebie gust książek[33]) a piwnic ruina,
Tyś naród z kuflów[34]), szklenic, beczek złupił[35]),
Bodajeś[36]) w życiu nikdy się nie upił![37])

„Bezpieczny jak za taborem.“ Mieli dawni Polacy osobliwy[1]) sposób obwarowania obozów[2]). Spinano wozy łańcuchami[3]) w czworogran[4]); w przedziałach[5]) i rogach ustawiano armaty[6]) i tak pod strażą téj ruchomej twierdzy[7]) postępowało nieraz[8]) rycerstwo, otoczone zewsząd od nieprzyjaciół, dzielny im stawiając odpór[9]) i częstokroć szczęśliwie uchodząc[10]) z niebezpieczeństwa. Pod zasłoną takiéj warowni[11]) ustępował Stan. Żółkiewski, hetman W. K. z Wołoszczyzny przez bagna, pogórki, doliny trzydzieści mil, ciągiem[12]) ośm dni, broniąc się z niewypowiedzianem męztwem[13]) rojom Turków i Tatarów. Już blizki był swego celu[14]), już stanął na godzinę tylko drogi od Dniestru; lecz niektórych niedbałość a niekarność ciurów obozowych[15]) zaprędko[16]) opuszczających obóz i spieszących na drugą stronę o srogą klęskę[17]) i śmierć go przyprawiły. Wpadają w rozerwany tabor ośmielone barbarzyńców tłumy[18]). Pozostałe towarzystwo pozbawione koni, potykając się piechotą[19]), raz jeszcze mężny stawi odpór, lecz wkrótce pod przemocą

[22]) zavedený rozšířený, [23]) odkudž, [24]) do konce rozpil, [25]) viděli, že bloudí, že chybili, [26]) škodlivých zakořeněných vad byli s to setřásti, [27]) odtud, podle toho, [28]) kletbu, [29]) vsednuv na trůn, [30]) pohrdals, [31]) trpíš, [32]) v posledním skonu, [33]) příchuť knih, [34]) kufel = kořík, [35]) odřel, oloupil, [36]) bodejž si, [37]) neopil. [1]) zvláštní, [2]) obhájení táborů, ležení, [3]) řetězy, [4]) čtverhran, [5]) v mezerách, [6]) děla, také harmata, [7]) pohyblivé tvrze, [8]) postupovala najednou, [9]) statečný kladouc jim odpor, [10]) ušedše, [11]) pevnosti, [12]) během, [13]) s nevýslovnou mužností, [14]) cíle, [15]) nekáranosť záškodníků v ležení, [16]) rychle, [17]) krutá ztráta, [18]) smělé barbarů tlupy,

upada. Żółkiewski widząc już całą rzecz straconą, że umrzeć potrzeba, ścisnął [20]) syna za rękę a wziąwszy rozgrzeszenie od ks. Szymona Karmelity, spowiednika swego, z szablą w ręku na tłumy rzuca się nieprzyjaciół, wyrzekłszy te pamiętne słowa: „Rzeczpospolita powierzyła [21]) mi to vojsko, jeżeli go nie zachowam, zginę z niem razem.“ Wtém jeden z rotmistrzów [22]) podaje mu konia i zaklina, by się ratował. Obruszony [23]) hetman myślą ocalenia siebie [24]) wtenczas, gdy wszytko ginęło, uderzył konia ostrzem [25]) żelaza; lecz cios [26]) wiekiem osłabionéj dłoni [27]) raz tylko lekki zadaje [28]); wkrótce mając koło siebe syna i synovca, gdy bój nierówny zwodzi [29]), najprzód utraca [30]) rękę, potém niepoznany wśród [31]) nocy pod tysiącami trupów [32]) upada. Pierwszy Koniecpolski postrzegł zgon sędziwego wodza [33]) a żalem zdjęty [34]), kogo tylko [35]) w ciemności mógł rozeznać starszyzny [36]) wołał: „Opuszczeni od niecnych; osieroceni [37]) po dzielnym hetmanie, idźcie waleczni! pomścić się klęski [38]) jego lub śmierci nie przeżyć.“ Słowa te ożywiły pozostałych jeszcze; z orężem [39]) w ręku przebijają się przez hufce [40]) Turków, lecz wkrótce napadają na nowe, biją się otoczeni zewsząd [41]), znużeni przeciwko świeżo przybyłym [42]) w szczupłéj liczbie naprzeciwko tłumom: wielu okrytych ranami pada, inni zabrani w niewolą [43]). Skoro dzień rozjasniał [44]), zebrali się Turcy dla zbierania zdobyczy [45]) i chowania [46]) pobitych naszych i swoich. Wsród stosu [47]) trupów znaleziono Żółkiewskiego. Poznano męża po białéj siwiznie [48]) po téj szlachetnéj i śmiałéj twarzy, co zdała się grozić i po śmierci nieprzyjacielowi. Przyniesiono uciętą głowę [49]) do Skinder-Baszy. Mówią [50]), że wódz ten długo w niéj wlepione trzymał oczy [51]), czylito karmiąc mściwą pychę [52]) widokiem tak znakomitego nieprzyjacieła, czyli z zadumania [53]) nad niestałością rzeczy ludzkich.

„Szlachcic na zagrodzie równy wojewodzie“ [1]). W Polsce najuboższy szlachcic używał tych samych swobód, co najznakomitszy [2]) koła rycerskiego magnat. Każdy miał

[19]) na pěšo, [20]) stisknul, [21]) vlastně republika, zde říše, svěřila [22]) rytmistr, [23]) rozhořčený, [24]) zachránění sebe, [25]) ostřím železa, [26]) avšak úder, [27]) dlaně = ruky, [28]) ránu jen lehkou zadá, [29]) svádí, [30]) nejprve ztrácí, [31]) uprostřed, [32]) mrtvol, [33]) šedivého vůdce, [34]) žalem zdrcen, [35]) jen, [36]) starszyna, starszyzna = důstojník, [37]) osiřelí, [38]) ztráta, [39]) se zbraní, [40]) houfce, [41]) odevšad, ze všech stran, [42]) unaveni proti (těm, kteří) právě přibyli, [43]) jiní odvedeni v nevolnictví, [44]) sotvaže se rozednilo, [45]) kořist, plen, [46]) pohřbení, [47]) stos = hromada, [48]) muže s šedinami, s bílými vlasy, [49]) uťatou hlavu, [50]) mluví se, [51]) utkvělé měl oči, [52]) buď že ukájel mstivou pýchu, [53]) v zamyšlení nad nestálostí věcí lidských. [1]) šlechtic na zahradě, roveň vojevodě, [2]) nejslavnější, [3]) na volbu, [4]) že

prawo głosowania na elekcyi [3]) królów i mógł mieć nawet nadzieję otrzymania berła [4]), jak się tego wydarzały przykłady [5]). Ta równość w należeniu do elekcyi nietylko króla ale i posłów sejmowych [6]) zmuszała [7]) najznakomitszych panów do skarbienia sobie łaski [8]) „drobnéj czyli zagonowéj“ [9]) jak nazywano szlachty. Z téjto przyczyny nie inaczéj jak tylko „Panie bracie!“ chociażto [10]) senator, wojewoda lub kasztelan przemawiał [11]) do orzącego pługiem szlachcica. Tysiąc szabel było w pogotowiu na skinienie [12]) jednego pana, który umiał sobie hojnością i popularnością zjednać przywiązanie [13]) szlachty. Sławne „nie pozwalam [14])!“ (liberum veto) jednogo posła tak było w poważaniu [15]), że mogło przerwać obrady sejmowe [16]). Imię szlachcica polskiego uważano [17]) za najwyższy zaszczyt [18]) i wyżej ceniono [19]), niż zagraniczne tytuły hrabiów, baronów, książąt [20]), które jako równości polskiéj szlachty nie miłe, dopiero późniéj [21]) się rozmnożyły.

„Dać komu wieniec grochowy,“ jest to odprawić z niczém [1]). Dawniéj bowiem [2]) był zwyczaj, iż zalotnikom, którzy wzajemności nie mieli od panien [3]) dawano wieńce grochowe, lub do powozu odjeżdżających przywięzywano wiązkę grochowin [4]). Posłuchajmy w tym względzie [5]), piosnki pełnéj prostoty.

Staś:	Ludka:
Ludku moja, Ludku!	Stasinku, Stasinku!
w zielonym ogródku,	Przy mojem okienku,
jest róża miesięczna [6])	co rok w lubéj wiośnie [9])
i miła i wdzięczna;	groch cukrowy rośnie.
z téj róży w sobotę	Z niego wianek splotą
wianek sobie splotę [7]);	i twą skroń młodzieńczą [10])
a w świętą niedzielę	tym grochem uwieńczą.
już nasze wesele [8])!	

obdrží žezlo, [5]) staly příklady, [6]) poslauců sněmovních, [7]) nutila, [8]) získání si lásky, [9]) malé jako záhon pole, [10]) ačkoliv), [11]) mluvil (k někomu), [12]) pohotově na pokyn, [13]) přichylnosť, [14]) nepovolím, [15]) ve vážnosti, [16]) považováno, [18]) nejvyšší čest, vyznamenání, [19]) ceněno výše, [20]) gen. plur. od książę, gen. księcia, m. č. książęta = knížata, [21]) teprv později. [1]) poslati s prázdnou, [2]) dříve totiž, [3]) kteří se s pannami vzájemně nedohodli; panna = slečna; v oslovení osobním však vždycky, ať platí svobodné neb vdané dámě, užívá se „pani“: Proszę . . . kłaniam się pani, widziałem panią . . . Názvu panna užívá se pouze písemně. [4]) uvazován věchet hrachoviny, [5]) ve vzhledu tom, [6]) měsíční růže, [7]) vínek si upletu, [8]) svatba, [9]) na milé jaro, [10]) skráň mládeneckou, [11]) zprávu

Dodać tu należy wiadomość [11]), iż na dworach nawet najznakomitszych panów polskich było w zwyczaju, iż podobnym zalotnikom davano przy stole czerninę [12]) z gęsi [13]), która była odpowiedzią odmowną [14]), iż ani wzajemności dziewicy, ani przychylności rodziców spodziewać się [15]) nie może. Był i ten obyczaj, iż zalotnikom przy stołach podawano kapłonów [16]) do rozebrania na powietrzu [17]).

[12]) černé maso, [13]) z husy, [14]) odpovědí odmítající, [15]) naditi se, [16]) kapouny, [17]) k rozkrájení ve vzduchu (v rukou).

Zwyczaje polskie.

Kolęda.

Wyraz ten podług jednych ma pochodzić [1]) od pogańskiego bóstwa starożytnych Sławian, którego święto do uroczystości Bożego narodzenia zastósowano [2]); podług innych od słowa łacińskiego kalendae, pierwszy dzień miesiąca. Kolęda trwa od Bożego narodzenia aż do N. Panny Gromnicznéj [3]) a czasem przes całe mięsopusty [4]). Żaki chodząc po domach z jasełkami [5]) lub też z gwiazdą misternie z papieru wyklejoną [6]) (ostatnia była wewnątrz oświecona gorejącą świecą [7]) i obracać się mogła). śpiewały pieśń: „W żłobie leży, kto pobieży kolendować małemu?“ itd. Zwyczajnie także sam ksiądz pleban [8]) z organistą w towarzystwie [9]) przybranych w komeszki [10]) ckłopców, którzy z całéj siły dzwonkiem dzwonili, chodził po kolędzie. Wszedszy do izby, dawał krzyż do pocałowania [11]) mieszkańcom i stawiał na przygotowanym stole. Po krótkiéj przemowie do domowników, examinował dzieci i służących z katechizmu; po jego oddaleniu się, dziewczęta ubiegały się do stołka [12]), na którym dobrodziéj siedział, w tém przekonaniu [13]), że która pierwsza na nim usiędzie, tego roku za mąż pójdzie. Po wsiach dawano na kolędę: szperki, kilkałokciowe kiełbasy [14]), ser, orzechy, owoce, kokosze [15]), po kilka groszy; we dworach sporszy pieniądz i raczono [16]) podług możności. W Prusiech należące się [17]) kościołom za kolędne

[1]) pochází, [2]) jehož svátek k slavnosti vánoční použito, [3]) až do Hromnic, [4]) masopust, [5]) s jesličkami, [6]) vylepenou, slepenou, [7]) hořící svící, [8]) kněz, farář, [9]) ve společnosti varhaníka, [10]) ustrojen v komže, [11]) k líbání, [12]) běžela k židli, [13]) v tom přesvědčení, [14]) několika klobásy, [15]) slepice, [16]) vydatnější peníz a častováno, [17]) kostelům, jimž náležela

kiełbasy, jak u nas meszne [18]) lub dziesięcina, mierzą na łokcie. I tak kościół jeden ma kiełbasy kolędnéj łokci 80, inny 120, według uposażenia fundatorskiego [19]). Nie bierze jéj ksiądz wtenczas kiedy kolęduje, ani też razem; ale po trosze, posyłając do sołtysa [20]) po tyle łokci ile chce [21]), który natychmiast wyznaczoną miarę kiełbasy szafuje [22]).

W domach zamożnych bywała kolęda okazalsza [23]). Magnat rozdawał między swych domowników niekiedy wsie [24]), konie z sutemi rzędami [25]), puhary srebrne, albo kiesy [26]) napełnione złotem. Teraz przychodzą jeszcze z powinszowaniem muzykanci, stróże, kominiarczyki [27]), woźni [28]), i małem kontentują się datkiem [29]), radzi, że drzwi przed nimi nie zamknięto.

Po wsiach najpospoliciéj [30]) odbywa się kolęda około trzech Króli; z tego powodu wigilią téj uroczystości [31]) nazwano u pospólstwa [32]) szczodrym wieczorem, że wtenczas rodzice dzieciom, gospodarz czeladzi kolędę zwykli byli rozdawać. Parobcy poprzebierani za baboków [33]), dziadów, z przewróconym kożuchem, lub też prowadząc na powrośle [34]) w grochowiny przestrojonego niby [35]) niedźwiedzia, obchodzili wieś całą, pocieszne wyprawiając skoki [36]) a dla większéj uciechy spektatorów [37]). często porządnie przez grochowiny kijem okładali mu boki [38]). Gdy już wszystkie chaty obeszli, wrócili w umówione miejsce; jedna z towarzyszących im dziewcząt, obrana gospodynia, gotowała wieczerzę; kupowano wódki za uzbierane pieniądze i zabawa trwala do późnéj nocy.

W dzień trzech Króli był zwyczaj poświęcania na oltarzu złota, mirry, kadzidła i kredy. Złotem święconem określano szyję na ból gardła [39]), kadzidłem i mirrą nakadzano [40]) domy i obory, kredą kolędujący proboszcz, lub bakalarz pisał u góry na drzwiach mieszkalnego domu [41]), spichlerza [42]), obory, litery G. M. B. to jest imiona trzech króli Gasper, Melchior i Balcer i rok bieżący. Prócz tego kreda trzech króli grá ważną rolę w rozmaitych czarnoksięzkich gusłach [43]), zaklęciach [44]) i uważana jest jako talizman przeciwko czarom. [45])

koleda v klobásech, [18]) plat za mši = mešné, [19]) podle základního nadání (fundace), [20]) rychtáře, [21]) pro tolik loket kolik chce, [22]) kterýž ihned vyznačenou míru klobásů rozdílí, [23]) okázalejší, bohatší, [24]) vsi, jaký jest gen. plur.? [25]) bohatými výstroji, [26]) kieska, kieseczka = měšec, [27]) koministi, [28]) poslové, soudní sluhové, [29]) malou spokojují se dávkou, [30]) nejobyčejněji, [31]) předvečer té slavnosti, [32]) obecenstva, [33]) báby, [34]) na povřísle, [35]) jako, [36]) utěšené provádějíce skoky, [37]) diváků, [38]) holí obkládali (prali) mu boky, [39]) natírán krk proti bolení v hrdle, [40]) vykuřováno, [41]) obytního stavení, [42]) sýpky, [43]) černokněžných čárech, [44]) zaklínáních.

Przy końcu obiadu roznoszono w trzy Króle ciasto [46]), którego tyle [47]) kawałków było, ile osób przytomnych. W jednym z tych kawałków znajdował się migdał [48]). Kto go otrzymał, królem uroczystości został i mianował królowę, ofiarując jéj piękny, do tego umyślnie przez ogrodników [49]) przygotowany bukiet z prawdziwych lub też sztucznych kwiatów [50]). Zręczna gospodyni umiała nakierować [51]) losy, ażeby się migdał dostał téj osobie, któréj go przeznaczyła; to najsędzuwszemu, to najwaleczniejszemu [52]), to kochanemu mężowi, to najmileszemu z dzieci, to najszacowniejszemu [53]) z przyjaciół, to dziewicy, którą synową [54]) ujrzeć chciano.

[45]) proti čárám. [46]) těsto, [47]) tolik — kolik, [48]) mandle, [49]) zahradníky, [50]) kytice z rostlých neb též umělých květů, [51]) zaříditi, [52]) nejudatnějším, [53]) nejváženějšímu, [54]) choť (nevěsta) synova.

Zapusty.[1])

W ostatni wtorek [2]) jeden z społeczeństwa ubierał się za księdza; włożywszy na siebie koszulę zamiast [3]) komży, pas zawiesiwszy zamiast kapłańskiéj stuły, stanął w kącie pokoju na stołku [4]) i jak gdyby z ambony [5]), śmieszne do zgromadzenia po skończonych tańcach na dobrą noc pravił kazanie. Po wieczerzy mięsnéj w ostatni wtórek, około godziny dwunastéj północnéj, częstovano mlekiem, jajami [6]), śledziami [7]), temi potrawami przygrywając niejako postowi nadchodzącemu [8]) i po stopniach od mięsa przez nabiał [9]) do niego postępując. Ta częstacya [10]) zwała się podkórek [11]). W miejscach, gdzie przestrzegano staropolskich obyczajów, skoro 12. wybiła, zaraz dudy w miech [12]) a kompania do poduszki [13]) rozejść się musiała. Po wsiach obwozili parobczaki [14]) w ostatni wtorek kurka drewnianego [15]) po wsi, osadzonego na dwóch kołkach z dyszlem [16]), zapraszając dziewki i gospodynie na tego kurka, jakby na pravdziwego. Te dawały im ser, masło, szpierki [17]), kiełbasy, do czego oni dokupiwszy gorzałki, mogli porządną wyprawic ucztę [18]). Szlachta używała na wsiach w mięsopusty zabaw kuligowych. Zmówiło się [19]) sąsiedztwo, gdzie najprzód

[1]) půst, [2]) úterý před popeleční středou, [3]) na místě, [4]) na židli. [5]) s kazatelny, [6]) vejci, [7]) sledi, slanečky, [8]) nadcházejícímu, blížícímu se. [9]) mléčné jídlo, [10]) častování, [11]) asi tolik jako podpátek, [12]) ihned dudy spustily, [13]) do postele, pod peřinu, [14]) chasníci, [15]) dřevěného kohouta, [16]) posazeného na dvou kolečkách s vojí, [17]) škvarky, [18]) poctu, [19]) smlu-

zjechać się mają i ułożyli kolej [20]), od ktoréj rzadko się kto uchylał. Obrany gospodarz kuligu [21]), zwykle najcelniejszy [22]) z młodzieży, wszystkiem zarządzał. Ochocze dziewczęta a czasem navet i matki, pochulać jeszcze lubiące [23]), chętnie wszystkie trudności ułatwiały [24]). Poprzebierani w maszkary mężczyźni za żydów, cyganów, olejkarzy, chłopów, dziadów; niewiasty za żydówki, cyganeczki, wiejskie dziewki, zebrani w pewnem miejscu, wyjeżdżali z mrokiem [25]), jak obyczaj kazał przy świetle kagańców i pochodni i odgłosie muzyki. Była to huczna szlichtada [26]). Suną po ślniącym i brylantowym, śniegu lekkie sanie; tentent [27]) koni, brzęk [28]) dzwonków różnogłośnych, odgłos muzyki, głuszące trzaskania z bicza zręcznych zwoszczyków [29]) okrzyki [30]) wesołych, już się dawały słyszeć, gdy do wsi wjeżdżali. Arlekin [31]) a raczéj [32]) drużba maszkarnie przybrany, poprzedzał tę kuligową kalwakatę [33]) i wpadłszy pierwszy do domu, ogłaszał przybycie kuligu. Za nim niebawem z brzękiem i dźwiękiem [34]) wpadła huczna zgraja [35]) tocząc po sali skoczne krakowiaki lub dziarskie mazury [36]). Gospodarz domu witał ich z kielichem wina spełniając duszkiem [37]): Wiwat kulig i łaskawi sąsiedzi! Po hulance nazajutrz [38]), rad nie rad zabieral się gospodarz w dalszą sąsiadów koléj, gdy mu śpiżarnię i piwnicę [39]) wypróżniono. Powiększał się tym sposobem coraz bardziéj kulig, przybywało coraz więcéj wesołej młodzieży, sanek i ochoty. Ta hulanka, podobna do alpejskiéj lawiny, wzrastająca coraz bardziéj, gdzie spadła, to dla tego jedynie, aby wesołość pomnożyć, serca zbliżyć, wspólnie się starym obyczajem ucieszyć, topniała [40]) narezcie i każdy do siebie powracał, zabierając, gdzie co zostawił i odsyłając nawzajem cudze [41]).

vilo se, [20]) ustanovili postup, [21]) vybraný hospodář masopustního veselí, [22]) nejvýtečnější, [23]) které si rády zahýřily, [24]) chutě všecky nesnáze usnadňovaly, [25]) vyjížděli v soumraku, [26]) hlučná jízda na saních, [27]) dupot, [28]) břinkot, cinkot, [29]) zručných drožkářů, [30]) křiky, [31]) harlekýn, [32]) ale spíše, [33]) masopustní kavalkádu = družinu jezdců, [34]) zvukem, [35]) průvod, zástup, [36]) švarné, statné, čacké, bodré mazury, [37]) douškem vyprázdnití = najednou, [38]) nazítří, [39]) sklep na pivo, [40]) roztála, rozpustila se [41]) cizí.

Święcone. [1])

W tym dniu i najuboższy kmiotek [2]) zdobędzie się [3]) na kawałek mięsa, kiełbasy, kołacz i jaja; majętniejszy ma okazalsze święcone; niesie je do swego plebana [4]), lub wzywa go

w dom własny, aby mu je pobłogosławił. Po nabożeństwie odbytem z rodziną, domownikami, gośćmi, dzieli się najprzód gospodarz uprzejmie wśród życzeń [5]) jak najlepszego zdrowia i pomyślności [6]) święconem jajkiem, którego nikt odmówić [7]) nie może. Potém innemi kęsami częstują [8]). Baranek z przyprawioną choragiewką, kołacze żółte z szafranem i rozenkami, jajka, pospolicie żółto malowane, szynka — to grunt święconego. U wielkich panów sadzono się [9]) na różne do wielkanocnéj uroczystości zastósowane [10]) symboliczne wyobrażenia: robiono baranka z masła, dając mu w oczy brylantowe z ukrytych w maśle pierścieni i inne cudne utwory z ciasta [11]). W drugie święto wilkanocne odbywa się Emaus, to jest przechadzka [12]) dla rozrywki [13]) do ulubionéj jakiéj okolicy w bliskości miasta na pamiątkę, iż Chrystus z uczniami szedł tego dnia z Jerozolimy do Emaus.

[1]) svěcení velikonočních darů, [2]) nejchudší sedláček, [3]) zmůže se, [4]) faráře, [5]) wśród życzeń można v češtině přeložiti pouhým přechodníkem = přeje, [6]) nač si člověk pomyslí = všeho nejlepšího, [7]) nikdo odříci, [8]) zákusky častují; [9]) velcí páni vynášeli se, [10]) obvyklé, [11]) překrásné výtvory z těsta, [12]) procházka, [13]) pro kratochvíli.

Zielone świątki. [1])

Miły jest widok zieloności. Starożytny to kraju naszego zwyczaj, że świątynie Pańskie [2]) i możnych pałace i najuboższą chatkę zdobiły w tym dniu drzewa zielone przy wnijściu [3]), u okien i na rogach zatknięte. Wewnątrz kościoła ołtarze, ławki a w domach kąty pokojów były równie ozdobione młodemi drzewkami. Od tego zapewne [4]) uroczystość zesłania Ducha św. piękną „zielonych świąt“ w naszym języku przybrała nazwę. Teraz potrząsają ziemię łęciem tatarakowem [5]), co także miły sprawia widok i gubi robactwo [6]). Poniedziałek świąteczny jeszcze zwykle od niedzieli weselszy, przeznaczony na przechadzki i przejażdżki [7]). Takich używają szczególnie mieszkańcy Krakowa i Warszawy, odwidzając w tym dniu przyległe Bialany.

W wigilią św. Jana Chrzciciela, to jest 23. czerwca, zachowują dotychczas wieśniacy w Krakowskiem, a nawet i w Szlązku [8]) zwyczaj palenia ogniów na polach, nazywając je

[1]) Letnice, [2]) svatyně boží = chrámy, [3]) při vchodu, [4]) jistě, zaj sté [5]) nyní roztřásají na zemi rákosí (orobinec), łącz, instr. łęciem = ostřice, tatarak = puškvorec, [6]) hmyz, neřád, [7]) vyjížďky, [8]) ano i ve Slezsku

Sobotkami. Młodzież jednéj lub kilku osad zgromadzona w pewne miejsce kładła wielki ogień, dorzucając suchych gałezi, liści i świerkowych trzeszczących gałązek [8]); potém wziąwszy się za ręce, tańczyła, pląsała [10]) koło ognia, śpiewała, czyniła rozmaite wróżby [11]), skacząc przez płomień; niekiedy trzody przepędzano [12]) przez ten ogień, ubezpieczając je tym sposobem od chorób i zarazy. [13]) Miły to był nadzwyczaj widok dla oka, gdy z zapadłym zmrokiem [14]) tysiąc zapalono ogniów w nieprzejrzanéj przestrzeni [15]). Bliższe odbijały się w krysztale spokojnéj Wisły [16]), dalsze aż ku Karpatom, gdzie powierzchnia ziemi [17]) wzniesiona, na kształt [18]) małych gwiazd słabem tylko migotały światełkiem; niektóre ognie pojedyńcze, [19]) inne po kilka razem zapalone [20]), tak że patrząc z pewnéj wysokości na kilka mil rozległą okolicę, sobotkami pasianą, nie można się było nasycić tém czarującem panorama. Jeden z dawnych naszych poetów w wierszu pod tytułem: „Bylica [21]) święto-Jańska“ tak opisuje sobotki:

Wszyscy na rozpust jako wyuzdani [22])
Jdą bylicą w poły przepasani,
Świerkowe drzewa zapolone trzeszczą,
Dudy z bąkami [23]) jak co złego wrzeszczą;
Dziewki muzyce po szelągu dali,
Ażeby skoczniéj w bęben przybijali;
Włódarz jak wódz [24]) przed wszystkiemi chodzi;
On sam przodkuje [25]), on sam rej zawodzi.
Za nim jak pszczoły [26]) drużyna się roi,
A na murawie beczka piwa stoi.
Co który umié, każdy dokazuje,
Ten skacząc wierzchem płomienie strychuje [27]),
Ow pożar pali, drudzy chuczą [28]) skaczą,
Aż ich dzień zdybie [29]), to się wżdy zobaczą.

Ogień do zapalenia Sobotki krzesali sobie, trąc z całéj siły żerdź suchą o płot, aż się płomień wydobył i przygotowaną do tego słomę zapali. W innych okolicach [30]), gdzie So-

[9]) smrkových suchých halúzek (trzeszczyć = praskati), [10]) plesala, [11]) věštby, [12]) přeháněny, [13]) nákazy, [14]) v soumraku, [15]) na nepřehledném prostranství, [16]) klidné Visly, [17]) povrch zemský, [18]) v podobě, na způsob, [19]) jednotlivé, [20]) po několika najednou zapálené, [21]) pelyněk, [22]) jako z uzdy vypuštění, [23]) dudy s měchem, [24]) rychtář, starosta jako vůdce, [25]) jde napřed, [26]) včely, [27]) přelétá, přetíná srov. německé streichen, [28]) hlučí, [29]) překvapí, [30]) krajinách, [31]) noc sv. Jana Křtitele, [32]) úrody,

botek nie palą, gaszą wieśniacy w tym dniu po domach ogi e i dopiero ten czysty samorodny ogień sposobem wzmiankowanym wydobyty do chat przynoszą.

Ponieważ Sobotki nazywają w niektórych okolicach kupała, kupalnicą [31]), albo Kupalną nocą, przeto podług wszelkiego podobieństwa do prawdy, pochodzą one jeszcze z czasów pogańskich, w których kupale, bóstwu urodzajów i obfitości [32]) (kupa) czyli sławiańskiéj Cererze, 24. czerwca w całej Sławiańszczyźnie czyniono ofiary [33]), jak to wiele nazwisk wsi naszych noszących to miano [34]), a między innemi Zobtem, to jest Sobota za Wrocławiem pod Swidnicą, Sobota pod Gdańskiem, w Lęczyckiem, w starostwie Spiskiem ztąd powstałe, widocznie potwierdzać się zdają. Również niewiadomy jest cel téj uroczystości. Czyli to, jak utrzymuje [35]) Bandkie, miało znaczyć oczyszczenie przez ogień; czyli co do prawdy podobniejsza, odwrócenie zarazy i chorób od bydła, zwłaszcza że w czasie Sobotki zbierano zdrowiu pomocne zioła [36]), jako to: łopian [37]), bylicę [38]), jaskier do kąpieli [39]), piołun [40]), rutę [41]), rozchodnik, dziewki pląsające koło ognia miały zwykle wianek na głowie i bylicą się opasywały; rzecz dotąd nierozstrzygnięta [42]). To tylko pewna [43]) że dzień ten tajemniczy był hasłem [44]) różnych guseł [45]) i czarodziejskich praktyk. Dotąd trwa w wielu miejscach a zwłaszcza w Warszawie, zwyczaj puszczania wianków na Wisłę, który wiele widzów [46]) na most i brzegi sprowadza. Dziewczęta wyczytują z biegu wianków jak płyną, jak się z wiankiem chłopca stykają lub oddalają, przyszłe swoje losy. Czyj wianeczek pochłonięty [47]), zła wróżba [48]). W ten dzień zbierają także zabobonni kwiat paproci [49]). Paproć, podług umniemania gminu [50]), wtenczas właśnie zakwita i w oka mgnieniu opada. Komu się uda [1]) tego kwiatu dostać, może stać się niewidzialnym, kiedy zechce, wszystkie zamki i kłótki [2]) odmykają się same za dotknięciem tego cudownego talizmanu. Za pomocą jego można znaleźć i najgłębiéj ukryte w ziemi skarby. Wieśniakowi pewnemu kwiat paproci wpadł za kurpie [3]); nie wiedział o tém i znalazł krowę, której przez kilka dni napróżno szukał; i wiedział, gdzie tylko były ukryte pod ziemią

hojnosti, [33]) oběti činěné v celé oblasti slovanské, [34]) jméno srv. mianowicie, [35]) pokládá, praví, má za to, [36]) zdraví prospěšné zeliny, [37]) lopucha, [38]) pelyněk, [39]) pryskyřník do koupele, [40]) viz 38, [41]) routa, [42]) věc posud nerozhodnutá, [43]) jest pouze jisto, [44]) heslem, [45]) čarodějství, [46]) mnoho diváků, [47]) potopený, [48]) věštba, [49]) kapraď, [50]) podle mínění obecného lidu, [1]) podaří, [2]) visuté, [3]) střevíc z lýka, [4]) spěchá pro ně domů, [5]) a

skarby. Że nie miał narzędzia do ich wydobycia, spieszy po nie do domu [4]), przezuwa się i wytrząsa kwiat cudowny. Odtąd już tych miejsc poznać i widziałnych przedtém tak dokładnie skarbów znaleźć nie mógł. Co większa [5]), dzień ten poświęcony jest także złym duchom. Co czwartek po nowiu [6]) lecz szczególniéj [7]) o św. Jan, lecą czarownice kominem na ożogu, miotle [8]) lub łopacie na Łysą górę, nasmarowawszy się tłustością [9]) z dzieci przed chrztem uduszonych. Gdy tam same być nie mogą, biorą pełną gębę [10]) dymu i już wiedzą, co się tam stało. Czarownic potęga [11]) w wiekach łatwowierności [12]) była straszliwa. Sprowadzały burze, grad, pioruny [13]), deszcz, suszę; sprawiały płodność lub ją odejmowały; wbiwszy kołek [14]) w słup w oborze, doiły z niego mleko cebrami [15]), przemieniały nawet ludzi w wilki, barany, myszy, ptaki itd. Wszystkiego zaś dokazywały za pomocą djabła, któremu się zapisywały i który w pierścionku lub w starym trzewiku w kącie ciągle [16]) ich oczekiwał. Do swoich czarów używały zwyczajnie szaleju [17]), bylicy, trupich kości [18]), drzewa z trumny [19]), proszku z fartuchów przy figurach [20]), powązek [21]) etc. Najzyskowniejsze [22]) były czary, kiedy się do nich udawano, aby miłość [23]) w pewnéj osobie dla kogo wznieciły, bo im tę sztukę sowicie [24]) opłacać musiano. Były wszakże sposoby poznawania czarownic i zniweczenia czarów [25]), jako to: kurzyć trupím zębem [26]), snopek siana lub słomy na drzwiach obory powiesić dla zachowania nabiału [27]), kredą święconą naznaczyć, gromnicą krzyż wypalić, zawiesić ją a znak zębów czarownicy można potém na niéj ujrzeć [28]). Powązkę, vrzuciwszy w nią szpilki [29]), gdy gotują z wiorami [30]) z podwórzy, kolki czarownicę dręczyć będą [31]). Przybiega prosić ognia i chce z nienacka naczynie wywrócić [32]). Pławienie [33]) ich na suszę, albo do poznania, czyli są czarownicami, było jeszcze używane aż do roku 1765 które nie tonęły [34]), palono. (Palenie czarownic w Doruchowie).

co více, [6]) každý čtvrtek po novém měsíci, [7]) zvláště, [8]) pometle, chvoštěti, [9]) tučnosti, [10]) hubu, [11]) potíž, nesnáz, [12]) lehkověrnost, [13]) hromy, [14]) kolík, [15]) ceber = vědro, [16]) stále v koutě, [17]) rulíku, [18]) umrlčích kostí, [19]) dřeva z rakve, [20]) prášku z plen krucifixu, [21]) provázek, [22]) nejvýnosnější, [23]) lásku, [24]) neboť jim toto umění bohatě, [25]) zničení čar, [26]) zubem z umrlce, [27]) dojivosti, [28]) uzříti, [29]) špendlíky, [30]) když vaří s loučemi, [31]) kolika čarodějnici trápiti bude, [32]) z nenadání vrátiti nádobí, [33]) plavení, [34]) neutonuly.

Wieniec.

Poczciwy kmiotek [1]), który cały rok dla pana pracował a w czasie żniwowym żłoty plon pracy rąk własnych w pocie [2]) czoła z pospiechem zbierał i do gumien pańskich nagromadził, wart zaiste [3]), by go wtenczas za najznakomitszego poczytać gościa, gdy panu ukończonego szczęśliwie żniwa przychodzi powinszować. Uroczystość ta w całéj upowszechniona [4]) Polsce, najodleglejszych sięga [5]) czasów i w żadnym innym kraju ani z taką nie bywa odprawiana uciechą [6]) ani z taką ze strony panów gościnnością. Przypomina ona podobne uroczystości u Rzymian Saturnalia zwane na pamiątkę złotego wieku panowania Saturna odbywane. Ustawała wtenczas wszelka między panami a ich niewolnikami różnica [7]). Sługom i niewolnikom wyprawiano sute uczty [8]), przy których im panowie posługiwali. Wolno było w tym czasie niewolnikowi w obecności [9]) pana z nakrytą [10]) chodzić głową i prawdę mu beź ogródki [11]) powiedzieć. I u nas na wieńcu zaproszony chłopek na zabawę, porównany z panem, śmiało [12]) panią swoję w taniec prosi, a dziewczyna pana; ile razy się przed graczem nawróci [13]) w dowcipnych a wesołych śpiewkach [14]), obok [15]) pochlebnych dla państwa zwrotek [16]), nieraz i ostrą prawdę, zaśpiewa. Dwa wieńce, jeden z pszennych uwity kłosów, drugi powiązany z orzechów, niosą dwa żeńcy na głowach, idąc parami [17]) wśród radośnych okrzyków przy odgłosie muzyki, zbliżając się do dworu, śpiewają:

Plon [18]) niesiemy plon — Jegomości w dom
Bodaj zboże plonowało — dziesięć korcy z mędła [19]) dało.

Potém pare razy [20]) przede dworem na murawie przetańczywszy, przystępują do pana i wieńce mu oddają, kończąc wynurzanie życzeń [21]) wesołą piosnką:

U naszego Jegomości dobry rozsądek [22]),
wystawi nam beczkę piwa i wódki sądek.

Daléj idą coraz weselsze zwrotki, w których niekiedy prawdziwy jaśnieje dowcip [23]), włódarzom i ekonomom gorzką

[1]) kmieć, kmiotek = rolník, [2]) v potu, [3]) hoden zajisté, [4]) rozšířena, [5]) nejdávnějších sahá, [6]) odbývaná potěchou, [7]) různost, [8]) bohaté pocty, [9]) ve přítomnosti, [10]) s pokrytou, [11]) bez vytáček, bez obalu, [12]) směle, [13]) kolikráte se k hráči obrátí, [14]) popěvcích, [15]) vedle, [16]) poznámek, [17]) v párech, [18]) úroda, [19]) po mandeli, [20]) několikráte, [21]) projevy přání, [22]) rozum, [23]) vtip, důvtip, [24]) notující, [25]) rozveselení, [26]) na ohledy

częstokość nócący [24]) prawdę. Przy największém rozochoceniu [25]) chłopek nie zapomina o względach przy należnych państwu [26]). Gdy uważają, że już dość długo w domu pańskim się bawią przychodzą sami z podziękowaniem za zabawę i uraczenie [27]) i pożegnawszy się, wynoszą się do gościńca [28]) gdzie niezmordowani aż do świtu wesołych chwil używają. Rzadkiemi one są w ich życiu, są to błogie sny, w których zapominając o swéj niedoli [29]) i znojach ciągłéj pracy [30]), szczęśliwymi się czują. Bodajby ta niewinna dla chłopków naszych zabawa nigdy nie wychodziła ze zwyczaju, lecz rok w rok [31]) w tém była utrzymywana poważaniu [32]), w jakiém ją Krasicki opisał. [33]).

Dzień św. Andrzeja 30. listopada bardzo ważny dla panien, ponieważ te cały wieczór przepędzają na zbadaniu przyszłego swego losu [34]). To na talerzykach poprzylepiane kawałki zapalonego stoczka [35]) puszczają na wodę (które się zejdą, wróżą [36]) małżeństwo); to podsłuchują, zkąd pies zaszczekał, gdyż z téj strony ma przybyć kawaler; to wpuszczają do izby gąsiora [37]) z zakrytemi oczami, do której przyjdzie, ta męża najprzód dostanie; to znowu każda trzewiczek swój daje i stawiają z kolei [38]) jeden za drugim na podłodze, któréj progu się dotknie ta w przeciągu roku za próg [39]), to jest za mąż wyjdzie. Własną ręką gdzie niegdzie [40]) nałoży ogień [41]) dziewczyna, zgotuje trzy potrawy [42]) na wieczerzą z samych jarzyn [43]), nakrywa stół na dwie osoby, wyjdzie na środek i zawoła: w imię Ojca i Syna i Ducha św. proszę ciebię na wieczerzę Amen. Postać upragnionéj osoby [44]) powinna się ukazać, obejdzie trzyrazy stół i znika. Bezpieczniéj wszakże nie kłaść noża i widelca [45]), bo widziadło [46]) tém narzędziem śmierćby zadać mogło. Czasem w samotnéj izbie o północy siada ciekawa osoba, stawia jedno zwierciadło [47]) przed drugie za sobą, przy nich świece i pilnie się w nie patruje, czy się jaka cień nie przemknie [48]). Szczególniéj zaś uważano, co się komu przyśni [49]) i ztąd wnioskowano o zamężciu i pożyciu [50]) jak następujący wiersz opiewa:

W wigilią ś. Jędrzeja
spełniona moja nadzieja;
bodaj to się sprawdziło
co mi się ongi [51]) wyśniło,
że z rąk ojca dobrodzieja
zostałam wydana
za pana Stefana . . .

Kładziono pod poduszki karteczki z imionami kawalerów znajomych; jaką która nazajutrz wyciągnęła ten miał zostać mężem.

panstvu přináležející, [27]) hostění, [28]) hospody, [29]) zlý osud, [30]) v potu stálé práce, [31]) rok co rok, [32]) vážnosti, [33]) popsal, [34]) osudu, [35]) sloupku, [36]) věští, [37]) housera, [38]) po radě, [39]) během roku za práh, [40]) tu a tam, [41]) rozdělá oheň, [42]) tři krmě, [43]) zelenin, [44]) postava žádané osoby [45]) vidličky, [46]) vidina, [47]) zrcadlo, [48]) nemihne, [49]) co se komu bude zdáti, [50]) o odávkách a manželském svazku, [51]) ondy.

Wilia do bożego narodzenia. [1])

Dzień ten radosny w całém chrześciaństwie uroczyście biesiadą postną obchodzony [2]) bywa; lecz raz tylko i to dopiero o gwiaździe jedzą [3]). Przedewszystkiem łamią się opłatkiem białym z rodziną, gośćmi i domownikami, życząc sobie nawzajem Dosiego, to jest długiego wieku. Izba jadalna [4]) słomą a stół do jedzenia sianem pod ubrusem pospolicie [5]) bywa zasłany a w każdym kącie izby stoją snopy rozmaitego zboża [6]). Czasem łańcuchem [7]) stół opasywano, żeby go się chleb trzymał a żelazo płużne pod stół kładą, aby krety roli się psowały [8]). Przy końcu wieczerzy wyciągała młodzież z pod obrusa źdźbło siana [9]) jeżeli zielone, znaczyło w zapusty odmianę stanu [10]) jeżeli zwiędłe [11]), to znaczyło niepomyślną wróżbę [12]). Ze snopów kłosy wyciągano, wycierano ziarnka [13]) i liczono je [14]); parzyste związek małżeński oznaczały [15]) nieparzyste dłuższą samotność. Jeszcze do dziś dnia jest u ludu prostego we zwyczaju, iż drzewa owocowe przewrósłem [16]) ze słomy, która pod stołem leżała, obwięzywać zwykli, aby lepiej rodziły i nie przemarzały od mrozów. Dziś do obchodu [17]) wilii należy koniecznie strucel, czyli chleb pszenny przez środek plecionką z ciasta [18]) obłożony i posypany czarnuszką [19]); prócz tego jabłka, orzechy, pierniki, zwłaszcza toruńskie dzieciom i służącym na podarki; a sama wieczerza składać się koniecznie powinna [20]) z dziewięciu potraw, między któremi polewka z migdałów [21]) i kluski z makiem [22]) i z miodem najważniejsze. Przestrzegają, żeby osób u stołu było do pary.

[1]) předvečer vánoční = štědrý večer, [2]) postní večerní zábavou se odbývá, [3]) jedí, přít. č. jém. inf. jéść; [4]) jídelna, [5]) obyčejné, [6]) obilí, [7]) řetězem, [8]) radlici pod stůl kladou, aby se krtci z role vytratili, [9]) stéblo sena, [10]) v postě změnu stavu, [11]) zvadlé, [12]) nešťastnou věštbu, [13]) vymnouti zrnka, [14]) počítáno, [15]) znamenaly zde iter. označací, [16]) povříslem [17]) k odbývání, [18]) pletencem z těsta, [19]) kmínem, [20]) bylo třeba, bylo nutno, aby . . . [21]) mandlí, [22]) knedliky s makem; srv. něm. Kloss.

Obsah. — Spis rzeczy.

	Stránka
Předmluva	5
Část mluvnická.	
Výslovnost	9
Samohlásky	9
Souhlásky	12
O přízvuku	14
Cvičení ve výslovnosti	15
Jméno podstatné	23
Zájmeno	28
Jména přídavná	31
Číslovky	35
Sloveso	39
Příslovce	53
Spojky	54
Předložky	55
Citoslovce	55
Část cvičebná.	
Rozmluvy polsko-české	59
Čítanka	
Myśli	69
Król na weselu kowala	69
Krakowiak	70
Deszcz	71
Chciwość ukarana	71
Nasi przodkowie	72
Wyprawa juhasów na hale	73
Rolnik	74
Karyłła, powieść litewska	75
Jeszcze Polska nie zginęła	83
Język ojczysty i język obcy	84
Sonety krymskie:	
Stepy Akermańskie	85
Cisza morska	86
Żegluga	87
Burza	87
Grób Potockiéj	88
Szczęście	88
Na Wawel, na Wawel	89
Mędrszy Mazur niż djabeł	90
Pieśń żniwiarska	92
Bieda	92
Tańcujcie Polki	96
Przysłowia narodowe	97
Zwyczaje polskie	101

Opravy značnějších omylů tiskových.

Str. 29. v deklinaci os. záj. „já“ čti ve 3. pádě „mnie„ místo „mie“.
„ 34. — 7 řádek shora čti czyściejszy místo cyściejszy.
„ 43. — 3 „ zdola „ jechawszy místo jechawzy.
„ 43. — 11 „ „ „ szedszy místo szedzy.
„ 66. — 15 „ shora „ chęć místo cheć.
„ 70. — 9 „ „ „ pierwszy místo pierwsky.
„ 72. — 2 „ „ „ złotnik místo złatnik.
„ 72. — 13 „ zdola „ gorętszemi místo gorętszymi.
„ 75. — 15 „ shora „ przez místo przed.
„ 76. — 8 „ „ „ innych místo imych.
„ 76. — 12 „ „ „ Karylla místo Kurylla.
„ 77. — 7 „ „ „ się místo sią.
„ 79. — 15 „ „ „ Sarią místo Sazią.
„ 80. — 19 „ „ „ serca każdy — sercakażdy.
„ 83. — 1 „ zdola „ szablą místo szabla.
„ 92. — 8 „ „ „ rozlatujące místo rozlatują e.
„ 96. — 7 „ shora „ pochłonął místo pochłonał.

Profesorská knihovna
vyšší zdravotní školy
v Hradci Králové